

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ

**ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΑΙΓΥΠΤΟ:
ΜΟΥΣΕΙΑ & ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ**

ΣΟΦΙΑ ΚΑΡΟΥΝΗ

ΕΠΙΜΕΛΗΤΡΙΕΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

ΜΑΡΛΕΝ ΜΟΥΛΙΟΥ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΔΕΛΤΣΟΥ

ΜΑΪΟΣ, 2011
ΒΟΛΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 9647/1
Ημερ. Εισ.: 13-07-2011
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΙΑΚΑ
2011
ΚΑΡ

❖ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ. 3
2. Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ.....	σελ. 4-14
2.1. Προδυναστική περίοδος (4000-3000 π.Χ.).....	σελ. 4-5
2.2. Πρώιμη Δυναστική περίοδος (2920-2575 π.Χ.).....	σελ. 5-6
2.3. Αρχαίο Βασίλειο (2575-2135 π.Χ.).....	σελ. 6-8
2.4. Πρώτη Μεταβατική περίοδος (2150-2040 π.Χ.).....	σελ. 8-9
2.5. Μέσο Βασίλειο (2040-1640 π.Χ.).....	σελ. 9-10
2.6. Δεύτερη Μεταβατική περίοδος (1640-1532 π.Χ.).....	σελ. 10
2.7. Νέο Βασίλειο (1550-1075 π.Χ.).....	σελ. 10-12
2.8. Τρίτη Μεταβατική περίοδος (1070-712 π.Χ.).....	σελ. 12-13
2.9. Όψιμη περίοδος (712-332 π.Χ.).....	σελ. 13
2.10. Ελληνιστική περίοδος (332-30 π.Χ.).....	σελ. 13
2.11. Ρωμαϊκή περίοδος (30 π.Χ. – 311 μ.Χ.).....	σελ. 14
3. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΛΟΓΙΑΣ.....	σελ. 15-23
3.1. Οι απαρχές της αιγυπτιολογίας.....	σελ. 15-18
3.2. Η θεμελίωση της επιστήμης της αρχαιολογίας – Οι εξελίξεις στην αιγυπτιολογία τέλη 19 ^{ου} -20 ^{ου} αιώνας.....	σελ. 18-22
3.3. Νέες εξελίξεις στην αιγυπτιολογία (21 ^{ου} αιώνας).....	σελ. 22-23
4. ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΜΑΝΙΑΣ.....	σελ. 24-29
4.1. Οι απαρχές της αιγυπτιομανίας: Ο αιγυπτιασμός στην τέχνη από τον 15 ^ο έως τον 18 ^ο αιώνα.....	σελ. 24-25
4.2. Το ενδιαφέρον για την Αίγυπτο κατά τον 19 ^ο αιώνα.....	σελ. 25
4.3. Η αιγυπτιομανία κατά τον 20 ^ο και 21 ^ο αιώνα.....	σελ. 26-29
5. Η ΑΡΧΑΙΑ ΑΙΓΥΠΤΟΣ ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ. Το παράδειγμα του Αιγυπτιακού Μουσείου του Καΐρου, του Βρετανικού Μουσείου, του Μουσείου του Λούβρου, του Petrie Museum of Egyptian Archaeology και του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου Αθηνών...σελ.	29-41
5.1. Εισαγωγή.....	σελ. 29-30
5.2. Το Αιγυπτιακό Μουσείο του Καΐρου.....	σελ. 30-32
5.3. Το Βρετανικό Μουσείο.....	σελ. 32-36
5.4. Το Μουσείο του Λούβρου.....	σελ. 37-38
5.5. Το Petrie Museum of Egyptian Archaeology.....	σελ. 38-39
5.6. Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείων Αθηνών.....	σελ. 39-41
6. ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΑΙΓΥΠΤΟ: ΟΙ ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΜΙΛΟΥΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ.....	σελ. 42-53
6.1. Εισαγωγή.....	σελ. 42
6.2. Τα δημογραφικά δεδομένα των επισκεπτών.....	σελ. 43
6.3. Η άποψη των επισκεπτών για το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο και την αιγυπτιακή συλλογή.....	σελ. 43-49
6.4. Οι επισκέπτες ερμηνεύουν τον αιγυπτιακό πολιτισμό.....	σελ. 49-53

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....σελ.	54-56
8. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΓΡΑΦΙΑ.....σελ.	57-59
9. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....σελ.	60-97
9.1. Εικονογραφικό υλικό.....σελ.	60-71
9.2. Χρονολόγιο και χάρτης της Αιγύπτου.....σελ.	72-74
9.3. Κατάλογος κινηματογραφικών ταινιών, θεατρικών έργων, εντύπων, μουσείων, τηλεοπτικών προγραμμάτων, κινουμένων σχεδίων που εκφράζουν την αιγυπτιομανία.....σελ.	75-77
9.4. Γραφήματα και πίνακες έκτου κεφαλαίου.....σελ.	78-97

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το θέμα της παρούσας εργασίας είναι η ερμηνεία του αιγυπτιακού πολιτισμού από τους επισκέπτες των μουσείων. Σκοπός αυτής της έρευνας είναι η διαπίστωση του τρόπου με τον οποίο παρουσιάζεται η Αρχαία Αίγυπτος στα μουσεία του κόσμου και πιο συγκεκριμένα, στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.

Για την επεξεργασία του θέματος ακολουθήθηκε η βιβλιογραφική επισκόπηση σε διάφορα γνωστικά πεδία, όπως είναι το πεδίο της αρχαιολογίας, της ιστορίας της αρχαιολογικής επιστήμης, της αιγυπτιολογίας και της μουσειολογίας, η επιτόπια έρευνα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο και η επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων.

Η Αρχαία Αίγυπτος έχει μελετηθεί σε μεγάλο βαθμό από πολλούς ερευνητές και αρκετά αρχαιολογικά και μουσειολογικά περιοδικά έχουν αφιερώσει σελίδες για ανάλυση θεμάτων που την αφορούν. Τέτοια παραδείγματα είναι το “Museums Journal”, “Archaeology”, “Antiquity” και πολλά άλλα. Τα περισσότερα άρθρα που αναφέρονται στον αιγυπτιακό πολιτισμό πραγματεύονται θέματα σχετικά με τις μούμιες, τους φαραώ και τη θρησκεία ενώ δημοφιλές είναι το θέμα του Τουταγχαμών, π.χ. *The treasures of Tutankhamun* (“Archaeology”), *The Tomb of Horemheb: Commander -in- chief of Tutankhamun* (“Archaeology”), *The Remains of Tutankhamun* (“Antiquity”), *Tutankhamun and the End of the 18th Dynasty* (“Antiquity”). Ο λόγος της επανειλημμένης αναφοράς στον συγκεκριμένο φαραώ θα εξηγηθεί σε επόμενα κεφάλαια (κεφ. 3 & κεφ. 4). Επιπλέον, η Αρχαία Αίγυπτος στα μουσεία είναι ένα ακόμη ενδιαφέρον θέμα με το οποίο έχουν ασχοληθεί ορισμένοι μελετητές, όπως η Stephanie Moser (“Wondrous Curiosities”, 2006), ο Simon Stephens (Museums Journal, Αύγουστος 2008), η Jasmine Day (“The Mummy’s Curse”, 2006) και άλλοι.

Η αιγυπτιακή συλλογή στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο δεν έχει μελετηθεί σε μεγάλο βαθμό, αν και αποτελεί τη μοναδική συλλογή αιγυπτιακών αρχαιοτήτων στην Ελλάδα. Η μόνη μελέτη που έχει γίνει για τη συλλογή είναι αυτή που επιμελήθηκε η Ντιάνα Ζαφειροπούλου, *Η Αιγυπτιακή Συλλογή. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο*. Το συγκεκριμένο έργο πρόκειται για έναν σύντομο οδηγό της συλλογής του μουσείου.

Η δομή της εργασίας έχει ως εξής: Στο κεφάλαιο 2 επιχειρείται η ιστορική επισκόπηση της Αρχαίας Αιγύπτου και της ιστορίας της επιστήμης της αιγυπτιολογίας ώστε να γνωρίσουμε τον εν λόγω πολιτισμό από τις απαρχές του αλλά και της επιστήμης που τον μελετά. Έχοντας υπόψη τα διάφορα στερεότυπα που έχουν δημιουργηθεί για τον πολιτισμό αυτό, θα γίνει μια προσπάθεια ανάλυσης του φαινομένου της αιγυπτιομανίας και θα δούμε πώς αυτό διαμορφώθηκε και πώς επηρέασε την εικόνα της Αρχαίας Αιγύπτου. Θα διερευνήσουμε επίσης και κατά πόσο τα μουσεία το ενισχύουν ή κάνουν προσπάθειες κατάρριψής του. Στο κεφάλαιο 5 σχολιάζονται πέντε μουσεία του κόσμου – Βρετανικό Μουσείο, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Petrie Museum of Egyptian Archaeology, Μουσείο του Λούβρου, Αιγυπτιακό Μουσείο του Καΐρου – και οι αιγυπτιακές συλλογές τους ώστε να διαπιστώσουμε τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται ο αιγυπτιακός πολιτισμός, πώς αποκτήθηκαν οι συλλογές αυτές και ποιές ήταν οι εξελίξεις τους με την πάροδο του χρόνου. Στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο παρατίθενται και ερμηνεύονται τα αποτελέσματα της έρευνας που πραγματοποιήθηκε στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο που έχει ως σκοπό να διαπιστωθεί ο τρόπος με τον οποίο ερμηνεύεται ο αιγυπτιακός πολιτισμός από τους επισκέπτες του μουσείου.

2. Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ

Στο κεφάλαιο αυτό, επιχειρείται μια ιστορική, χρονολογική και γεωγραφική τοποθέτηση όσον αφορά τον αιγυπτιακό πολιτισμό από τις απαρχές έως το τέλος του. Η επισκόπηση αυτή έχει ως σκοπό τη σύντομη μελέτη της ιστορίας του πολιτισμού αυτού, πριν να ακολουθήσουν τα επόμενα κεφάλαια που θα πραγματευτούν πιο ειδικά θέματα σχετικά με την Αίγυπτο. Σε παράρτημα υπάρχει χρονολόγιο και χάρτης της αρχαίας Αιγύπτου.

Ο αρχαίος αιγυπτιακός πολιτισμός αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους πολιτισμούς και το μεγαλείο του μνημονεύεται έως σήμερα. Σημαντικά μουσεία του κόσμου φιλοξενούν στον χώρο τους αιγυπτιακές αρχαιότητες ενώ πολλοί άνθρωποι επισκέπτονται την Αίγυπτο για να θαυμάσουν από κοντά τα μεγαλειώδη οικοδομήματα, τους τάφους και τις αρχαιότητες που άφησε ένας αρχαίος πολιτισμός ως μαρτυρίες της ύπαρξής του.

2.1. Προδυναστική περίοδος (4000-3000 π.Χ.)

Οι άνθρωποι έκαναν την εμφάνισή τους στη Κοιλάδα του Νείλου κατά την Παλαιολιθική περίοδο. Η ζωή τους κατά την περίοδο αυτή καθορίστηκε αποκλειστικά από τις κλιματικές συνθήκες¹. Οι Νεολιθικοί πολιτισμοί άρχισαν να εμφανίζονται γύρω στο 4800 π.Χ. στη περιοχή Φαγιούμ κι ύστερα στη Merimba².

Στο νότο, οι οικισμοί έτειναν να συγκεντρωθούν στην περιοχή προς την οποία κατέβαινε το ρεύμα του ποταμού, όπου αργότερα έγινε η πόλη Θήβες, κοντά στην Ιερακόπολη³. Στο βορρά, πληθυσμοί εγκαταστάθηκαν στα δυτικά του Δέλτα και στη περιοχή Φαγιούμ, εύπορο τόπο γύρω από την λίμνη Καρούν⁴. Με τον χωρισμό αυτό σε δύο ομάδες, η Αίγυπτος έγινε γνωστή ως η «Διπλή Χώρα» ή οι «Δύο Χώρες»⁵. Αυτός ο δυαδικός χαρακτήρας φαίνεται και στη διαίρεση της χώρας σε Άνω και Κάτω Αίγυπτο.

Γύρω στο 4000 π.Χ., εμφανίστηκε ο πολιτισμός της **Νακάντα** που ονομάστηκε έτσι από την τοποθεσία της Άνω Αιγύπτου όπου ανακάλυψαν πάνω από 2000 τάφους με πλούσια κτερίσματα⁶. Η εύρεση αυτών των θησαυρών τεκμηριώνει την ύπαρξη πολύπλοκων μεταφυσικών αντιλήψεων και τεχνολογίας υψηλού επιπέδου⁷. Ανάμεσα σε αυτά τα κτερίσματα ανακαλύφθηκαν και αρκετά κεραμικά αγγεία τα οποία βοήθησαν στη διάκριση των περιόδων. Έτσι, μπορούμε να αναγνωρίσουμε τον πολιτισμό της **Νακάντα Ι**⁸ (περ. 4000-3500 π.Χ.) και της **Νακάντα ΙΙ**⁹ (περ. 3500-3100 π.Χ.)¹⁰.

Οι πληροφορίες που σχετίζονται με την καθημερινή ζωή αυτής της περιόδου είναι λίγες. Γνωρίζουμε ότι καλλιεργούσαν κριθάρι και σιτάρι, κυνηγούσαν, ψάρευαν και εξέτρεφαν ζώα προς κατανάλωση από τον ίδιο τον πληθυσμό¹¹. Ζούσαν σε καλύβες

¹ E. Hornung 1999, σελ. 1

² E. Hornung 1999, σελ. 1

³ A. Siliotti 1999, σελ. 20

⁴ A. Siliotti 1999, σελ. 20

⁵ A. Siliotti 1999, σελ. 20

⁶ Christiane Ziegler 2000, σελ. 26

⁷ Christiane Ziegler 2000, σελ. 26

⁸ Η Νακάντα Ι ονομάζεται και Amratian περίοδος. Α. Παπαευθυμίου-Παπανθίμου, σελ. 119

⁹ Η Νακάντα ΙΙ ονομάζεται και Gerzean περίοδος. Α. Παπαευθυμίου-Παπανθίμου, σελ. 119

¹⁰ Christiane Ziegler 2000, σελ. 26

¹¹ Christiane Ziegler 2000, σελ. 28

από λάσπη και καλάμια, εξασκούσαν την υφαντική τέχνη, κατεργάζονταν επιδέξια τον χαλκό και είχαν τελειοποιήσει τις τεχνικές της αγγειοπλαστικής¹².

Στη συνέχεια, ακολουθεί η **Πρωτοδυναστική περίοδος** (3100-3000 π.Χ.) που ονομάζεται επίσης **Νακάντα III** ή **Δυναστεία 0**. Η περίοδος αυτή είναι το τελευταίο στάδιο της Προδυναστικής περιόδου. Αποτελεί μια σημαντική στιγμή για την ιστορία της Αρχαίας Αιγύπτου καθώς τοποθετείται λίγο πριν την εμφάνιση της μοναρχίας. Κατά την περίοδο αυτή, ο πληθυσμός είχε οργανωθεί σε μεγάλους οικισμούς και είχαν δημιουργηθεί οι λεγόμενες πόλεις – κράτη¹³.

Δυστυχώς, για την περίοδο αυτή δεν έχουν σωθεί βασιλικές επιγραφές και οι ιδιωτικές περιγραφές διαθέτουν μερική αναφορά ορισμένων γεγονότων¹⁴. Τις πληροφορίες για αυτή την περίοδο τις αντλούμε από αρχαιολογικά ευρήματα ενώ σε μεγάλο βαθμό βοήθησαν οι εκατοντάδες ιδιωτικοί τάφοι που ανήκαν στην αριστοκρατία και στους υψηλά ιστάμενους¹⁵.

Ο τελευταίος μονάρχης της εποχής αυτής ήταν ο Ναρμέρ.

Η συγκεκριμένη περίοδος δεν περιλαμβάνεται σε πολλά μουσεία του κόσμου με την ίδια συχνότητα όπως οι επόμενες περιόδους κατά τις οποίες αρχίζουν να διαφαίνονται σε μεγαλύτερο βαθμό οι θρησκευτικές αντιλήψεις, η πίστη στη μεταθάνατον ζωή, οι δυναστείες με τους φαραώ καθώς και άλλα στοιχεία του αιγυπτιακού πολιτισμού. Ωστόσο, αυτή η περίοδος συναντάται στο Βρετανικό Μουσείο, στο Αιγυπτιακό Μουσείο του Καΐρου, π.χ. ανάγλυφη στήλη του Ναρμέρ (τέλη 4^{ης} χιλιετίας), στο Petrie Museum, στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών και σε άλλα μουσεία.

2.2. Πρώιμη Δυναστική περίοδος (2920-2575 π.Χ.)

Την Προδυναστική περίοδο ακολούθησε η πολιτισμική έκρηξη που σημάδεψε τη λεγόμενη Φαραωνική εποχή. Αυτή η περίοδος ονομάζεται **Πρώιμη Δυναστική περίοδος** (2920-2575 π.Χ.) και κατά τη διάρκειά της πραγματοποιείται η μετάβαση από τις πόλεις – κράτη σε ένα ενωμένο βασίλειο υπό την κυριαρχία ενός μονάρχη¹⁶. Το βασικό στοιχείο της μοναρχίας ήταν ότι ο ανώτατος άρχοντας ήταν ο φαραώ – θεϊκός βασιλιάς και εγγυητής του κόσμου – που κατείχε την απόλυτη εξουσία. Υπάρχουν σποραδικές μαρτυρίες για συγκεκριμένες τελετουργίες που πραγματοποιούνταν για να υπογραμμιστεί η ιδιαίτερη φύση του ηγεμόνα¹⁷. Αυτές οι τελετουργίες ήταν η στέψη και η γιορτή *σεντ*, κατά την οποία ο βασιλιάς, με μαγικό τρόπο, ανανέωνε τις ζωτικές δυνάμεις και την κυριαρχία του¹⁸. Επίσης, η χώρα υπό την εξουσία του φαραώ διακρινόταν από αυστηρά ιεραρχική οργάνωση.

Η περίοδος αυτή αρχίζει με την **Πρώτη Δυναστεία** (2920-2770 π.Χ.) κατά την οποία ο μονάρχης της Αιγύπτου ήταν ο Μήνης που θεωρείται ως ο φαραώ που ένωσε την Άνω και Κάτω Αίγυπτο. Είναι σημαντικό το γεγονός ότι η περίοδος ανάμεσα στη Δυναστεία 0 και τη **Δεύτερη Δυναστεία** (2770-2649 π.Χ.) είναι αινιγματική και θέτει ερωτήματα για τις εξωτερικές επιρροές σχετικά με την ανάπτυξη του αιγυπτιακού πολιτισμού¹⁹. Επίσης, αν εξεταστούν οι βασιλικές ταφές, είναι εύκολο να εντοπιστεί η αυξανόμενη δύναμη της ενωμένης αιγυπτιακής μοναρχίας κατά τη διάρκεια της Πρώτης και Δεύτερης Δυναστείας. Από αυτή τη χρονική στιγμή αρχίζει να φαίνεται η

¹² Christiane Ziegler 2000, σελ. 28

¹³ Christiane Ziegler 2000, σελ. 28

¹⁴ Ogden Goelet 1996, σελ. 195

¹⁵ Ogden Goelet 1996, σελ. 195

¹⁶ Ogden Goelet 1996, σελ. 196

¹⁷ Christiane Ziegler 2000, σελ. 28

¹⁸ Christiane Ziegler 2000, σελ. 28

¹⁹ Ogden Goelet 1996, σελ. 196

πίστη των Αιγυπτίων στη μεταθάνατον ζωή και τις πληροφορίες για τα ταφικά έθιμα μπορούμε να τις αντλήσουμε από τις νεκροπόλεις της Αβύδου και της Σαχάρα αφού οι μονάρχες επέλεξαν αυτές τις τοποθεσίες για να θαφτούν²⁰.

Η μετάβαση από τη Δεύτερη στη **Τρίτη Δυναστεία** (2649-2575 π.Χ.) φαίνεται πως έγινε ομαλά χάρις στη μεσολάβηση της βασίλισσας Νιμαατχέπ²¹. Οι πέντε φαραώ που βασίλευσαν κατά τη Τρίτη Δυναστεία – Σανάχτ, Ζοζέρ, Σεχεμχέτ, Χαμπά, Ουνί – επέλεξαν ως πρωτεύουσα του βασιλείου τους την Μέμφιδα²². Σημαντικό είναι ότι οργάνωσαν τον κρατικό μηχανισμό, κάνοντας απογραφή του πλούτου και επιβάλλοντας φόρους που καταβάλλονταν κάθε δύο χρόνια²³. Εκτός από όλα αυτά, δημιουργήθηκε μια νέα θέση στα ανώτερα κλιμάκια, αυτή του βεζίρη²⁴. Παράλληλα με την οικονομική ευημερία και την οργάνωση, άνθησε και η μνημειακή τέχνη²⁵.

Κατά την Τρίτη Δυναστική περίοδο, παρατηρείται η κατασκευή των πρώτων πυραμίδων ως τάφους των φαραώ. Οι φαραώ αυτής της περιόδου επέλεξαν τη Σαχάρα ως το επίσημο μέρος ταφής τους²⁶. Ακόμα και σήμερα, το δυτικό τμήμα αυτής της τοποθεσίας καθορίζεται από το ταφικό μνημείο του βασιλιά Ζοζέρ καθώς πρόκειται για το πρώτο δείγμα πυραμίδας. Ο αρχιτέκτονας που επιτόνησε αυτές τις κατασκευές από λαξευμένο λίθο ήταν ο Ιμχοτέπ²⁷. Ο αρχιτέκτονας, του οποίου η μούμια φιλοξενείται στο Βρετανικό Μουσείο και αγαλματίδιό του στο Μουσείο του Λούβρου, «επανήλθε στη ζωή» με τις ταινίες “The Mummy” και “The Mummy Returns” αφού ήταν η μούμια που με ένα ξόρκι «ζωντάνεψε» και ξεκίνησε να κυνηγά τους πρωταγωνιστές της ταινίας. Έτσι, ο κινηματογράφος στα πλαίσια της αιγυπτιομανίας χρησιμοποίησε το συγκεκριμένο πρόσωπο του αιγυπτιακού κόσμου.

Τέλος, μια προσεκτική ματιά στα ανάγλυφα, τα αγάλματα και τις γραπτές πηγές, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι φαραώ θεωρούνταν «Θεοποιημένοι Θνητοί» που οι πράξεις τους χρησίμευαν ως το ενδιάμεσο ανάμεσα στους θεούς και τους ανθρώπους²⁸.

2.3. Αρχαίο Βασίλειο (2575-2135 π.Χ.)

Μετά την Πρώτη Δυναστική περίοδο ακολούθησε το **Αρχαίο Βασίλειο** (2575-2135 π.Χ.) που περιλαμβάνει την Τέταρτη, Πέμπτη και Έκτη Δυναστεία. Η περίοδος αυτή αποτελεί την ακμή του αρχαίου αιγυπτιακού πολιτισμού.

Συγκεκριμένα, κατά την **Τέταρτη Δυναστεία** (2575-2465 π.Χ.) εφαρμόστηκε ένα πρόγραμμα που καθόρισε τις μορφές, τις αναλογίες και τους ρυθμούς της τέχνης²⁹. Σκοπός αυτού του νέου σχεδίου ήταν να επιβεβαιωθεί η τέλεια φύση της διακυβέρνησης κάθε φαραώ και να υπογραμμιστεί η ειδική σχέση του με τον κόσμο των θεών³⁰. Αυτό το σύστημα κανόνων που αποτελούσε το νέο σχέδιο, διατηρήθηκε έως το τέλος της αρχαίας αιγυπτιακής ιστορίας.

Οι πληροφορίες που αφορούν στο Αρχαίο Βασίλειο, προέρχονται κυρίως από τα μνημεία και τα ευρήματα των νεκροταφείων της Γκίζας, του Αμπού Σιρ, της Σαχάρας, του Νταχσούρ, του Μείντούμ, του Αμπού Ροάς και του Ζαουιγέτ ελ-

²⁰ Ogden Goelet 1996, σελ. 196

²¹ Christiane Ziegler 2000, σελ. 31

²² Christiane Ziegler 2000, σελ. 31

²³ Christiane Ziegler 2000, σελ. 31

²⁴ Christiane Ziegler 2000, σελ. 31

²⁵ Christiane Ziegler 2000, σελ. 31

²⁶ Ogden Goelet 1996, σελ. 196

²⁷ Christiane Ziegler 2000, σελ. 31

²⁸ Ogden Goelet 1996, σελ. 196

²⁹ Zahi Hawass 2000, σελ. 50

³⁰ Zahi Hawass 2000, σελ. 50

Αριάν³¹. Όλα αυτά τα μέρη βρίσκονται κοντά στην αρχαία πρωτεύουσα, τη Μέμφιδα. Τα ευρήματα αυτών των περιοχών μελετήθηκαν από μια σειρά αρχαιολόγων, όπως ο Herman Junker, ο George Reisner, ο Σελίμ Χασάν κ.α., και τα συμπεράσματα αυτών των μελετών συνέβαλαν στην καλή γνώση της συγκεκριμένης περιόδου³².

Επιπλέον, τα κείμενα εκείνης της περιόδου είναι λίγα και σχεδόν όλα αφορούν θρησκευτικά ή βασιλικά ζητήματα. Τα κρατικά αρχεία κάνουν μόνο τυπικές αναφορές σε γεγονότα ενώ τα θρησκευτικά και ταφικά κείμενα έχουν μαγικό χαρακτήρα³³. Οικονομικά αρχεία πρέπει να υπήρχαν αλλά δεν έχουν βρεθεί³⁴.

Ωστόσο, τα μνημεία της Τέταρτης Δυναστείας μας επιτρέπουν να γνωρίσουμε λεπτομέρειες σχετικά με την οργάνωση του βασιλείου³⁵. Συγκεκριμένα, η κατασκευή των πυραμίδων μπορεί να μας οδηγήσει σε συγκεκριμένα συμπεράσματα για τις γνώσεις που είχαν εκείνη την περίοδο, τον τρόπο με τον οποίο είχε διαμορφωθεί η κοινωνία, τη θέση του ηγεμόνα και για πολλά άλλα ζητήματα³⁶. Όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, το Αρχαίο Βασίλειο γέννησε το χαρακτηριστικό ύφος και τους κανόνες της αιγυπτιακής τέχνης και αρχιτεκτονικής. Στις αρχές της Τέταρτης Δυναστείας εμφανίστηκαν οι πρώτες κανονικές πυραμίδες που είχαν ως πρότυπο τις βαθμιδωτές πυραμίδες της Τρίτης Δυναστείας³⁷. Από τα πειραματικά οικοδομήματα του Σνεφρού, πρώτου ηγεμόνα της Τέταρτης Δυναστείας, εξελίχθηκαν γρήγορα στα μεγαλύτερα λίθινα μνημεία του αρχαίου κόσμου. Από την εποχή του αναφερθέντος φαραώ, η κατασκευή αυτών των μνημείων αποτελούσε το κυριότερο εθνικό σχέδιο της χώρας (εικ. 1)³⁸. Η κατασκευή τους προϋποθέτει βαθιά γνώση αστρονομίας και μαθηματικών, πράγμα για το οποίο δεν υπάρχουν γραπτές μαρτυρίες³⁹. Ακόμα, η επιτυχημένη δημιουργία αυτών των κολοσσιαίων οικοδομικών προγραμμάτων προϋποθέτει την ύπαρξη κοινωνικής οργάνωσης και διοικητικών ικανοτήτων⁴⁰.

Οι πυραμίδες της Γκίζας, έργα απογόνων του Σνεφρού, ακολουθούν το ίδιο αρχιτεκτονικό πρόγραμμα με αυτό του αναφερθέντος φαραώ. Η πιο γνωστή από τις τρεις πυραμίδες στη Γκίζα είναι αυτή του Khufu ή Χέοπα, όπως είναι γνωστός από τα αρχαία ελληνικά κείμενα⁴¹. Έπειτα, ο Djedefre επέλεξε να χτίσει την πυραμίδα του στο Abu Rowash που βρίσκεται πέντε χιλιόμετρα νοτιοδυτικά της Γκίζας⁴². Ο Χεφρήνος έχτισε τη δεύτερη πυραμίδα στη Γκίζα, η οποία ήταν μικρότερης κλίμακας από αυτή του Khufu⁴³. Η τελευταία και μικρότερη πυραμίδα κατασκευάστηκε για τον Μυκερίνο. Οι πυραμίδες έχουν χρησιμοποιηθεί επανειλημμένα από τη λαϊκή κουλτούρα, π.χ. περιοδικά, κινηματογράφος, ως χαρακτηριστικά δείγματα του αιγυπτιακού πολιτισμού ενώ παράλληλα, έγιναν σημείο αναφοράς για την ανάπτυξη του φαινομένου της αιγυπτιομανίας αφού συνήθως εκεί λάμβαναν χώρα οι κατάρτες.

Επίσης, στη δυναστεία αυτή παρατηρείται και η μεγάλη σε αριθμό κατασκευή τάφων που ανήκαν σε μη αριστοκρατικά στρώματα. Αυτού του είδους οι ιδιωτικοί τάφοι ονομάζονται *mastaba*⁴⁴. Η κατασκευή των πυραμίδων για τους φαραώ και η κατασκευή των τάφων *mastaba* για τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, προϋποθέτουν

³¹ Zahi Hawass 2000, σελ. 50

³² Zahi Hawass 2000, σελ. 50

³³ Zahi Hawass 2000, σελ. 52

³⁴ Zahi Hawass 2000, σελ. 52

³⁵ Zahi Hawass 2000, σελ. 52

³⁶ Zahi Hawass 2000, σελ. 52

³⁷ Zahi Hawass 2000, σελ. 50

³⁸ Zahi Hawass 2000, σελ. 53

³⁹ Zahi Hawass 2000, σελ. 53

⁴⁰ Zahi Hawass 2000, σελ. 53

⁴¹ Ogden Goelet 1996, σελ. 197

⁴² Ogden Goelet 1996, σελ. 197

⁴³ Ogden Goelet 1996, σελ. 197

⁴⁴ Ogden Goelet 1996, σελ. 197

μια ιεραρχημένη οργάνωση της κοινωνίας της Αρχαίας Αιγύπτου που στην κορυφή βρισκόταν ο φαραώ.

Το τέλος της Τέταρτης Δυναστείας σημειώθηκε με τον φαραώ Shepseskaf⁴⁵.

Η **Πέμπτη Δυναστεία** (2465-2323 π.Χ.) είναι μια περίοδος κατά την οποία έχει παρατηρηθεί μεγάλη προσφορά στον Θεό – Ήλιο Ρα⁴⁶. Ο πρώτος φαραώ της δυναστείας ήταν ο Userkaf ο οποίος έχτισε τη δική του πυραμίδα και κατασκεύασε ένα ναό αφιερωμένο στον Θεό – Ήλιο κοντά στο Abu Ghurab⁴⁷. Πολλοί από τους μονάρχες αυτής της δυναστείας έχτισαν τις πυραμίδες τους στα νότια του Abu Ghurab, κοντά στο Abusir⁴⁸.

Οι δύο τελευταίοι μονάρχες της δυναστείας ήταν ο Djedkare Isesi και ο Ούνι, οι οποίοι πραγματοποίησαν οικοδομικά προγράμματα στη Σαχάρα⁴⁹. Η πυραμίδα του Ούνι είναι η πρώτη στην οποία αναφέρεται ο θεός Όσιρις και σημαντικό στοιχείο είναι ότι στο συγκεκριμένο κτίσμα βρέθηκαν τα «Κείμενα των Πυραμίδων»⁵⁰, τα οποία ανακάλυψε ο Mariette στα τελευταία χρόνια της ζωής του⁵¹. Από αυτά τα κείμενα μπορούμε να αντλήσουμε πολλές πληροφορίες για τη θρησκεία καθώς πρόκειται για μαγικές επικλήσεις και ρήσεις που βασίζονται σε ηλιακές και οσιριακές θρησκευτικές πεποιθήσεις και στόχο έχουν να εξασφαλίσουν ευτυχισμένη μεταθάνατον ζωή στον φαραώ⁵².

Με το τέλος της **Έκτης Δυναστείας** (2323-2152 π.Χ.), η Αίγυπτος ασχολήθηκε με το εμπόριο και τις επαφές με άλλες περιοχές εκτός των συνόρων της⁵³. Ο τελευταίος και σημαντικός μονάρχης της δυναστείας ήταν ο Πεπί II, ο οποίος κυβέρνησε για περίπου ενενήντα χρόνια⁵⁴.

Κατά την περίοδο του Αρχαίου Βασιλείου, η αντίληψη των Αρχαίων Αιγυπτίων για τη βασιλεία και τη θρησκεία αποτυπώθηκε στην τέχνη. Έτσι, η καλλιτεχνική δραστηριότητα αντανακλά τις αντιλήψεις εκείνης της εποχής και μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι αυτές οι αντιλήψεις δεν άλλαξαν με την πάροδο του χρόνου αφού η βασική εικονογραφία και γενικά η τέχνη αυτή παρέμεινε ίδια έως το τέλος του αρχαίου αιγυπτιακού πολιτισμού.

2.4. Πρώτη Μεταβατική περίοδος (2150-2040 π.Χ.)

Σύμφωνα με τους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς, τον Πεπί II διαδέχτηκε μια βασίλισσα, η Nitokris⁵⁵. Φαίνεται ότι μετά τον θάνατο του Πεπί II, εμφανίστηκαν πολλά ανταγωνιστικά κράτη, το καθένα με τον δικό του βασιλιά⁵⁶. Αυτός ο ανταγωνισμός κορυφώνεται κυρίως κατά την Ένατη, Δέκατη και Ενδέκατη Δυναστεία⁵⁷.

Η Πρώτη Μεταβατική περίοδος αρχίζει με την **Έβδομη Δυναστεία**, η οποία θεωρείται «πλαστή» και για αυτό το λόγο δεν υπάρχει ακριβής χρονολόγηση. Η δυναστεία αυτή χαρακτηρίζεται από μια κατάσταση σύγχυσης που επικρατούσε στην

⁴⁵ Ogden Goelet 1996, σελ. 197

⁴⁶ Ogden Goelet 1996, σελ. 197

⁴⁷ Ogden Goelet 1996, σελ. 197

⁴⁸ Ogden Goelet 1996, σελ. 197

⁴⁹ Ogden Goelet 1996, σελ. 197

⁵⁰ Ogden Goelet 1996, σελ. 197

⁵¹ Zahi Hawass 2000, σελ. 53

⁵² Zahi Hawass 2000, σελ. 53

⁵³ Ogden Goelet 1996, σελ. 197

⁵⁴ Ogden Goelet 1996, σελ. 197

⁵⁵ Ogden Goelet 1996, σελ. 197

⁵⁶ Ogden Goelet 1996, σελ. 197

⁵⁷ Ogden Goelet 1996, σελ. 197

Αίγυπτο και αυτό φαίνεται και από τα λόγια του Μανέθωνα «εβδομήντα βασιλείς από τη Μέμφιδα, που βασίλευσαν εβδομήντα μέρες»⁵⁸.

Έπειτα, ακολούθησε η **Όγδοη Δυναστεία** (2150-2134 π.Χ.) κατά την οποία σημειώθηκαν περισσότεροι από είκοσι εφήμεροι βασιλείς⁵⁹.

Η **Ένατη και Δέκατη Δυναστεία** (2130-2040 π.Χ.) πρόκειται για δυναστείες κατά τις οποίες η διακυβέρνηση μεγάλου τμήματος της Αιγύπτου ανήκε σε ηγεμόνες της Ηρακλεόπολης⁶⁰. Οι βασιλείς αυτών των δυναστειών δεν έκαναν σπουδαία έργα και μόνο τα μισά ονόματα αυτών σώζονται⁶¹.

Κατά την **Ενδέκατη Δυναστεία** (2134-2040 π.Χ.), οι βασιλείς ήταν από τις Θήβες και είναι όλοι γνωστοί καθώς οι βασιλείες τους είναι καταγεγραμμένες⁶². Στο τέλος αυτής της δυναστείας πραγματοποιήθηκε η επανένωση της Αιγύπτου από τον βασιλιά Nebhepetre Mentuhotep⁶³.

Τέλος, μέσα σε αυτό το χάος που επικρατούσε εκείνη την περίοδο, ο αιγυπτιακός λαός αναπολούσε το παρελθόν του Αρχαίου Βασιλείου και το θεωρούσε ως μια χρυσή εποχή της τάξης και της ευδαιμονίας⁶⁴.

2.5. Μέσο Βασίλειο (2040-1640 π.Χ.)

Την χαοτική Πρώτη Μεταβατική περίοδο διαδέχθηκε η περίοδος του **Μέσου Βασιλείου** (2040-1640 π.Χ.). Πρόκειται για μια εποχή αναγέννησης για τη χώρα, που οι φαραώ αυτής της περιόδου διακρίνονται για τα σπουδαία κατορθώματά τους. Το Μέσο Βασίλειο είναι μια παρένθεση μεταξύ της Πρώτης και Δεύτερης Μεταβατικής περιόδου, οι οποίες χαρακτηρίζονται από εμφύλιους πολέμους, εφήμερους βασιλείς και πολλά άλλα⁶⁵.

Κατά τη διάρκεια της Ενδέκατης Δυναστείας η πρωτεύουσα του βασιλείου της Αιγύπτου ήταν οι Θήβες⁶⁶. Με τον ερχομό της **Δωδέκατης Δυναστείας** (1991-1783 π.Χ.), με απόφαση του φαραώ Amenemhet I, η πρωτεύουσα του βασιλείου μεταφέρθηκε από τις Θήβες στα βόρεια του Lisht, κοντά στη Μέμφιδα⁶⁷. Ύστερα από την ταραγμένη βασιλεία του Amenemhet I, ο γιος του Σέσωστρις I κατόρθωσε να αποκαταστήσει το παλιό μεγαλείο της Αιγύπτου⁶⁸. Αυτό προβλήθηκε τόσο με την κατασκευή ενός πυραμειδικού συγκροτήματος στο Lisht, όσο και με την έντονη οικοδομική δραστηριότητα σε όλα τα σημαντικά ιερά της χώρας⁶⁹.

Κυρίως κατά τη διάρκεια αυτής της δυναστείας, η αρχιτεκτονική και η γλυπτική της περιόδου χαρακτηρίζονται από μια επιστροφή στις παραδόσεις του Αρχαίου Βασιλείου που ορισμένες φορές θύμιζε αντιγραφή⁷⁰. Τα έργα της περιόδου αυτής ακτινοβολούν την αύρα ενός κόσμου ασφάλειας και αρμονίας, που κυβερνείται από την ιδέα του αιώνιου, τέλειου *μάατ*⁷¹, της κυρίαρχης δύναμης του αιγυπτιακού κόσμου⁷². Σημαντικό δείγμα της τέχνης αυτής της περιόδου είναι το άγαλμα του

⁵⁸ Francesco Tiradritti 2000, σελ. 25

⁵⁹ Francesco Tiradritti 2000, σελ. 25

⁶⁰ Ogden Goelet 1996, σελ. 197

⁶¹ Donald B. Spinel 1996, σελ. 198

⁶² Donald B. Spinel 1996, σελ. 198

⁶³ Ogden Goelet 1996, σελ. 198

⁶⁴ Ogden Goelet 1996, σελ. 198

⁶⁵ Donald B. Spinel 1996, σελ. 198

⁶⁶ Donald B. Spinel 1996, σελ. 198

⁶⁷ Donald B. Spinel 1996, σελ. 198

⁶⁸ Dieter Arnold 2000, σελ. 93

⁶⁹ Dieter Arnold 2000, σελ. 93

⁷⁰ Dieter Arnold 2000, σελ. 93

⁷¹ Ο όρος *μάατ* χρησιμοποιείται για να δηλώσει τη δικαιοσύνη, την ορθότητα και την ακεραιότητα.

⁷² Dieter Arnold 2000, σελ. 96

Σέσωστρο I (1971-1926 π.Χ.) (εικ. 2) και το διπλό άγαλμα του Αμενεμχέτ III (1844-1797 π.Χ.) (εικ. 3). Τα δύο αυτά έργα τέχνης εκτίθενται στο Αιγυπτιακό Μουσείο του Καΐρου.

Η **Δέκατη Τρίτη Δυναστεία** (1783-1640 π.Χ.) διήρκησε εκατόν σαράντα χρόνια και είχε περίπου εβδομήντα εφήμερους ηγεμόνες από τις Θήβες⁷³. Αυτό που συμβαίνει κατά την εν λόγω περίοδο, είναι η μεταβίβαση της εξουσίας από τον φαραώ στον πρωθυπουργό, η οποία γίνεται φανερή και από την παρακμή της βασιλικής γλυπτικής και την άνθηση των γλυπτών ανώτερων αξιωματούχων⁷⁴.

Η περίοδος του Μέσου Βασιλείου τελειώνει με την **Δέκατη Τέταρτη Δυναστεία** για την οποία δεν γνωρίζουμε τον αριθμό των εφήμερων ηγεμόνων ενώ χρονολογικά τοποθετείται γύρω στο 1640 π.Χ.

2.6. Δεύτερη Μεταβατική περίοδος (1640-1532 π.Χ.)

Η εξασθένηση της εξουσίας στα τέλη του Μέσου Βασιλείου διευκόλυνε τη διείσδυση αλλοεθνών στο Δέλτα από βορειοανατολικά⁷⁵. Πρόκειται για τη λεγόμενη εισβολή των Υξώσ⁷⁶, η οποία σήμανε το τέλος του Μέσου Βασιλείου και εγκαινίασε ένα νέο κεφάλαιο στην αιγυπτιακή ιστορία, τη **Δεύτερη Μεταβατική περίοδο** (1640-1532 π.Χ.)⁷⁷.

Οι πληθυσμοί αυτοί έκαναν πρωτεύουσά τους την Anavis και φαίνεται να δεσπόζουν κατά τη **Δέκατη Πέμπτη Δυναστεία**⁷⁸. Βέβαια, η Anavis έγινε πρωτεύουσα για πρώτη φορά από τους βασιλείς της Δέκατης Τέταρτης Δυναστείας⁷⁹.

Η Δεύτερη Μεταβατική περίοδος περιλαμβάνει τη Δέκατη Πέμπτη Δυναστεία, τη **Δέκατη Έκτη Δυναστεία** και τη **Δέκατη Έβδομη Δυναστεία** (1640-1550 π.Χ.) κατά την οποία κυβέρνησαν δεκαπέντε βασιλείς από τις Θήβες. Ο τελευταίος βασιλιάς των Υξώσ θεωρείται ο Khamudy⁸⁰.

2.7. Νέο Βασίλειο (1550-1075 π.Χ.)

Ο όρος **Νέο Βασίλειο** (1550-1075 π.Χ.) εισάγεται για πρώτη φορά από τον Eduard Meyer στη μελέτη του “Geschichte des Altertums (History of Antiquity)” το 1913⁸¹. Η περίοδος του Νέου Βασιλείου περιλαμβάνει τη **Δέκατη Όγδοη Δυναστεία** (1550-1070 π.Χ.), τη **Δέκατη Ένατη** (1307-1196 π.Χ.) και την **Εικοστή Δυναστεία** (1196-1070 π.Χ.)⁸².

Η Αίγυπτος αυτή την περίοδο είχε πολλές επαφές με την Αφρική, τη Μέση Ανατολή και το Αιγαίο⁸³. Το γεγονός αυτό διακρίνεται και στον τρόπο ζωής αυτής της περιόδου αφού τα έπιπλα, τα υφάσματα και τα κοσμήματα διαθέτουν διακοσμητικά μοτίβα που έχουν τις ρίζες τους στο Αιγαίο και στη Μέση Ανατολή⁸⁴. Έτσι, η επέκταση της αιγυπτιακής δύναμης οδήγησε στην αύξηση του πλούτου του

⁷³ Francesco Tiradritti 2000, σελ. 25

⁷⁴ Dieter Arnold 2000, σελ. 98

⁷⁵ Dieter Arnold 2000, σελ. 99

⁷⁶ Ο όρος Υξώσ είναι ένας ελληνικός όρος που δόθηκε από τους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς ώστε να περιγράψουν αυτούς τους πληθυσμούς. Donald B. Spanel 1996, σελ. 198

⁷⁷ Dieter Arnold 2000, σελ. 99

⁷⁸ Dieter Arnold 2000, σελ. 99

⁷⁹ Donald B. Spanel 1996, σελ. 198

⁸⁰ Donald B. Spanel 1996, σελ. 199

⁸¹ Edward Bleiberg 1996, σελ. 201

⁸² Francesco Tiradritti 2000, σελ. 25

⁸³ Edward Bleiberg 1996, σελ. 201

⁸⁴ Dietrich Wildung 2000, σελ. 158

Αιγύπτου βασιλιά, γεγονός που μαρτυρείται στις αρχαιολογικές και γραπτές πηγές⁸⁵. Επομένως, το Νέο Βασίλειο χαρακτηρίζεται από πλούτο και κοσμοπολιτισμό που γίνονται εμφανή από τους ναούς, τους τάφους και τις πόλεις εκείνης της περιόδου⁸⁶.

Οι άνθρωποι που κυβέρνησαν την Αίγυπτο κατά τη **Δέκατη Όγδοη Δυναστεία**, παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον λόγω των επιτευγμάτων τους που αρκετές φορές υπήρξαν καινοτόμα. Μια ηγετική μορφή που έως και σήμερα κεντρίζει το ενδιαφέρον, είναι η Χατσεψούτ. Η γυναίκα αυτή κατόρθωσε να κυβερνήσει στα χρόνια αυτής της δυναστείας ως φαραώ και όχι ως απλή βασίλισσα. Η καινοτομία της αυτή αντανακλάται και στην τέχνη καθώς απεικονίστηκε σε πολλά αγάλματα με γυναικεία χαρακτηριστικά, φέροντας όμως ανδρικά φαραωνικά σύμβολα, όπως την πρόσθετη γενειάδα, π.χ. σφίγγα της Χατσεψούτ με γενειάδα στο Metropolitan Museum of Art (εικ. 4) που αποτέλεσε μέρος μιας έκθεσης του μουσείου με θέμα “Hatshepsut: From Queen to Pharaoh”⁸⁷.

Την Χατσεψούτ διαδέχθηκε ο Αμενχοτέπ III. Κατά τους χρόνους της βασιλείας του, παρατηρείται μια ειρηνική ατμόσφαιρα⁸⁸. Η πολιτική ισχύς της Αιγύπτου βρισκόταν στο απόγειό της⁸⁹. Βέβαια, η ειρηνική αυτή κατάσταση δεν παρέμεινε η ίδια όταν ανέβηκε στο θρόνο ο διάδοχος του Αμενχοτέπ III, ο Αμενχοτέπ IV. Ο συγκεκριμένος φαραώ μνημονεύεται έως και σήμερα καθώς πραγματοποίησε μια θρησκευτική επανάσταση. Ο Αμενχοτέπ IV άλλαξε το όνομά του σε Ακενατών και επέλεξε να εγκαταλείψει τον θεό Άμμωνα και να καθιερώσει τη μονοθεϊστική λατρεία του Ατών, δηλαδή του θεού Ήλιου. Έτσι λοιπόν, δημιουργείται για πρώτη φορά στην Αίγυπτο μια μονοθεϊστική λατρεία. Η πλήρης απόρριψη του πανθέου οδήγησε σε τομές που επηρέασαν όλες τις πτυχές της ζωής⁹⁰. Η νέα θρησκεία αναπόφευκτα έσπασε τους δεσμούς με την παράδοση. Εκτός από αυτή τη θρησκευτική επανάσταση, ο Ακενατών επέλεξε επίσης να εγκαταλείψει τις αρχαίες κατοικίες της Μέμφιδος και των Θηβών⁹¹. Η νέα πρωτεύουσα του βασιλείου ήταν πλέον η Αμάρνα στη Μέση Αίγυπτο. Όμως, η Αμάρνα εγκαταλείφθηκε ευθύς αμέσως μετά τον θάνατο του Ακενατών και βυθίστηκε στη λήθη έως ότου να ανακαλυφθεί ξανά από τον L. Borchardt το 1911-1914⁹². Την ίδια τύχη με την Αμάρνα είχε και η λατρεία του Ατών αφού οι φαραώ που ακολούθησαν επανέφεραν τη λατρεία του Άμμωνα.

Ο Σμενκαρέ κυβέρνησε στην Αίγυπτο μετά τον θάνατο του Ακενατών αλλά για μικρό χρονικό διάστημα. Έπειτα, την εξουσία ανέλαβε ο Τουταγχαμών που ήταν νόμιμος διάδοχος του Ακενατών. Ο Τουταγχαμών αποτελεί έναν από τους πιο δημοφιλείς φαραώ καθώς οι θησαυροί του τάφου του και η επιγραφή που βρίσκεται στην σαρκοφάγο του που πρόκειται για κατάρα, δημιούργησαν ορισμένα στερεότυπα για τον πολιτισμό της Αρχαίας Αιγύπτου. Το φαινόμενο της αιγυπτιομανίας του 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα, έχει τις βάσεις του στην ανακάλυψη του τάφου του συγκεκριμένου φαραώ. Είναι γεγονός ότι έχουν γίνει αμέτρητες δημοσιεύσεις για τον συγκεκριμένο φαραώ που σχετίζονται με τη ζωή του, τον μυστηριώδη θάνατό του αλλά και με τον τάφο του, τα κτερίσματα που βρέθηκαν σε αυτόν και την περίφημη κατάρα που τον συνόδευε. Οι περιοδικές εκθέσεις που έγιναν κατά καιρούς με τα ευρήματα του τάφου του Τουταγχαμών, αποτελούν πόλο έλξης για πολλούς επισκέπτες μουσείων. Συγκεκριμένα, οι αρχαιότητες αυτές φιλοξενήθηκαν σε μουσεία πολλών χωρών, π.χ.

⁸⁵ Edward Bleiberg 1996, σελ. 201

⁸⁶ Edward Bleiberg 1996, σελ. 201

⁸⁷ http://www.metmuseum.org/special/se_event.asp?OccurrenceId={92C8F718-137B-4AE6-9FAA-C8DA6CCE72CC}

⁸⁸ Edward Bleiberg 1996, σελ. 201

⁸⁹ Edward Bleiberg 1996, σελ. 201

⁹⁰ Dietrich Wildung 2000, σελ. 159

⁹¹ Dietrich Wildung 2000, σελ. 159

⁹² Dietrich Wildung 2000, σελ. 160

Ηνωμένο Βασίλειο, Σοβιετική Ένωση, Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής⁹³. Η έκθεση του Βρετανικού Μουσείου που πραγματοποιήθηκε στις 30 Μαρτίου – 30 Δεκεμβρίου 1972 κατάφερε να προσελκύσει 1.650.000 ανθρώπους ενώ στα εγκαίνιά της παρευρέθηκε και η βασίλισσα Ελισάβετ II⁹⁴.

Σημαντική στιγμή του Νέου Βασιλείου ήταν και όταν ανέλαβε την εξουσία ο Ραμσή Ι, ο οποίος καθιέρωσε μια νέα σειρά βασιλιάδων που αποτελούν την **Δέκατη Ένατη Δυναστεία** (1307-1196 π.Χ.). Ο πιο γνωστός από αυτούς ήταν ο Ραμσή ΙΙ ή «Μέγας», που κατάφερε να πολεμήσει και να νικήσει τους Χετταίους⁹⁵.

Επίσης, σπουδαία θεωρείται και η βασιλεία του Ραμσή ΙΙ, ο οποίος κατόρθωσε να αποκρούσει τις εισβολές των «Λαών της Θάλασσας» και των Λιβύων⁹⁶.

Η τελευταία φάση του Νέου Βασιλείου θεωρείται η **Εικοστή Δυναστεία** (1196-1070 π.Χ.) που σηματοδεύτηκε από τον πόλεμο του Ραμσή ΙΙ εναντίον των «Λαών της Θάλασσας» που ύστερα από ογδόντα χρόνια μάχης, το βασίλειο έχασε τον έλεγχο της Άνω Αιγύπτου⁹⁷. Η Αίγυπτος στο τέλος του Νέου Βασιλείου βρίσκεται σε μια κατάσταση κρίσης που οδήγησε στη διαίρεση της πολιτικής εξουσίας⁹⁸.

2.8. Τρίτη Μεταβατική περίοδος (1070-712 π.Χ.)

Με την έναρξη της **Εικοστής Πρώτης Δυναστείας** (1070-945 π.Χ.) αρχίζει και η Τρίτη Μεταβατική Περίοδος για την Αίγυπτο. Οι βασιλείς της δυναστείας αυτής έλεγχαν μόνο το βόρειο τμήμα της χώρας στο οποίο ο Ραμσή ΙΙ είχε μεταφέρει το διοικητικό και πολιτικό κέντρο του βασιλείου⁹⁹. Το νότιο τμήμα της Αιγύπτου ήταν υπό την διακυβέρνηση των Θηβαίων ιερέων του Άμμωνος-Ρα, οι οποίοι μόνο τυπικά αναγνώριζαν την κυριαρχία του βορρά¹⁰⁰. Επιπλέον, το βόρειο βασίλειο συνέχιζε την πορεία του βασιζόμενο στην ανάμνηση του παρελθόντος.

Η περίοδος ανάμεσα στο τέλος της Εικοστής Πρώτης Δυναστείας και την αρχή της Εικοστής Δεύτερης, χαρακτηρίστηκε από ορισμένες αλλαγές στα ταφικά έθιμα ενώ την ίδια περίοδο καθιερώθηκε το «Βιβλίο των Νεκρών» που έγινε αναπόσπαστο κομμάτι της ταφής¹⁰¹. Το «Βιβλίο των Νεκρών» περιλάμβανε ξόρκια που είχαν ως σκοπό να καθοδηγήσουν τους νεκρούς και να τους προστατέψουν από τους κινδύνους της μεταθάνατον ζωής, διασφαλίζοντας την αιώνια ζωή. Το θέμα αυτό παρουσιάζεται στην περιοδική έκθεση του Βρετανικού Μουσείου “Journey through the afterlife. Ancient Egyptian Book of the Dead”¹⁰² (εικ. 5). Η έκθεση πραγματοποιήθηκε από τις 4 Νοεμβρίου 2010 έως τις 6 Μαρτίου 2011 και δίνεται η δυνατότητα στους επισκέπτες να ανακαλύψουν σημαντικές πνευματικές και μυθικές πτυχές της αρχαίας αιγυπτιακής ζωής και θανάτου. Αξίζει να αναφερθεί ότι πολλά από τα αντικείμενα της έκθεσης δεν έχουν παρουσιαστεί ξανά. Τα εκθέματα αποτελούνται από αποσπάσματα από το «Βιβλίο των Νεκρών», ταφικά ειδώλια, κοσμήματα, σαρκοφάγους, αγάλματα και φυλαχτά.

⁹³ http://en.wikipedia.org/wiki/Exhibitions_of_artifacts_from_the_tomb_of_Tutankhamun

⁹⁴

http://www.britishmuseum.org/the_museum/museum_in_london/london_exhibition_archive/archive_tutankhamun.aspx

⁹⁵ Edward Bleiberg 1996, σελ. 201

⁹⁶ Edward Bleiberg 1996, σελ. 201

⁹⁷ Edward Bleiberg 1996, σελ. 201

⁹⁸ Dietrich Wildung 2000, σελ. 248

⁹⁹ Dietrich Wildung 2000, σελ. 248

¹⁰⁰ Dietrich Wildung 2000, σελ. 248

¹⁰¹ Dietrich Wildung 2000, σελ. 250

¹⁰² http://www.britishmuseum.org/whats_on/exhibitions/book_of_the_dead/exhibition_overview.aspx

Οι φαραώ της **Εικοστής Δεύτερης Δυναστείας** (945-712 π.Χ.) ήταν λιβυκής καταγωγής και αναβίωσαν την πολιτική επέκτασης προς την Ανατολή¹⁰³. Ο ιδρυτής αυτής της δυναστείας ήταν ο Σωσένκ Ι και ήταν ο πρώτος που πέτυχε να εξασφαλίσει τον έλεγχο της κοσμικής και θρησκευτικής εξουσίας πάνω σε ολόκληρη την Αίγυπτο¹⁰⁴. Έχοντας εξασφαλισμένη τη σταθερότητα στο εσωτερικό, μπορούσε να εκστρατεύσει στις περιοχές που βρίσκονταν βορειοανατολικά. Ακολουθώντας αυτή την τακτική, οι Αιγύπτιοι έφτασαν στη πόλη Μεγιδδώ αφού πρώτα κατάφεραν να νικήσουν τον λαό του Ισραήλ¹⁰⁵.

Έπειτα, ακολούθησε η **Εικοστή Τρίτη Δυναστεία** (περ. 828-712 π.Χ.) και η **Εικοστή Τέταρτη** (724-712 π.Χ.) για τις οποίες δεν θα αναφερθούμε περαιτέρω καθώς δεν έχουν να παρουσιάσουν κάτι το σημαντικό για την ιστορία της αρχαίας Αιγύπτου.

Οι βασιλείς της **Εικοστής Πέμπτης Δυναστείας** (770-712 π.Χ.) κατάγονταν από το βασίλειο Κους (Νούβιοι από το Σουδάν) και κύριο μέλημά τους ήταν να γίνουν αποδεκτοί από τους γηγενείς πληθυσμούς ως γνήσιοι συνεχιστές της φαραωνικής παράδοσης¹⁰⁶. Για να το καταφέρουν αυτό, ανανέωσαν τις καλλιτεχνικές τάσεις των κλασικών εποχών, δηλαδή του Αρχαίου και του Μέσου Βασιλείου¹⁰⁷. Ο πρώτος Κουσίτης ηγεμόνας που κατάφερε να ασκήσει μεγάλη επιρροή στον λαό της Αιγύπτου ήταν ο βασιλιάς Πιάνχι¹⁰⁸.

2.9. Όψιμη περίοδος (712-332 π.Χ.)

Η **Όψιμη περίοδος** περιλαμβάνει το δεύτερο μισό της **Εικοστής Πέμπτης Δυναστείας** (712-657 π.Χ.). Έπειτα, ακολουθεί η **Εικοστή Έκτη Δυναστεία** (664-525 π.Χ.), η **Εικοστή Έβδομη** (525-404 π.Χ.) κατά την οποία η Αίγυπτος κυβερνείται από τους Πέρσες. Στη συνέχεια, ακολουθεί η **Εικοστή Όγδοη Δυναστεία** (404-399 π.Χ.), η **Εικοστή Ένατη** (399-380 π.Χ.), η **Τριακοστή** (380-343 π.Χ.) και τελευταία είναι η **Τριακοστή Πρώτη Δυναστεία** (343-332 π.Χ.) που τελειώνει με τη βασιλεία του Δαρείου Γ.

2.10. Ελληνιστική περίοδος (332-30 π.Χ.)

Το 332 π.Χ., η Αίγυπτος καταλαμβάνεται και κυβερνείται από τους **Μακεδόνες** με πρώτο ηγεμόνα τον Μέγα Αλέξανδρο. Μετά τον θάνατό του, ακολούθησε η **Πτολεμαϊκή Δυναστεία** (304-30 π.Χ.) με πρώτο ηγεμόνα τον Πτολεμαίο Α Σωτήρ που κυβέρνησε από το 304 έως το 284 π.Χ. Η δυναστεία αυτή λήγει με τη βασιλεία της Κλεοπάτρας Ζ, που η παραμονή της στο θρόνο τοποθετείται από το 51 έως το 30 π.Χ. Η Κλεοπάτρα έχει «χρησιμοποιηθεί» πολλές φορές από την λαϊκή κουλτούρα, όπως είναι ο κινηματογράφος, και μαζί με τον Τουταγχαμών που αναφέρθηκε νωρίτερα, είναι οι πιο κυρίαρχες μορφές της αρχαίας Αιγύπτου. Μία πρόσφατη έκθεση με θέμα “Cleopatra: The Search for the Last Queen of Egypt”, που πραγματοποιήθηκε στο The Franklin Institute στη Φιλαδέλφεια το 2010-2011, πρόκειται να ταξιδέψει και στις βόρειες πόλεις της Αμερικής¹⁰⁹. Η έκθεση περιλαμβάνει περισσότερα από 250 αντικείμενα που αποκαλύπτουν, κατά έναν τρόπο, τη ζωή της βασίλισσας.

¹⁰³ Dietrich Wildung 2000, σελ. 248

¹⁰⁴ Dietrich Wildung 2000, σελ. 248

¹⁰⁵ Dietrich Wildung 2000, σελ. 249

¹⁰⁶ Dietrich Wildung 2000, σελ. 250

¹⁰⁷ Dietrich Wildung 2000, σελ. 250

¹⁰⁸ Dietrich Wildung 2000, σελ. 250

¹⁰⁹ <http://www.fi.edu/cleopatra/>

2.11. Ρωμαϊκή περίοδος (30 π.Χ. – 311 μ.Χ.)

Ο τελευταίος σταθμός στην ιστορία της Αρχαίας Αιγύπτου σηματοδοτείται από την Ρωμαϊκή κατάκτηση. Η Αίγυπτος κυβερνήθηκε αυτή την περίοδο ως μια από τις επαρχίες της Ρώμης και ελεγχόταν από τους Ρωμαίους από το 30 π.Χ. έως το 311 μ.Χ. Τα πορτραίτα Φαγιούμ¹¹⁰ θεωρούνται κλασικά δείγματα της ύστερης ελληνιστικής και ρωμαϊκής τέχνης στην Αίγυπτο και φιλοξενούνται ως αντιπροσωπευτικά δείγματα της ρωμαϊκής κατάκτησης της Αιγύπτου σε μουσεία του κόσμου (εικ. 6). Τα συγκεκριμένα έργα τέχνης εκτίθενται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών, στο Petrie Museum, στο Ashmolean Museum (Οξφόρδη), στο Royal Museum of Scotland, στο Neues Museum (Βερολίνο), στο Pushkin Museum (Μόσχα) και σε άλλα.

Οι πληροφορίες που αναφέρθηκαν προηγουμένως δεν θα ήταν γνωστές σε εμάς αν η επιστήμη της αιγυπτιολογίας δεν μελετούσε τον αιγυπτιακό πολιτισμό. Στο επόμενο κεφάλαιο, θα παρακολουθήσουμε τις ενέργειες της εν λόγω επιστήμης αλλά και τους ανθρώπους που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξή της ενώ θα σχολιαστούν σημαντικά γεγονότα που υπήρξαν σημεία αναφοράς για την μελέτη της αρχαίας Αιγύπτου.

¹¹⁰ Τα πορτραίτα Φαγιούμ πρόκειται για προσωπογραφίες και προορίζονταν για ταφική χρήση. Το όνομά τους προέρχεται από τη θέση Φαγιούμ, νότια του Καΐρου, όπου και ανακαλύφθηκαν για πρώτη φορά.

3. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΛΟΓΙΑΣ

Το κεφάλαιο αυτό επικεντρώνεται στην ιστορία της επιστήμης της αιγυπτιολογίας και θα παρατεθούν γεγονότα που συνέβαλλαν στη θεμελίωση της εν λόγω επιστήμης. Σκοπός του κεφαλαίου είναι να παρακολουθήσουμε μέσω της εξέλιξης της αιγυπτιολογίας με ποιόν τρόπο η Αίγυπτος μελετήθηκε και έγινε γνωστή η ιστορία της στον υπόλοιπο κόσμο ενώ θα αναφερθούν σημαντικά γεγονότα και προσωπικότητες, π.χ. Sir Flinders Petrie, που αποτέλεσαν σημαντικό παράγοντα για την δημιουργία των πρώτων αιγυπτιακών συλλογών στα μουσεία του κόσμου (κεφ. 5).

3.1. Οι απαρχές της αιγυπτιολογίας

Η αιγυπτιολογία ορίζεται ως η μελέτη του αρχαίου αιγυπτιακού παρελθόντος, ιδιαίτερα της ιστορίας της αρχαίας Αιγύπτου, των μνημείων της και της πολιτισμικής της ζωής

¹. Ως επιστήμη δεν είχε πάντοτε τη μορφή που έχει σήμερα.

Η αρχαιολογία στην Αίγυπτο μπορούμε να θεωρήσουμε ότι ξεκίνησε από το 1250 π.Χ. με τον αρχιερέα Khaemwese. Ο αρχιερέας κατάφερε να αναστηλώσει περίπου δώδεκα πυραμίδες και ναούς στη Γκίζα και τη Σαχάρα, καθώς δεν μπορούσε να βλέπει τα αρχαία μνημεία να καταρρέουν². Βέβαια, οι ενέργειές του αυτές δεν είχαν επιστημονικά ερείσματα αλλά πνευματικά και θρησκευτικά. Έπειτα, ακολούθησε ο Al Idrisi ο οποίος δημοσίευσε λεπτομερείς περιγραφές των μνημείων της Γκίζας³. Η δουλειά του αποτελεί μια σπουδαία μελέτη των μνημείων της αρχαίας Αιγύπτου και από αυτήν μπορούμε να αντλήσουμε πληροφορίες που ίσως σήμερα να μην μας είναι προσιτές.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι μέχρι τα τέλη του 18^{ου} αι. σχεδόν τίποτα δεν ήταν γνωστό για τους αρχαίους πολιτισμούς της Αιγύπτου και της Εγγύς Ανατολής εκτός από ό, τι ήταν γραμμένο για αυτούς στη Βίβλο και σε κείμενα των Ελλήνων και των Ρωμαίων συγγραφέων⁴. Οι λόγοι αυτής της αδιαφορίας προς την Αίγυπτο ήταν τρεις. Πρώτον, τα χειρόγραφα των Αιγυπτίων ήταν αδύνατο να διαβαστούν λόγω της ελλιπούς μελέτης ενώ τα έργα τέχνης τους ήταν ακόμα ένα άγνωστο πεδίο για τους Ευρωπαίους⁵. Ο δεύτερος λόγος ήταν ότι οι Δυτικοί δεν γνώριζαν αραβικά⁶. Ο τρίτος λόγος ήταν πως ελάχιστοι Ευρωπαίοι είχαν επισκεφθεί την Αίγυπτο έως τον 17^ο αιώνα⁷.

Το ενδιαφέρον για την Αίγυπτο και η ενασχόληση λογίων ανθρώπων με την ιστορία και τα υλικά κατάλοιπα του αρχαίου πολιτισμού της, χρονικά τοποθετούνται στην περίοδο της εκστρατείας του Ναπολέοντα. Με την εκστρατεία αυτή, οι Δυτικοί επιχειρήσαν να μελετήσουν την αρχαία Αίγυπτο, κάνοντας ταξίδια στη συγκεκριμένη χώρα αλλά και μελετώντας τις αρχαιότητες της που μεταφέρονταν στην Ευρώπη. Μία από αυτές τις μελέτες ήταν και η μεγαλοπρεπής “Description de l’Égypt” που εκδόθηκε από τον Edme Jomard το 1809⁸.

¹T. Darvill 2002, σελ. 131

² Kent R. Weeks 2008, σελ. 7

³ Ο Al Idrisi υπήρξε λόγιος του 13^{ου} αιώνα. Kent R. Weeks 2008, σελ. 7

⁴ B. G. Trigger 1997, σελ. 39

⁵ Kent R. Weeks 2008, σελ. 8

⁶ Kent R. Weeks 2008, σελ. 8

⁷ Kent R. Weeks 2008, σελ. 8

⁸ A. Schnapp 2004, σελ. 442-444

Όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα, η συστηματική εξερεύνηση της Αιγύπτου ξεκίνησε με τις παρατηρήσεις των Γάλλων λογίων που συνόδευαν τον Ναπολέοντα στην εκστρατεία του (1798-1799). Μερικοί από αυτούς τους λογίους ήταν ο J. F. Champollion και ο Carl Lepsius (1810-1884) που επισκέφθηκαν την Αίγυπτο καταγράφοντας ναούς, τάφους και μνημειακές επιγραφές που σχετίζονταν με αυτά. Με την ανακάλυψη της Στήλης της Ροζέτας έγινε δυνατή η αποκρυπτογράφηση των ιερογλυφικών από τον Champollion το 1822 κι έτσι αποδείχθηκε ότι τα σύμβολα αυτά ήταν ένα σύστημα γραφής⁹. Η ανακάλυψη αυτή βοήθησε στη μελέτη της αρχαίας Αιγύπτου ώστε να αποκαλυφθούν τα μυστικά του πολιτισμού της. Από αυτό το σημείο κι έπειτα, η Μέση Ανατολή θα γινόταν πεδίο αρχαιολογικής εξερεύνησης. Συγκεκριμένα, γράφτηκαν πολλά σπουδαία έργα που πρόσφεραν όψεις της αρχαίας Αιγύπτου και οδήγησαν σε μια πιο επιστημονική προσέγγισή της¹⁰. Μερικά από αυτά τα έργα ήταν το “Description de l’Égypte”¹¹, το “Denkmäler aus Aegypten und Aethiopien” (1849-1859) του Carl Lepsius και το “Manners and Customs of the Ancient Egyptians” του John Gardner Wilkinson¹².

Επίσης, αυτά τα έργα συνέβαλαν στη δημιουργία μιας διαφορετικής εικόνας της Αιγύπτου και από έναν ημιθεϊκό χαρακτήρα απέκτησε έναν πιο ανθρώπινο. Η αποκρυπτογράφηση των ιερογλυφικών και η συστηματικότερη μελέτη του πολιτισμού αυτής της χώρας διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στο να καταρριφθούν μερικώς οι μύθοι περί μυστηρίου – τελετουργίες, θεοί, κ.α. – και να ιδωθεί η αρχαία Αίγυπτος από τη μεριά των απλών ανθρώπων. Όμως, όπως θα δούμε σε επόμενο κεφάλαιο (κεφ. 4), δεν υπήρξε ολοκληρωτική κατάρριψη των μύθων που είχαν δημιουργηθεί για την αρχαία Αίγυπτο. Η αιγυπτιομανία του 20^{ου} αιώνα θα φροντίσει να επαναφέρει τον ημιθεϊκό χαρακτήρα του αρχαίου αυτού πολιτισμού και θα παρατηρήσουμε αργότερα τον τρόπο με τον οποίο γίνεται αυτό. Επιπλέον, οι πρώιμες μελέτες των επιγραφολόγων είναι πολύ σημαντικές καθώς πολλά από τα μνημεία που καταγράφουν έχουν χαθεί σήμερα.

Η Αίγυπτος δεν ήταν πάντοτε προσιτή στους ερευνητές. Όμως, αυτό ανατράπηκε κατά τη διάρκεια που βρισκόταν στην εξουσία ο μεταρρυθμιστής ηγεμόνας Mohammed Ali¹³. Με τη διακυβέρνησή του, η χώρα μετατράπηκε σε ελεύθερο χώρο για διπλωμάτες, τυχοδιώκτες, μηχανικούς που εργάζονταν στην υπηρεσία του βασιλείου των δύο αποικιακών δυνάμεων, της Αγγλίας και της Γαλλίας¹⁴. Είναι γεγονός ότι οι πρόξενοι των μεγάλων ξένων δυνάμεων μαγεύτηκαν από τη γοητεία της αιγυπτιακής τέχνης. Κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στην Αίγυπτο, οι πρόξενοι συγκέντρωναν εκτεταμένες συλλογές αρχαιοτήτων και τις έστελναν στις μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις¹⁵. Έτσι, ξεκίνησε το εμπόριο αιγυπτιακών έργων τέχνης, το οποίο συνέβαλε στη διαμόρφωση μιας νέας μόδας στην Ευρώπη, της *Rétour d’Égypte*, η επίδραση της οποίας είναι εμφανής στα έπιπλα και στις διακοσμητικές τέχνες των αρχών του 19^{ου} αιώνα¹⁶. Το ενδιαφέρον αυτό για τα αιγυπτιακά θέματα ενθάρρυνε πολλά μέλη της αριστοκρατικής τάξης να επισκεφθούν τις όχθες του

⁹ B. G. Trigger 1997, σελ. 39

¹⁰ Kent R. Weeks 2008, σελ. 9

¹¹ Το “Description de l’Égypte” ήταν μια σειρά από δημοσιεύσεις. Ο πρώτος τόμος εκδόθηκε το 1809 και ο τελευταίος το 1829. Περίπου 160 λόγιοι συνεργάστηκαν για τη συγγραφή αυτού του έργου. <http://en.wikipedia.org/wiki/Descriptiondel'Egypte>

¹² Πρόκειται για έργο 6 τόμων που άρχισε να γράφεται το 1837 και κράτησε έως το 1841.

http://en.wikipedia.org/wiki/John_Gardner_Wilkinson#Publications

¹³ Ο Mohammed Ali (1769-1849) κυβέρνησε την Αίγυπτο ως διορισμένος αντιβασιλέας από τον Οθωμανό σουλτάνο της Κωνσταντινούπολης. F. Tiradritti 2000, σελ. 14

¹⁴ A. Schnapp 2004, σελ. 444

¹⁵ F. Tiradritti 2000, σελ. 12

¹⁶ F. Tiradritti 2000, σελ. 12

Νείλου. Οι περιηγητές εκείνης της εποχής φρόντιζαν εκτός απ' το να παρατηρούν και να σχεδιάζουν τα σημαντικότερα μνημεία, να συλλέγουν αρχαιότητες και να τις μεταφέρουν στις επαύλεις τους στην Ευρώπη. Οι πιο δημοφιλείς αρχαιότητες για τις συλλογές των Δυτικών ήταν οι μούμιες και οι σαρκοφάγοι. Οι Δυτικοί, επιστρέφοντας στην Ευρώπη, διοργάνωναν θεάματα όπου ξεδίπλωναν τις μούμιες, προκαλώντας ποικίλες αντιδράσεις στο κοινό που παρακολουθούσε. Επίσης, διεξαγόταν εμπόριο αγαλμάτων βασιλέων και θεοτήτων, στηλών, μορφών *ουσάμπτι*, παπύρων, επίπλων κάθε είδους, αγγείων, φυλαχτών και σκαραβαίων¹⁷. Εκτός από το εμπόριο αυτών των αντικειμένων, σημειώνεται και σημαντική πώληση διακοσμημένων και ενεπίγραφων μελών ερειπωμένων μνημείων, τη στιγμή που ακέραια κτίρια κινδύνευαν να διαμελιστούν από τους Ευρωπαίους¹⁸.

Όταν οι ενέργειες αυτές των Ευρωπαίων βρίσκονταν σε πρώιμο στάδιο, οι Αιγύπτιοι δεν είχαν επίγνωση των κινήτρων που κρύβονταν πίσω από το ενδιαφέρον των Δυτικών για αυτά που θεωρούσαν απλώς πέτρες θαμμένες στη γη. Παρατηρώντας το ενδιαφέρον των Ευρωπαίων για τα αντικείμενα που οι ίδιοι θεωρούσαν ασήμαντα, οι Αιγύπτιοι άρχισαν να πιστεύουν στην ύπαρξη κρυμμένων μυστικών σε αυτές τις πέτρες. Έτσι, κατά τον 19^ο αιώνα, ξεκίνησε η λεηλασία αγαλμάτων, τάφων και ναών από τους κατοίκους των χωριών, καθώς πίστευαν ότι θα έβρισκαν κοσμήματα και πολύτιμα αντικείμενα¹⁹. Ακόμα, όταν υπήρχε έλλειψη αυθεντικών αρχαιοτήτων, οι Αιγύπτιοι έφταναν στο σημείο να κατασκευάζουν απομιμήσεις που ήταν τόσο επιτυχημένες, που μπορούσαν να ξεγελάσουν ακόμα και τους αιγυπτιολόγους της εποχής.

Ο Mohammed Ali παραχώρησε ανασκαφικά δικαιώματα στους Δυτικούς ενώ είχαν και εμπορικά και οικονομικά οφέλη²⁰. Όλες αυτές οι ανασκαφές που διενεργήθηκαν στον αιγυπτιακό χώρο είχαν ως σκοπό τα ευρήματα να καταλήξουν στις ιδιωτικές συλλογές ορισμένων εύπορων αρχαιολατρών. Τέτοιου είδους ανασκαφές διενήργησαν οι B. Drovetti²¹ (1776-1852) και Henry Salt²² (1780-1827) ενώ ο Giovanni Belzoni (1778-1824) υπήρξε ένας από τους πιο αποτελεσματικούς συλλέκτες αιγυπτιακών αρχαιοτήτων²³. Το 1821 ο Belzoni οργάνωσε στο Λονδίνο μια έκθεση αιγυπτιακών έργων με τον τίτλο "Egyptian Hall" ενώ ο Drovetti πούλησε μια συλλογή στο Παρίσι, μια στο Τορίνο και μια στο Βερολίνο²⁴. Όπως φαίνεται, η επιστημονική μελέτη της αρχαίας Αιγύπτου είχε επιβραδυνθεί και οι αρχαιολογικοί χώροι ήταν απλώς το «Κέρας της Αμαλθείας» για τους ντόπιους και τους ξένους. Είναι γεγονός πως από τις ανασκαφές που γίνονταν εκείνη την περίοδο, απουσιάζουν οι καταγραφές των ευρημάτων τους και αυτό ίσως να οφείλεται στο ότι οι αρχαιότητες αυτές κατέληγαν στα χέρια ιδιωτών²⁵. Επιπλέον, οι ανασκαφές που πραγματοποιούνταν δεν ακολουθούσαν τα σύγχρονα δεδομένα της αρχαιολογικής έρευνας και πολλές φορές παρατηρήθηκε καταστροφή αρχαίων θέσεων.

¹⁷ F. Tiradritti 2000, σελ. 12

¹⁸ F. Tiradritti 2000, σελ. 12

¹⁹ F. Tiradritti 2000, σελ. 14

²⁰ F. Tiradritti 2000, σελ. 15

²¹ Ο B. Drovetti υπήρξε γενικός πρόξενος της Γαλλίας.

²² Ο H. Salt διετέλεσε γενικός πρόξενος της Αγγλίας.

²³ A. Schnapp 2004, σελ. 444

²⁴ A. Schnapp 2004, σελ. 444

²⁵ Kent R. Weeks 2008, σελ. 9

Από την άλλη, η πολιτική του Mohammed Ali είχε ως θετική έκβαση την έναρξη μιας περιόδου εκσυγχρονισμού στη χώρα, γεγονός που οδήγησε σε βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης της μεσαίας τάξης¹. Τα μειονεκτήματα αυτής της πολιτικής ήταν η καταστροφή αναρίθμητων αρχαίων μνημείων εξαιτίας του ανορθόδοξου τρόπου διεξαγωγής ανασκαφών, της απόσπασης τμημάτων τους για την εξαγωγή τους στην Ευρώπη και της γρήγορης ανάπτυξης που προϋπέθετε μεγάλα κατασκευαστικά έργα². Η καταστροφή ήταν τόσο μεγάλη που ολόκληρα συγκροτήματα ναών εξαφανίστηκαν. Το κράτος δεν φαινόταν να προβληματίζεται ιδιαίτερα με την εξαγωγή και καταστροφή των μνημείων της Αιγύπτου³.

Ο Γάλλος διπλωμάτης Jean – Francois Mimaut (1774-1837) ήταν αυτός που έκανε τις πρώτες κινήσεις για να προκαλέσει το ενδιαφέρον της αιγυπτιακής κυβέρνησης για την ιστορική και καλλιτεχνική κληρονομιά⁴. Συγκεκριμένα, ο Mimaut έστειλε μια διαμαρτυρία στον Mohammed Ali, σχετικά με τον προτεινόμενο διαμελισμό μιας από τις πυραμίδες της Γκίζας και τη χρήση των ασβεστολιθικών ογκόλιθων της ως οικοδομικών υλικών για την κατασκευή φραγμάτων στον Νείλο. Επίσης, ο Mimaut πρότεινε στον κυβερνήτη της χώρας να ζητήσει από τον Champollion να προετοιμάσει μια αναφορά για τη διαφύλαξη των αιγυπτιακών μνημείων⁵. Τελικά, ο Champollion παρέδωσε την αναφορά του προτού φύγει από την Αίγυπτο. Σε αυτή, ζητούσε αυστηρότερες ρυθμίσεις σχετικά με τις ανασκαφές και την εξαγωγή αρχαιοτήτων παρόλο που και ο ίδιος είχε δοκιμάσει να εξάγει ορισμένα ευρήματα⁶. Όμως, όταν αυτή η αναφορά έφτασε στον Mohammed Ali, λίγοι άνθρωποι ενδιαφέρθηκαν να ακολουθήσουν τις συστάσεις του Champollion. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι αρχαιότητες απέφεραν σημαντικά κέρδη σε αυτούς που τις εμπορεύονταν και ούτε οι Αιγύπτιοι, ούτε οι εύποροι Ευρωπαίοι πελάτες τους ενδιαφέρονταν πραγματικά να διαφυλάξουν τα αρχαία μνημεία⁷.

Ωστόσο, ο Ριφά ατ- Ταχτάουι (1801-1873)⁸ κατάφερε να προωθήσει ορισμένες ενέργειες για τη διαφύλαξη του αιγυπτιακού πολιτισμού. Ο ατ- Ταχτάουι κατόρθωσε να αφυπνίσει την κοινή γνώμη στο ζήτημα της αξίας των αρχαίων μνημείων και εξασφάλισε την έκδοση ενός διατάγματος στις 15 Αυγούστου 1835 με το οποίο ρυθμιζόταν για πρώτη φορά το εμπόριο αρχαιοτήτων⁹. Ουσιαστικά, αυτό το διάταγμα απαγόρευε την εξαγωγή αρχαιοτήτων από την Αίγυπτο.

Τέλος, όπως παρατηρήθηκε παραπάνω, τα πρώτα χρόνια του 19^{ου} αιώνα η αιγυπτιολογία μπορεί να θεωρηθεί ως μια ερασιτεχνική, αποικιοκρατική ερευνητική προσπάθεια.

3.2. Η θεμελίωση της επιστήμης της αρχαιολογίας – Οι εξελίξεις στην αιγυπτιολογία (τέλη 19^{ου} αι. – 20^{ος} αι.)

Τον 19ο αιώνα θεμελιώθηκε η επιστήμη της αρχαιολογίας. Πολλά γεγονότα συνέβαλλαν στην ανάπτυξη αυτού του γνωστικού πεδίου. Συγκεκριμένα, ο Christian Jürgensen Thomsen οργάνωσε τις συλλογές του μουσείου της Κοπεγχάγης χρησιμοποιώντας την ακολουθία: λίθος – χαλκός – σίδηρος. Ο Thomsen επιχείρησε να εκθειάσει την αναγκαιότητα μιας σύγκρισης, όχι μόνο τυπολογικής αλλά και

¹ F. Tiradritti 2000, σελ. 15

² F. Tiradritti 2000, σελ. 15

³ F. Tiradritti 2000, σελ. 15

⁴ F. Tiradritti 2000, σελ. 16

⁵ F. Tiradritti 2000, σελ. 16

⁶ F. Tiradritti 2000, σελ. 16

⁷ F. Tiradritti 2000, σελ. 16

⁸ Ο Ριφά ατ- Ταχτάουι ήταν Αιγύπτιος συγγραφέας, δάσκαλος, μεταφραστής και αιγυπτιολόγος.

http://en.wikipedia.org/wiki/Rifa'a_el-Tahtawi

⁹ F. Tiradritti 2000, σελ. 17

τεχνολογικής μεταξύ αρχαιολογικών και εθνογραφικών αντικειμένων¹⁰. Με αυτό το σύστημα καθίσταται δυνατή η χρονολόγηση των ευρημάτων των ανασκαφών¹¹. Έπειτα, ο Jen Jacob Worsaae δημοσίευσε την πρώτη ανασκαφική έκθεση επιβεβαιώνοντας το σύστημα του Thomsen¹². Το αποτέλεσμα αυτών των ενεργειών ήταν να αναδυθεί ο αρχαιολογικός θετικισμός από τις τρεις έννοιες, δηλαδή του τύπου, της τεχνολογίας και της στρωματογραφίας¹³. Από αυτό το σημείο κι έπειτα, η αρχαιολογία θα αποκτούσε τις επιστημονικές της βάσεις.

Βέβαια, εκτός από τον θετικισμό της, η επιστήμη θα επιβεβαιώσει και τον φιλολογικό της χαρακτήρα με τη συμβολή του E. Gerhard ενώ παράλληλα σε πολλές χώρες, π.χ. Γερμανία, θα ιδρυθούν σχολές αρχαιολογίας¹⁴.

Όπως είναι λογικό, αυτή η εξέλιξη δεν θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστη και τη μελέτη της αρχαίας Αιγύπτου. Πλέον, η έρευνα αυτή δεν ήταν μια απλή ενασχόληση των εύπορων αρχαιολατρών αλλά μια επιστημονική σπουδή ενός πολιτισμού που άκμασε στο παρελθόν. Τέτοιο παράδειγμα αυτής της αλλαγής είναι η έρευνα του Grafton Elliot Smith για τη μουμιοποίηση¹⁵. Ο Smith θεώρησε ότι η ταρίχευση ανακαλύφθηκε στην Αίγυπτο και ύστερα διαδόθηκε στον υπόλοιπο κόσμο. Σύμφωνα με αυτόν, η πρώιμη πολιτισμική ανάπτυξη υπήρξε στην Αίγυπτο αφού κατά το 4000 π.Χ. δεν εντοπίζεται σε κανένα άλλο μέρος η γεωργία, ο πολιτισμός, η αρχιτεκτονική, η θρησκεία και η εξουσία – ιεραρχία¹⁶.

Ακόμη ένας που ασχολήθηκε με την αρχαιολογία και μελέτησε τον αιγυπτιακό πολιτισμό ήταν ο O. Montelius (1843-1921). Το συμπέρασμα της έρευνάς του ήταν πως ο ευρωπαϊκός πολιτισμός ήταν ένα αποτέλεσμα της επιρροής της Ανατολής και ειδικότερα, της Αιγύπτου¹⁷. Ο Montelius έγινε ο πιο αξιόλογος εκφραστής της σχολής που είχε ως κύριο δόγμα της το *ex oriente lux* («φως από την Ανατολή»). Βρετανοί αρχαιολόγοι του 20^{ου} αι. υποστήριζαν τη θέση του Montelius και εξέφραζαν κι εκείνοι την άποψη ότι η Ευρώπη όφειλε την πολιτισμική της ανάπτυξη στην Εγγύς Ανατολή. Ένας από αυτούς τους υποστηρικτές ήταν και ο John Myre (1869-1954) που στο έργο του “The Dawn of History” (1911) υποστήριξε ότι η τεχνολογία διαδόθηκε από την Αίγυπτο και τη Μεσοποταμία στην Ευρώπη¹⁸.

Ωστόσο, οι μελέτες αυτές δεν περιορίστηκαν σε θεωρητικό επίπεδο. Οι ανασκαφές που διενεργήθηκαν στην Αίγυπτο βοήθησαν σε μεγάλο βαθμό στην κατανόηση του αρχαίου πολιτισμού ενώ παράλληλα έφεραν στο φως αναρίθμητα ευρήματα που έως και σήμερα εκτίθενται σε μουσεία του κόσμου. Από τις πιο σημαντικές ανασκαφές που διενεργήθηκαν ήταν αυτές του William Mathew Flinders Petrie (1853-1942) που ξεκίνησαν το 1880. Ο Petrie εφάρμοσε νέες τεχνικές, όπως είναι η καταγραφή των ανασκαφών, και φρόντιζε να σημειώνει τον τόπο στον οποίο βρέθηκαν τα ευρήματα¹⁹. Ο W. M. F. Petrie πρόσφερε πολλά στην αρχαιολογική έρευνα και ήταν αυτοδίδακτος. Ο Petrie ανέσκαψε νεκροταφεία και άλλες τοποθεσίες που πολλές από αυτές θεωρούνταν ασήμαντες από τους υπόλοιπους αρχαιολόγους²⁰. Επίσης, επέμενε πως σε κάθε περιοχή που θα ανέσκαπταν, θα έπρεπε να καταγράψουν κάθε είδους αντικείμενο που θα ανακάλυπταν ενώ οι τοποθεσίες θα έπρεπε να σχεδιαστούν και να φωτογραφηθούν²¹. Έτσι, ο Petrie κατάφερε να αναδείξει την σπουδαιότητα της

¹⁰ A. Schnapp 2004, σελ. 446

¹¹ A. Schnapp 2004, σελ. 446

¹² A. Schnapp 2004, σελ. 446

¹³ A. Schnapp 2004, σελ. 454

¹⁴ A. Schnapp 2004, σελ. 454

¹⁵ B.G. Trigger 1997, σελ. 152

¹⁶ B.G. Trigger 1997, σελ. 152

¹⁷ B.G. Trigger 1997, σελ. 168

¹⁸ B.G. Trigger 1997, σελ. 168

¹⁹ B.G. Trigger 1997, σελ. 197

²⁰ Kent R. Weeks 2008, σελ. 11

²¹ Kent R. Weeks 2008, σελ. 11

καταγραφής των τόπων εύρεσης των αντικειμένων²². Εκτός από αυτή την προσφορά του, ο Petrie ανέπτυξε ένα σύστημα χρονολόγησης των τάφων και των περιεχομένων τους με τη βοήθεια της κεραμικής²³. Τα ευρήματα που συγκέντρωσε εκτίθενται σήμερα στο Petrie Museum of Egyptian Archaeology, ένα πανεπιστημιακό μουσείο που διαθέτει μεγάλη συλλογή αιγυπτιακών αρχαιοτήτων. Τελικά, ο Petrie μετά τον θάνατό του το 1942 ονομάστηκε «Πατέρας της Σύγχρονης Αρχαιολογίας»²⁴.

Το 1850, ο Alexander Henry Rhind (1833-1863) πραγματοποίησε ανασκαφές στην Κοιλιάδα των Βασιλέων και στη Γκίζα²⁵. Κατά τη διάρκεια αυτών των εργασιών, ο Rhind κατέγραψε όλα όσα ανακαλύφθηκαν ενώ μαζί με τους συνεργάτες του πήραν μόνο αντίγραφα των επιγραφών των κτιρίων επειδή δεν ήθελαν να προκαλέσουν καταστροφές στα αρχαία μνημεία. Επίσης, φωτογράφησε τα μνημεία και επέμενε στο να δημοσιευτούν όλα όσα ανακαλύφθηκαν στις τοποθεσίες που ανασκάφθηκαν. Ο A. H. Rhind ήταν από τους πρώτους που αναγνώρισαν την ύπαρξη ενός προδυναστικού πολιτισμού στους τάφους που ανέσκαψε κοντά στη Γκίζα²⁶.

Εκτός από τον A. H. Rhind, υπήρξε ακόμη ένας άνθρωπος που συνέβαλε στην ανάπτυξη της επιστήμης της αιγυπτιολογίας. Αυτός ο άνθρωπος ήταν ο Auguste Ferdinand Mariette (1821-1881). Ο Mariette χρησιμοποίησε μεγάλα ποσά από την περιουσία του για να διεξάγει ανασκαφές στη Σαχάρα, στις Θήβες, στην Άβυδο, στη πόλη Εντφού και σε πολλές άλλες τοποθεσίες. Τελικά, το 1858, ο κυβερνήτης της Αιγύπτου, Ismail Pasha, τον ανακήρυξε «Συντηρητή των Αιγυπτιακών Μνημείων» (“Conservator of Egyptian Monuments”)²⁷. Σημαντικό επίτευγμα του Mariette, ύστερα από τον τίτλο που του απονεμήθηκε, ήταν η εγκαθίδρυση του Αιγυπτιακού Μουσείου του Καΐρου²⁸. Μετά τον θάνατο του Mariette, η θέση του «Συντηρητή των Αιγυπτιακών Μνημείων» δόθηκε στον καθηγητή αιγυπτιολογίας Gaston Camille Maspero (1846-1916)²⁹. Ο Maspero κατάφερε να ανακαλύψει πολύ σημαντικά αρχαιολογικά ευρήματα αλλά τα πιο σημαντικά επιτεύγματά του ήταν τρία³⁰. Πρώτον, εισηγήθηκε και υλοποίησε ένα πρόγραμμα καταγραφής ευρημάτων που ονομάστηκε *Catalogue générale* του Αιγυπτιακού Μουσείου. Το δεύτερο επίτευγμά του ήταν η δημιουργία του περιοδικού *Annales du Service des Antiquités de l'Égypte*, που είναι έως σήμερα το επίσημο περιοδικό για τις καταγραφές των αιγυπτιακών ανακαλύψεων. Τρίτον, θέσπισε ορισμένους νόμους για να σταματήσει η σύλληψη των αρχαιολογικών χώρων και να προστατευθούν οι αιγυπτιακές αρχαιότητες. Το τελευταίο επίτευγμά του ήταν μια ενέργεια που είχε επιχειρήσει και ο Mariette.

Ο George Andrew Reisner (1867-1942) υπήρξε και αυτός ένας σπουδαίος αιγυπτιολόγος που ανέσκαψε σε πολλά μέρη της Αιγύπτου και του Σουδάν στις αρχές του 1899. Η βασική δουλειά του επικεντρώθηκε στη Γκίζα. Ο Reisner, όπως και ο Petrie, έδινε έμφαση στην καταγραφή και για αυτό το λόγο εκπαίδευσε τους Αιγύπτιους εργάτες του να κρατούν σημειώσεις για το πεδίο και να φωτογραφίζουν το χώρο καθώς εργάζονταν³¹. Με αυτό τον τρόπο, εισήγαγε την καταγραφή τμημάτων και οδήγησε την αιγυπτιακή αρχαιολογία στα σύγχρονα δεδομένα της³². Ορισμένες από τις δημοσιεύσεις του Reisner είναι οι εξής: “Mycerinus” (1931), “The

²² Kent R. Weeks 2008, σελ. 12

²³ Kent R. Weeks 2008, σελ. 12

²⁴ Kent R. Weeks 2008, σελ. 12

²⁵ Kent R. Weeks 2008, σελ. 9

²⁶ Kent R. Weeks 2008, σελ. 9

²⁷ Kent R. Weeks 2008, σελ. 10-11

²⁸ Kent R. Weeks 2008, σελ. 11

²⁹ Kent R. Weeks 2008, σελ. 11

³⁰ Kent R. Weeks 2008, σελ. 11

³¹ Kent R. Weeks 2008, σελ. 12

³² B.G. Trigger 1997, σελ. 197

Development of the Egyptian Tomb” (1936), “A History of the Giza Necropolis” (1942) και “The Tomb of Hetep-heres” (1955)³³.

Ο Reisner και ο Petrie θεωρούσαν πολύ σημαντική τη μελέτη και την καταγραφή της κεραμικής. Σήμερα γνωρίζουμε ότι μέσω της κεραμικής έχουμε τη δυνατότητα να αντλήσουμε πληροφορίες για το εμπόριο, την οικονομία, τη διατροφή, τη γεωργία, τη τεχνολογία και τη χρονολόγηση. Γι’ αυτούς τους λόγους, στις ανασκαφικές ομάδες υπάρχει τουλάχιστον ένα άτομο που εξειδικεύεται στην κεραμική ανάλυση³⁴.

Βέβαια, δεν ήταν μόνο αυτοί που αναφέρθηκαν παραπάνω που βοήθησαν στην ανάπτυξη της αρχαιολογικής έρευνας στην Αίγυπτο. Ο Giovanni Battista Belzoni (1772-1823) ανακάλυψε την είσοδο στη πυραμίδα του Χεφρήνου και τον τάφο του Σέτι Ι στη Κοιλιάδα των Βασιλέων³⁵. Έπειτα, ο James Edward Quibell (1867-1935) ανέσκαψε στη Κοιλιάδα των Βασιλέων και στη Σαχάρα³⁶. Ο Hermann Junker (1877-1962) ανέσκαψε σε πολλές τοποθεσίες αλλά η πιο σημαντική συμβολή του στην αρχαιολογική έρευνα ήταν η δημοσίευση των αποτελεσμάτων δεκαπέντε χρόνων εργασίας στη Γκίζα σε ένα έργο δώδεκα τόμων³⁷. Ο Herbert Eustis Winlock (1884-1950) υπήρξε ένας σπουδαίος αιγυπτιολόγος που η δουλειά του ήταν σημαντική για την πρόοδο της αρχαιολογικής έρευνας. Επίσης, ο Howard Carter (1873-1939) με την ανακάλυψη του τάφου του Τουταγχαμών (4 Νοεμβρίου 1922) έστρεψε ακόμα περισσότερο το ενδιαφέρον στην Αίγυπτο αφού η ανακάλυψη αυτή ήταν μια από τις μεγαλύτερες και πιο πολυσυζητημένες στον κόσμο (εικ. 7-9). Στην επιγραφή που βρισκόταν στον τάφο του φαραώ αναγραφόταν μια κατάρα που είχε σκοπό να αποτρέψει τους επίδοξους τυχοδιώκτες από το να συλήσουν τον τάφο. Μετά από αυτή την ανακάλυψη, ακολούθησε μια σειρά από θανάτους ανθρώπων που συμμετείχαν στην ανασκαφή. Ο Τύπος φρόντισε να δώσει μια εξήγηση για τα περιστατικά αυτά, αποδίδοντας τους θανάτους στην κατάρα που αναγραφόταν στον τάφο του Τουταγχαμών. Έτσι λοιπόν, η συγκεκριμένη ανακάλυψη από τη μια ενίσχυσε το φαινόμενο της αιγυπτιομανίας και από την άλλη συνέβαλε στη γνώση του πολιτισμού της αρχαίας Αιγύπτου μέσω των ευρημάτων που υπήρχαν στον τάφο.

Ακόμη ένας σημαντικός μελετητής του αιγυπτιακού πολιτισμού ήταν ο Selim Hassan (1886-1961) ο οποίος υπήρξε ο πρώτος Αιγύπτιος καθηγητής αιγυπτιολογίας στο Πανεπιστήμιο του Καΐρου ενώ ο Walter Bryan Emery (1903-1971) υπήρξε κι αυτός ένας από τους σημαντικότερους αιγυπτιολόγους³⁸. Ακόμα, η Margaret Benson (1865-1916) ήταν η πρώτη γυναίκα που ανέσκαψε στην Αίγυπτο και συγκεκριμένα, στο ναό της Μουτ (Mut) και στο συγκρότημα του Καρνάκ³⁹. Η Gertrude Caton – Thomson (1888-1985) ήταν αρχαιολόγος από την Αγγλία που επικεντρώθηκε στη μελέτη της περιοχής Φαγιούμ⁴⁰. Επίσης, σημαντική ήταν και η συμβολή του Jean – Philippe Lauer (1902-2001) που ήταν Γάλλος αρχαιολόγος και αρχιτέκτονας και μελέτησε και ανέσκαψε τοποθεσίες της Πρώιμης Δυναστικής περιόδου και του Παλαιού Βασιλείου στη Σαχάρα⁴¹.

Η αιγυπτιακή κυβέρνηση πήρε τον έλεγχο των μνημείων της χώρας το 1952 παρά τις όποιες προσπάθειες κατέβαλε και νωρίτερα⁴². Πρωτότερα, τον έλεγχο αυτό είχαν αναλάβει οι ξένες αποστολές στην Αίγυπτο.

Στις αρχές του 20^{ου} αι. το φυσικό περιβάλλον έπαιξε σημαντικό ρόλο στη μελέτη του παρελθόντος και αυτό διακρίνεται από τις διάφορες έρευνες που

³³ Kent R. Weeks 2008, σελ. 12

³⁴ Kent R. Weeks 2008, σελ. 13

³⁵ Kent R. Weeks 2008, σελ. 10

³⁶ Kent R. Weeks 2008, σελ. 10

³⁷ Kent R. Weeks 2008, σελ. 10

³⁸ Kent R. Weeks 2008, σελ. 10

³⁹ Kent R. Weeks 2008, σελ. 10

⁴⁰ Kent R. Weeks 2008, σελ. 10

⁴¹ Kent R. Weeks 2008, σελ. 10

⁴² Kent R. Weeks 2008, σελ. 20

πραγματοποιήθηκαν πάνω σε αυτό το ζήτημα⁴³. Μία από αυτές τις έρευνες είχε ως κεντρικό θέμα την ανάπτυξη της γεωργίας στην Αίγυπτο. Αυτή η έρευνα διεξήχθη το 1915 από τον Elliot Smith⁴⁴. Σε αυτό το πλαίσιο εργάστηκε και ο Childe που θεώρησε τον Νείλο ως ένα μέρος με αρκετά εύφορο έδαφος ώστε να αναπτυχθούν οι περισσότεροι πρώιμοι πολιτισμοί. Σύμφωνα με τον Childe, ο αυτόχθων πληθυσμός εκμεταλλευόταν τις περιοχές που είχαν εύφορο έδαφος κι έτσι οδηγήθηκαν στη συγκέντρωση της πολιτικής δύναμης, της ανάπτυξης της αστικής ζωής και της προόδου των βιομηχανικών τεχνών⁴⁵. Έτσι, η Αίγυπτος έχοντας τον Νείλο οδηγήθηκε σε μια ένωσή της ως μια αυτόνομη μοναρχία. Επίσης, ο Childe μελέτησε στο έργο του “The Bronze Age” τις απαρχές και την εξάπλωση της μεταλλουργίας σύμφωνα με τα αρχαιολογικά δεδομένα. Το συμπέρασμα αυτής της μελέτης ήταν ότι ίσως η μεταλλουργία να εφευρέθηκε στην Αίγυπτο, την Εγγύς Ανατολή, την Ουγγαρία και την Ισπανία. Όπως και άλλοι Ευρωπαίοι αρχαιολόγοι, ο Childe δεχόταν την άποψη ότι οι σύνθετες τεχνολογίες είχαν αναπτυχθεί πρώτα στην Εγγύς Ανατολή κι ύστερα στην Ευρώπη⁴⁶. Έτσι λοιπόν, ο Childe και ο Smith μελέτησαν τον αιγυπτιακό πολιτισμό με τη παρατήρηση του περιβάλλοντος. Αυτές οι μελέτες αποδεικνύουν πως οι αιγυπτιολόγοι δεν έμειναν μόνο στην παρατήρηση των υλικών καταλοίπων ενός αρχαίου πολιτισμού αλλά έλαβαν υπόψη τους και άλλες παραμέτρους ώστε τα συμπεράσματά τους να έχουν εξεταστεί από πολλές πλευρές. Το γεγονός αυτό δείχνει την εξέλιξη της επιστήμης.

Η αιγυπτιολογία ακολουθώντας την εξέλιξη της αρχαιολογίας, απέκτησε επιστημονικό χαρακτήρα και απέβαλε τον ρομαντικό-ερασιτεχνικό χαρακτήρα της (19^{ος} αιώνας). Οι νέες μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν – ανασκαφή, καταγραφή ευρημάτων, φωτογράφιση αρχαιολογικού χώρου, κ.α. – αποδεικνύουν την εξέλιξη της επιστήμης.

3.3. Νέες εξελίξεις στην αιγυπτιολογία (21^{ος} αιώνας)

Η πρόοδος της αιγυπτιολογίας διαφαίνεται και στη δημιουργία πολλών εκθέσεων σε μουσεία του κόσμου ήδη από τον 20^ο αιώνα. Τέτοια παραδείγματα είναι: το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών, το Βρετανικό Μουσείο, το Μουσείο του Λούβρου, το Neues Museum και πολλά άλλα. Οι εκθέσεις αυτές είναι είτε μόνιμες είτε περιοδικές και περιλαμβάνουν, εκτός των αιγυπτιακών αρχαιοτήτων, αφιερώματα στην επιστήμη της αιγυπτιολογίας.

Η αιγυπτιολογία αποτελεί μια επιστήμη που την τελευταία δεκαετία έχει αφομοιώσει νέες μεθόδους και προσεγγίσεις ώστε τα συμπεράσματά της να είναι όσο το δυνατόν πιο κοντά στην πραγματικότητα. Πλέον, δεν μπορούμε να αναφερόμαστε σε μια απλή ασχολία κάποιου ευγενή ή στον φανταστικό κόσμο ενός ανθρώπου της περιπέτειας, όπως αυτό συνέβαινε στον 18ο και 19ο αιώνα.

Στην Αίγυπτο υπάρχουν ενενήντα ξένες αποστολές που πραγματοποιούν ανασκαφές κάθε χρόνο. Οι αποστολές αυτές έρχονται από τις ευρωπαϊκές χώρες, τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, τον Καναδά, την Αυστραλία και την Ιαπωνία. Επίσης, σε ορισμένες χώρες υπάρχουν αρχαιολογικά ινστιτούτα που χρηματοδοτούν αρκετά προγράμματα κάθε χρόνο. Από τα πιο γνωστά είναι το Γαλλικό Ινστιτούτο (1880), η Egypt Exploration Society (1882), το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο (1907) και το Αμερικανικό Κέντρο Ερευνών στην Αίγυπτο (1948)⁴⁷.

Βέβαια, αυτές οι αποστολές όπως κι εκείνες που πραγματοποιούνται από Αιγύπτιους καθηγητές αιγυπτιολογίας, ελέγχονται από το Ανώτατο Συμβούλιο

⁴³ B.G. Trigger 1997, σελ. 250

⁴⁴ B.G. Trigger 1997, σελ. 250

⁴⁵ B.G. Trigger 1997, σελ. 252

⁴⁶ B.G. Trigger 1997, σελ. 252

⁴⁷ Kent R. Weeks 2008, σελ. 21

Αρχαιοτήτων της Αιγύπτου. Ο επικεφαλής αυτού του συμβουλίου είναι ο Ζάχι Χαουάς. Πρόκειται για ένα ιδιαίτερα ισχυρό πρόσωπο στην Αίγυπτο καθώς είναι κυβερνητικό στέλεχος, αρχαιολόγος, δημοφιλής παρουσιαστής ντοκιμαντέρ και συγγραφέας. Ανέλαβε τη θέση του επικεφαλής του Ανωτάτου Συμβουλίου Αρχαιοτήτων της Αιγύπτου το 2002 και από τότε ίδρυσε το Τμήμα Επιστροφής Κλεμμένων Αρχαιοτήτων. Σπουδαίο επίτευγμά του αποτελεί η επιστροφή 5000 κλεμμένων αρχαιοτήτων στον τόπο στον οποίο «γεννήθηκαν». Ο Ζάχι Χαουάς έχει ως στόχο να διεκδικήσει και άλλες αρχαιότητες και μάλιστα πολύ σημαντικές. Αυτές είναι: η προτομή της βασίλισσας Νεφερτίτης (1345 π.Χ.) που βρίσκεται σήμερα στο Νέο Μουσείο Βερολίνου, η Στήλη της Ροζέτας (196 π.Χ.) που ανήκει στο Βρετανικό Μουσείο, το άγαλμα του Χεμιούν (2700-2200 π.Χ.) που βρίσκεται στο Μουσείο Pelizaeus, η προτομή του πρίγκιπα Ανκχάφ (2520-2494 π.Χ.) που ανήκει στο Μουσείο Καλών Τεχνών της Βοστώνης, ο Ζωδιακός Κύκλος της Ντεντέρα (50 π.Χ.) που βρίσκεται στο Μουσείο του Λούβρου και τέλος, το άγαλμα του Ραμσή Β (1279-1213 π.Χ.) που ανήκει στο Αιγυπτιακό Μουσείο του Τορίνο.

Τέλος, η αιγυπτιολογία διδάσκεται σε πολλά πανεπιστήμια ανά τον κόσμο και όπως αναφέρεται και στο άρθρο του F. A. Hassan, οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής διαθέτουν τα περισσότερα προγράμματα αυτής της επιστήμης⁴⁸. Πρόκειται για μια επιστήμη που με τις έρευνές της προσπαθεί να αποκαλύψει το παρελθόν ενός αρχαίου πολιτισμού και σε συνεργασία με τα μουσεία να προσφέρει την αληθινή εικόνα της αρχαίας Αιγύπτου.

⁴⁸ F. A. Hassan 1998, σελ. 226-227

4. ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΜΑΝΙΑΣ

Το φαινόμενο της αιγυπτιομανίας αποτελεί το κύριο θέμα αυτού του κεφαλαίου. Συγκεκριμένα, θα ασχοληθούμε με τον τρόπο που εκφράζεται η αιγυπτιομανία ανά περιόδους και θα επικεντρωθούμε στον 20^ο και 21^ο αιώνα. Σκοπός αυτής της μελέτης είναι να εξακριβωθεί κατά πόσο το φαινόμενο αυτό επηρέασε τις αντιλήψεις των ανθρώπων για την αρχαία Αίγυπτο και αν τα στερεότυπα που δημιουργήθηκαν έχουν υιοθετηθεί και από τον επίσημο μουσειακό λόγο. Σε παράρτημα υπάρχει κατάλογος κινηματογραφικών ταινιών, εντύπων, μουσείων, τηλεοπτικών προγραμμάτων και κινουμένων σχεδίων που εκφράζουν την αιγυπτιομανία.

4.1. Οι απαρχές της αιγυπτιομανίας: Ο αιγυπτιασμός στην τέχνη από τον 15^ο έως τον 18^ο αιώνα

Η αιγυπτιομανία άρχισε να εμφανίζεται από τη στιγμή που οι Ευρωπαίοι ανακάλυψαν εκ νέου τον αιγυπτιακό πολιτισμό¹. Μετά την πτώση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και τον θάνατο της Κλεοπάτρας (31 π.Χ.), η Αίγυπτος απομονώθηκε από την Ευρώπη. Με την αραβική εισβολή τον 7^ο αι. μ.Χ. και την εγκαθίδρυση του Ισλάμ, η χώρα αυτή δεν ήταν προσιτή στους Δυτικούς. Οι μόνοι που κατάφεραν να την πλησιάσουν ήταν οι Σταυροφόροι κατά τον Μεσαίωνα και οι χριστιανοί ιεραπόστολοι του 15^{ου} και 17^{ου} αιώνα. Η εκστρατεία του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο (1798), θα αποτελέσει σημείο αιχμής ώστε οι Ευρωπαίοι να αποκτήσουν μια σαφή εικόνα του αρχαίου παρελθόντος της χώρας.

Ωστόσο, είναι δυνατόν να ανιχνευθεί ο αιγυπτιασμός πριν από τον 18^ο αιώνα. Αυτό συμβαίνει στην τέχνη της ζωγραφικής και εμφανίζεται σε έργα του 15^{ου}, 16^{ου}, 17^{ου} και του 18^{ου} αιώνα. Τέτοιου είδους έργα είναι «Η συνάντηση» (1471-74) του Andrea Mantegna (εικ. 10), «Το όραμα του Κωνσταντίνου» (1520) του Giulio Romano (εικ. 11) και το έργο «Αρχαία μνημεία στη Ρώμη» (1785) του Hubert Robert (εικ. 12). Σε αυτά τα έργα τέχνης απεικονίζεται ένα αιγυπτιακό μοτίβο, η πυραμίδα. Επίσης, σε έργο του Felice Feliciano με θέμα την «Άποψη της αρχαίας Ρώμης» (1465) (εικ. 13) και του Maarten van Heemskerck με θέμα «Άποψη του οβελίσκου στο Καπιτώλιο» (1532-36) (εικ. 14), παρατηρούμε την απεικόνιση οβελίσκων. Οι ουμανιστές έμαθαν από τον Πλίνιο ότι οι οβελίσκοι αποτελούσαν την έκθεση της αρχαίας σοφίας και φιλοσοφίας. Έτσι λοιπόν, κατά την αναβίωση της Αρχαιότητας δεν θα μπορούσαν να λείψουν από την τέχνη.

Ακόμη ένα σημαντικό έργο της Αναγέννησης με αναφορές σε αιγυπτιακά στοιχεία, είναι το *Hyperotomachia Poliphili*² του Francesco Colonna που χρονολογείται στο 1499. Πρόκειται για ένα βιβλίο στο οποίο περιέχονται εικονογραφήσεις αρχαίων μνημείων. Ανάμεσα σε αυτές τις αρχαιότητες, εικονογραφούνται οβελίσκοι με ψευδοϊερογλυφικά³ (εικ. 15). Τα ψευδοϊερογλυφικά πρόκειται για αυθαίρετες απεικονίσεις ζώων, φυτών και άλλων συμβόλων που μιμούνται την ιερογλυφική γραφή καθώς αυτή δεν ήταν γνωστή στους Δυτικούς εκείνης της περιόδου. Στο συγκεκριμένο βιβλίο γίνεται προσπάθεια μετάφρασης αυτής της γραφής με τα δεδομένα της εποχής.

Ως εκ τούτου, από τον 15^ο έως τον 18^ο αιώνα, η αιγυπτιομανία εκφράζεται ως αιγυπτιασμός στην τέχνη. Τα κύρια αιγυπτιακά μοτίβα που χρησιμοποιούνται είναι οι

¹ J. Day 2006, σελ. 1

² Το έργο *Hyperotomachia Poliphili* είναι μια ερωτική μυθιστορία μέσα από την οποία ξεδιπλώνεται η αρχαιογνωσία του συγγραφέως του έργου, του Francesco Colonna. Πρόκειται για μια ερωτική ιστορία δύο νέων, του Πολύφιλου και της Πόλιας, που μέσα από ένα όνειρο ανακαλύπτουν αρχαίους θησαυρούς. Μέσα από αυτό το έργο ξετυλίγεται η αγάπη για το αρχαίο την περίοδο της Αναγέννησης. Λαμπράκη-Πλάκα 2004, σελ. 62-63

³ F. Colonna 2005, σελ. 243

πυραμίδες, οι οβελίσκοι, τα ψευδοϊερογλυφικά (μίμηση των ιερογλυφικών) καθώς αυτά ήταν γνωστά στους Δυτικούς αυτών των περιόδων από μνημεία της Ιταλίας, π.χ. πυραμίδα του Γάιου Κεστίου, και από τους αρχαίους συγγραφείς.

4.2. Το ενδιαφέρον για την Αίγυπτο κατά τον 19^ο αιώνα

Το ενδιαφέρον για την Αίγυπτο κατά τον 19^ο αιώνα εκδηλώθηκε στη Βρετανία, Ευρώπη, Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, Αυστραλία και στη Νέα Ζηλανδία ενώ το κύριο αιγυπτιακό μοτίβο που χρησιμοποιήθηκε ήταν η μούμια⁴. Κατά τις αρχές του εν λόγω αιώνα, οι Ευρωπαίοι ιδιοποιήθηκαν τις αιγυπτιακές αρχαιότητες και πολλές από αυτές μεταφέρθηκαν σε μουσεία ή ιδιωτικές συλλογές των μεγάλων αποικιακών δυνάμεων, όπως είναι η Βρετανία και η Γαλλία, ενώ κατά τα μέσα και τέλη του ίδιου αιώνα οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής ακολούθησαν την ίδια πρακτική.

Η αιγυπτιομανία του 19^{ου} αιώνα εκφράστηκε μέσω του θεάτρου, των μυθιστορημάτων και του κινηματογράφου που εφευρέθηκε στα τέλη του αιώνα. Ταινίες όπως αυτή του Georges Méliès, “Cléopâtre”⁵, που προβλήθηκε το 1899 αλλά και θεατρικές παραστάσεις, όπως οι “Isis: New Egyptian Mystery” (1893) και “Thaïs” (1894)⁶, εξέφραζαν το ενδιαφέρον για τον αιγυπτιακό πολιτισμό και πρόβαλλαν την εικόνα μιας Αιγύπτου των θεών και των φαραώ. Συγκεκριμένα, χρησιμοποίησαν εξέχοντα ιστορικά πρόσωπα της αρχαίας Αιγύπτου για την παραγωγή ταινιών και θεατρικών έργων. Ο κινηματογράφος και το θέατρο αποτελούσαν μέσα ψυχαγωγίας για πολλούς ανθρώπους και το θέαμα που πρόσφεραν απευθυνόταν σε κοινό οποιασδήποτε κοινωνικής ομάδας. Ως εκ τούτου, οι απόψεις που θα εκφράζονταν μέσω αυτών των τρόπων ψυχαγωγίας θα επηρέαζαν τους θεατές. Έτσι, άρχισε να διαμορφώνεται μια εικόνα της Αιγύπτου του μυστηρίου, των θεών, των φαραώ και του πλούτου που θα έπαιρνε μεγαλύτερες διαστάσεις αργότερα.

Επίσης, τα μυθιστορήματα για ενήλικες διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο για την ανάπτυξη του φαινομένου της αιγυπτιομανίας. Τέτοια παραδείγματα είναι το βιβλίο του J. Austin, “After three thousand years” (1868), το “The Romance of the Mummy” (1858) του T. Gautier, και πολλά άλλα. Όπως συμβαίνει στον κινηματογράφο, έτσι και στη λογοτεχνία, η δράση και οι μύθοι περί κατάρας ήταν τα απαραίτητα στοιχεία για μια αναφορά στην αρχαία Αίγυπτο.

Εκτός από όλα τα μέσα που αναφέρθηκαν, κατά τον 19^ο αιώνα η αιγυπτιομανία καταφέρνει να εμφανίζεται και στην ποίηση. Ορισμένα ποιήματα που αναφέρονται στην Αίγυπτο είναι “To Mummy Wheat” (Ανώνυμος, 1855), “Opening the Mummy” (B. Shillaber, 1853) και “The Mummy’s Complaint” (W. Skey, 1889)⁷.

Όσον αφορά τα μουσεία, αυτή ήταν η χρονική περίοδος που διαμορφώνονταν οι εκθεσιακοί χώροι και θα περιελάμβαναν τις αρχαιότητες που είχαν μεταφερθεί από τις αποικίες των μεγάλων δυνάμεων. Το πρώιμο στάδιο στο οποίο βρίσκονταν τα μουσεία δεν βοηθούσε στη διαμόρφωση αντιλήψεων για τον κάθε πολιτισμό και συγκεκριμένα, για τον αιγυπτιακό. Γι’ αυτό το λόγο, οι άνθρωποι επηρεάζονταν από τα μέσα ψυχαγωγίας και σχημάτιζαν μια διαφορετική εικόνα από αυτή που ίσχυε στην πραγματικότητα. Ωστόσο, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι ο αιώνας αυτός πρόκειται για ένα πρώιμο στάδιο της αιγυπτιομανίας που θα εξελιχθεί στους επόμενους δύο αιώνες και σε μεγαλύτερο βαθμό στον 20^ο αιώνα.

⁴ J. Day 2006, σελ. 3

⁵ J. S. Curl 1994, σελ. 217

⁶ J. S. Curl 1994, σελ. 217

⁷ J. Day 2006, σελ. 229

4.3. Η αιγυπτιομανία κατά τον 20^ο και 21^ο αιώνα

Τον 20^ο αιώνα, το ενδιαφέρον για την Αίγυπτο έγινε εντονότερο με αφορμή μια σημαντική ανακάλυψη. Πρόκειται για την ανακάλυψη του τάφου του Τουταγχαμών στην Κοιλάδα των Βασιλέων το 1922 από τον Howard Carter. Ο θησαυρός του τάφου, η επιγραφή που υπήρχε σε αυτόν αλλά και το γεγονός ότι ακολούθησε μια σειρά θανάτων ανθρώπων που βοήθησαν στην ανακάλυψη του τάφου, π.χ. του λόρδου Carnarvon, ενίσχυσαν το φαινόμενο της αιγυπτιομανίας. Η επιγραφή που βρισκόταν στον τάφο του φαραώ και αναφερόταν σε μια κατάρα, η διακοπή ρεύματος που έγινε στην Αίγυπτο με την ανακάλυψη του τάφου καθώς και οι θάνατοι που ακολούθησαν, έδωσαν έναυσμα στον Τύπο να γράψει για κατάρες που ίσχυαν και ότι δεν αποτελούσαν αποκύημα της φαντασίας. Αυτού του είδους οι θεωρίες είχαν απήχηση στους αναγνώστες και γι' αυτό το λόγο ο Τύπος δεν έπαυσε να γράφει για κατάρες των φαραώ. Σε συνάρτηση με το γεγονός ότι η αιγυπτιολογία και η αρχαιολογία δεν είχαν αναπτυχθεί σε μεγάλο βαθμό, αυτές οι απόψεις περί κατάρας δεν μπορούσαν να αντικρουστούν εξ' ολοκλήρου.

Ο **κινηματογράφος** ήταν το μέσο που χρησιμοποίησε αυτό το μύθο περισσότερο από όλα τα άλλα μέσα. Έτσι, με την υιοθέτηση του μύθου από το συγκεκριμένο μέσο γυρίστηκαν ταινίες που είχαν ως θέμα την αρχαία Αίγυπτο και χρησιμοποιήθηκαν μοτίβα που θα δημιουργούσαν δέος και τρόμο στο κοινό των κινηματογραφικών αιθουσών⁸. Το κύριο αιγυπτιακό μοτίβο που χρησιμοποιήθηκε στον κινηματογράφο ήταν η μούμια. Συγκεκριμένα, οι μεγαλύτερες εταιρείες, όπως η Universal Pictures, η Hammer Films, οι Paramount Pictures και Lucasfilm αλλά και άλλες, γύρισαν ταινίες στις οποίες πραγματεύονται τον μύθο της κατάρας. Μεταξύ του 1932 και του 1959 προβλήθηκαν τουλάχιστον έντεκα ταινίες που είχαν ως θέμα τον θρύλο της μούμιας. Μερικές από αυτές ήταν η ταινία τρόμου “The Mummy” (1932), “The Mummy’s Curse” (1944), “The Mummy’s Ghost” (1944) (εικ. 16), “The Mummy’s Tomb” (1942) και “Abbott and Costello Meet the Mummy” (1955). Οι ταινίες που αναφέρθηκαν ήταν της Universal Pictures⁹. Έπειτα, η Columbia Pictures γύρισε τις ταινίες “Mummy’s Dummies (The Three Stooges)” (1948) και “We Want Our Mummy (The Three Stooges)” (1939) που είχαν ένα πιο κωμικό χαρακτήρα¹⁰. Η Hammer Films έκανε τέσσερις παραγωγές μεταξύ του 1959 και του 1971, η Paramount Pictures και η Lucasfilm γύρισαν έξι ταινίες με αυτό το θέμα από το 1978 έως το 2001¹¹.

Γενικά, ο κινηματογράφος κατάφερε να δημιουργήσει μια εικόνα της αρχαίας Αιγύπτου που περιβάλλεται από μύθους, κατάρες, μούμιες και χρυσό, οδηγώντας σε μια εσφαλμένη αντίληψη αυτού του πολιτισμού. Η Jasmine Day επιχείρησε να ξεχωρίσει τρεις περιόδους για τη μουμιομανία στον κινηματογράφο¹². Αυτές είναι: α) η Πρώιμη Κλασική περίοδος (1800-1931) κατά τη διάρκεια της οποίας υπάρχει μια ρομαντική άποψη για τις μούμιες και παράλληλα εμπλέκεται και ο μύθος της κατάρας, β) η Κλασική περίοδος (1932-1971) κατά την οποία οι εταιρίες Universal και Hammer γύριζαν ταινίες τρόμου βασιζόμενες σε δημοφιλείς απόψεις για τις μούμιες, και γ) η Ύστερη Κλασική περίοδος που αρχίζει από το 1972 και φτάνει έως

⁸ C. W. Ceram 1970, σελ. 131

⁹ J. Day 2006, σελ. 226

¹⁰ J. Day 2006, σελ. 226

¹¹ J. Day 2006, σελ. 226

¹² J. Day 2006, σελ. 8

το παρόν, κατά τη διάρκεια της οποίας η αιγυπτιομανία συναντάται κυρίως στη παιδική κουλτούρα¹³.

Εκτός από τον κινηματογράφο, η αιγυπτιομανία εκφράστηκε και στο **θέατρο** με παραστάσεις όπως “Moses. A play” (1916) του I. Rosenberg¹⁴ και “The Mummy Monarch: a Musical Comedy” (1907) του J. Hewitt¹⁵. Επιπλέον, οι μούμιες χρησιμοποιήθηκαν ως πρωταγωνιστές σε πολλά **μυθιστορήματα** είτε για ενήλικες είτε για παιδιά. Τέτοια παραδείγματα είναι “The Mummy” (1977) του C. Dreadstone, “The Mummy or Ramses the Damned” (1989) του A. Rice, “British Museum Fun Book: Ancient Egypt” (1998) των S. Ransford και D. Farris¹⁶ και το “The Time Warp Trio: Tut, Tut” (1996) του J. Scieszka¹⁷. Ακόμα, οι επιδράσεις της αιγυπτιομανίας αποτυπώθηκαν και στα **κόμικς** του 20^{ου} αιώνα. Ορισμένα από αυτά τα έντυπα ήταν το “Asterix: Asterix and Cleopatra” (1965) και το “Deadworld: Necropolis” (1995).

Η **τηλεόραση** ως ένα εμπορικό μέσο δεν θα μπορούσε να παραλείψει το γεγονός ότι οι μούμιες και γενικά η αρχαία Αίγυπτος έχουν απήχηση στον κόσμο. Έτσι, ορισμένα προγράμματα της τηλεόρασης έγιναν εκφραστές της αιγυπτιομανίας. Αυτά τα προγράμματα ήταν είτε για ενήλικες είτε για παιδιά.

Κατά τον 20^ο αιώνα, εκτός από όλα όσα αναφέρθηκαν για τις μούμιες και τις κατάρες, η αιγυπτιομανία εκφράστηκε και στην **αρχιτεκτονική** καθώς πολλά αρχαία αιγυπτιακά μνημεία – κυρίως οι πυραμίδες – επηρέασαν σύγχρονους αρχιτέκτονες¹⁸. Επιπλέον, πολλά αιγυπτιακά μοτίβα, π.χ. οβελίσκοι, ιερογλυφικά, κοσμήματα που βρέθηκαν σε τάφους, χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή κοσμημάτων, ρούχων, επίπλων και άλλων αντικειμένων¹⁹.

Όπως αναφέρει ο J. S. Curl στο βιβλίο του *Egyptomania*, η αναβίωση του ενδιαφέροντος για τα αιγυπτιακά θέματα και η κατασκευή αντικειμένων που έφεραν τέτοιου είδους μοτίβα οφείλεται στη μεγάλη επιτυχία της έκθεσης των θησαυρών από τον τάφο του Τουταγχαμών στο Λονδίνο και τη Νέα Υόρκη τη δεκαετία του 1970²⁰. Βέβαια, η επιτυχία αυτή της έκθεσης ίσως να οφείλεται και στο γεγονός ότι ο μύθος της κατάρας του φαράω είχε γνωρίσει μεγάλη δημοσιότητα πριν το 1970 και οι επισκέπτες των μουσείων όπου διοργανώθηκε η έκθεση να ήθελαν να δουν από κοντά τους θησαυρούς του τάφου αλλά και την μούμια του Τουταγχαμών. Η επιτυχία της έκθεσης δημιούργησε ένα νέο υπόβαθρο για την ανάπτυξη της αιγυπτιομανίας.

Όπως παρατηρήθηκε και νωρίτερα, το κύριο αιγυπτιακό μοτίβο που χρησιμοποιήθηκε περισσότερο από τα υπόλοιπα ήταν η μούμια. Οι μούμιες κατά τον 20^ο αιώνα έγιναν εμπορικές και χρησιμοποιήθηκαν σε κινηματογραφικές ταινίες, κινούμενα σχέδια, τηλεοπτικά προγράμματα, ανέκδοτα, παιχνίδια για παιδιά, κόμικς και άλλα. Αυτό το αιγυπτιακό μοτίβο μπορούμε να θεωρήσουμε ότι λειτούργησε ως ένα είδος διαφήμισης και για τα **μουσεία**²¹. Από τη στιγμή που το στοιχείο αυτό του αιγυπτιακού πολιτισμού είχε μεγάλη απήχηση στον κόσμο και χρησιμοποιήθηκε επανειλημμένα από πολλά μέσα ψυχαγωγίας αλλά και ενημέρωσης, είναι λογικό να αποτελεί ένα από τα πιο δημοφιλή εκθέματα σε ένα μουσείο και να λειτουργεί ως διαφήμιση. Οι μούμιες αντιμετωπίζονται συνήθως ως αντικείμενα από ορισμένους επισκέπτες κι όχι σαν ανθρώπους ενός μακρινού παρελθόντος. Ως εκθέματα στα

¹³ J. Day 2006, σελ. 8

¹⁴ J. Day 2006, σελ. 169

¹⁵ J. Day 2006, σελ. 115

¹⁶ J. Day 2006, σελ. 228

¹⁷ J. Day 2006, σελ. 229

¹⁸ J. S. Curl 1994, σελ. 211

¹⁹ J. S. Curl 1994, σελ. 211

²⁰ J. S. Curl 1994, σελ. 222

²¹ J. Day 2006, σελ. 154-155

μουσειά, ο επισκέπτης συνήθως τις συνδέει με τα υπόλοιπα εκθέματα που αποτελούν αντικείμενα και λαμβάνονται με τον ίδιο τρόπο. Όμως, από τη στιγμή που τα μουσειά έχουν έναν εκπαιδευτικό χαρακτήρα, οφείλουν να περιλαμβάνουν σχεδόν όλα ή έστω τα πιο σημαντικά στοιχεία που αποτελούν ένα πολιτισμό. Για τον αιγυπτιακό πολιτισμό, βασικό στοιχείο είναι οι μούμιες από την άποψη ότι μαθαίνουμε από αυτές τις γνώσεις ανατομίας που είχαν οι αρχαίοι Αιγύπτιοι αλλά και τις πεποιθήσεις τους για την μεταθανάτων ζωή. Γι' αυτό το λόγο, μια αιγυπτιακή συλλογή δεν θα μπορούσε να μην περιλαμβάνει αυτό το στοιχείο. Ωστόσο, η έκθεση των ανθρώπινων υπολειμμάτων δεν πρέπει να γίνεται με σκοπό την προσέλκυση περισσότερων επισκεπτών στους μουσειακούς χώρους αλλά με σκοπό τη διδασχή, διαφορετικά τα μουσειά θα έφταναν στο σημείο να ενισχύουν τις προκαταλήψεις και την αιγυπτιομανία.

Τα μουσειά αποτελούν ένα κύριο παράγοντα για την ανάπτυξη ή την εξάλειψη της αιγυπτιομανίας αφού έχουν τη δυνατότητα να κάνουν εκθέσεις και προγράμματα που οδηγούν στην ανάπτυξη αυτού του φαινομένου ή παρουσιάζουν κι άλλες όψεις της αρχαίας Αιγύπτου κι έτσι μπορούν να αποκαταστήσουν την εικόνα της. Σήμερα, αρκετά είναι τα μουσειά που διαθέτουν αιγυπτιακές συλλογές, π.χ. Ashmolean Museum, Petrie Museum of Egyptian Archaeology, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, και άλλα. Πρόκειται για συλλογές που απομακρύνονται από τη διάθεση της αιγυπτιομανίας να δημιουργηθούν μύθοι και θρύλοι γύρω από την Αρχαία Αίγυπτο και δίνουν την πραγματική εικόνα του πολιτισμού. Με την έκθεση αντικειμένων της καθημερινής ζωής, με αντικείμενα που δείχνουν το ευρύτερο πλαίσιο ενός πολιτισμού αλλά και με τα εκπαιδευτικά προγράμματα που βοηθούν στην κατανόηση ενός πολιτισμού, τα μουσειά μπορούν να αποδώσουν την πραγματική εικόνα της αρχαίας Αιγύπτου ως έναν σημαντικό πολιτισμό του μακρινού παρελθόντος. Το Manchester Museum με μια ενέργειά του θέλησε να αποδείξει ότι τα μουσειά του 21^{ου} αιώνα δεν φροντίζουν να ενισχύουν την αιγυπτιομανία αλλά ο σκοπός τους είναι η παρουσίαση και η μελέτη του αιγυπτιακού πολιτισμού με τον σεβασμό που του αρμόζει. Έτσι, αποφάσισε να καλύψει τρεις μούμιες με πανί. Το εγχείρημα αυτό είχε αρνητικό αντίκτυπο στους επισκέπτες του μουσείου κι εξαιτίας αυτού αποφασίστηκε να καλυφθούν οι δύο μούμιες και να εκτίθενται μόνο τα χέρια, τα πόδια και το κεφάλι ενώ η τρίτη να είναι ακάλυπτη. Αυτή η μεταστροφή τους εκφράζει την εξάρτηση των μουσειών από τη γνώμη των επισκεπτών, την οποία λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τους. Το γεγονός αυτό δείχνει ότι το Manchester Museum, όπως και άλλα μουσειά που πιθανόν να βρίσκονταν στην ίδια θέση με αυτό, αν και δεν επιθυμεί να αναπτύσσει την αιγυπτιομανία, φτάνει στο σημείο να μην μπορεί να την αποβάλλει. Αυτό συμβαίνει γιατί στην αντίληψη των ανθρώπων τα χαρακτηριστικά του φαινομένου είναι άμεσα συνδεδεμένα με τον αιγυπτιακό πολιτισμό. Οι μύθοι περί κατάρας, οι μούμιες, ο αμύθητος πλούτος σε τάφους με παγίδες αλλά και η επικέντρωση σε μνημεία, όπως οι πυραμίδες, οι σφίγγες, οι οβελίσκοι, και οι θρύλοι που δημιουργήθηκαν για αυτά, είναι στοιχεία που αποτέλεσαν το φαινόμενο της αιγυπτιομανίας. Πλέον, τα μουσειά και η αιγυπτιολογία κάνουν προσπάθειες ώστε να φανεί ο ανθρώπινος χαρακτήρας της αρχαίας Αιγύπτου. Αυτό αποτελεί ένα δύσκολο εγχείρημα καθώς για μεγάλο χρονικό διάστημα ο ημιθεϊκός χαρακτήρας του πολιτισμού ήταν κυρίαρχος στις αντιλήψεις του κόσμου.

Τέλος, ο 20^{ος} και 21^{ος} αιώνας αποτέλεσαν σημείο αιχμής για την ανάπτυξη της αιγυπτιομανίας λόγω της ανακάλυψης του τάφου του Τουταγχαμών, της δημιουργίας μύθων από τον Τύπο και της ύπαρξης περισσότερων μέσων, π.χ. κινηματογράφος, τηλεόραση, με τα οποία κατάφερε να αναπτυχθεί το φαινόμενο ενώ κατά τους

προηγούμενους αιώνες παρατηρήσαμε έναν αιγυπτιασμό χωρίς να μπορέσουμε να τον θεωρήσουμε αιγυπτιομανία.

5. Η ΑΡΧΑΙΑ ΑΙΓΥΠΤΟΣ ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Το παράδειγμα του Αιγυπτιακού Μουσείου του Καΐρου, του Βρετανικού Μουσείου, του Μουσείου του Λούβρου, του Petrie Museum of Egyptian Archaeology και του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου Αθηνών.

Το συγκεκριμένο κεφάλαιο πραγματεύεται την παρουσίαση των αιγυπτιακών συλλογών που φιλοξενούνται σε πέντε μουσεία του κόσμου. Πιο συγκεκριμένα, θα μελετήσουμε τη δημιουργία των εν λόγω μουσείων (Αιγυπτιακό Μουσείο Καΐρου, Βρετανικό Μουσείο, Μουσείο του Λούβρου, Petrie Museum of Egyptian Archaeology, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο) και την ιστορία των αιγυπτιακών συλλογών που φιλοξενούν. Η μελέτη τους αποσκοπεί στη διερεύνηση του ρόλου που διαδραματίζουν τα μουσεία στην παρουσίαση ενός πολιτισμού και στο κατά πόσο η παρουσίαση αυτή επηρεάζει τις αντιλήψεις των επισκεπτών για το μακρινό παρελθόν της Αρχαίας Αιγύπτου.

5.1. Εισαγωγή

Οι αιγυπτιακές αρχαιότητες ήταν πάντα προσφιλείς στους συλλέκτες ήδη από τον 16^ο και 17^ο αιώνα και συμπεριλαμβάνονταν ανάμεσα στα εξωτικά πράγματα που κοσμούσαν τις συλλογές των «δωματίων αξιοπερίεργων αντικειμένων» ή αλλιώς Wunderkammern. Όμως, τον 18^ο αιώνα σημειώθηκαν ορισμένες αλλαγές σχετικά με τους χώρους που φυλάσσονταν οι αρχαιότητες και τον τρόπο έκθεσής τους. Πλέον, τα «δωμάτια αξιοπερίεργων αντικειμένων» παραχωρούν τη θέση τους στα μουσεία που επιχειρούσαν να παρουσιάσουν πολιτισμούς που ήταν άγνωστοι μέχρι τότε στον δυτικό κόσμο. Ο Διαφωτισμός χαρακτηρίζεται από την ανεξάρτητη σκέψη, την επιστημονική αυστηρότητα, τον πειραματισμό, την παρατήρηση και την καθολικότητα

¹ Έτσι, κατά την περίοδο του Διαφωτισμού, η έκθεση αρχαίων αντικειμένων αντανάκλα τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονταν οι Δυτικοί έναν πολιτισμό². Ο χώρος στον οποίο εκτίθονταν τα αντικείμενα ήταν αντιληπτός ως ένα μέρος συλλογής διαφόρων πραγμάτων που όλα μαζί εκφράζουν την καθολικότητα, χαρακτηριστικό στοιχείο της σκέψης του Διαφωτισμού. Αυτό το στοιχείο είναι που το κάνει να διαφέρει από τα «δωμάτια αξιοπερίεργων αντικειμένων»³. Το μουσείο του 18^{ου} αιώνα δεν είχε ως σκοπό την έκθεση και μελέτη μόνο των αντικειμένων αλλά και των ανθρώπινων συστημάτων που βοηθούσαν στην κατανόηση των εκθεμάτων⁴. Με άλλα λόγια, τα μουσεία προσπαθούσαν να μειώσουν την απόσταση μεταξύ των πραγμάτων και των ανθρώπινων συστημάτων. Επιπλέον, οι αρχές της τάξης, της καθολικότητας

¹ B. Lord 2005, σελ. 146

² Η έκθεση Enlightenment στο Βρετανικό Μουσείο εγκαινιάστηκε το 2003 με αφορμή τον εορτασμό των 250 χρόνων λειτουργίας του μουσείου. Σε αυτή την έκθεση παρουσιάζεται ο κόσμος του 18^{ου} αιώνα. Η αίθουσα του Διαφωτισμού χωρίζεται σε επτά τμήματα: α) Θησεία και Τελετουργία, β) Εμπόριο και Ανακάλυψη, γ) Γένεση της Αρχαιολογίας, δ) Ιστορία της Τέχνης, ε) Ταξινόμηση, στ) Αποκρυπτογράφηση αρχαίων κειμένων, ζ) Φυσική Ιστορία.

http://www.britishmuseum.org/explore/galleries/themes/room_1_enlightenment.aspx

³ B. Lord 2005, σελ. 147

⁴ B. Lord 2005, σελ. 148

και της ταξινόμησης κυριαρχούν στα μουσεία της εποχής του Διαφωτισμού⁵ και οι αρχές αυτές συμβάλλουν στην επίτευξη του σκοπού τους.

Τον 19^ο αιώνα, τα εθνικά μουσεία θα επιχειρήσουν την έκθεση μεγάλου αριθμού αρχαιοτήτων που εκπροσωπούν διαφορετικούς πολιτισμούς. Οι αιγυπτιακές συλλογές ανήκουν σε αυτή την κατηγορία καθώς άρχισαν να εμφανίζονται στην Ευρώπη ήδη από το πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα. Το Μουσείο του Βατικανού, το Λούβρο, το Μουσείο του Τορίνου, το Neues Museum και το Βρετανικό Μουσείο διέθεταν συλλογές τέτοιου είδους⁶. Όσον αφορά τα μουσεία της Αμερικής, το 1880 το Metropolitan Museum of Art, το Museum of Fine Art και το Art Institute άρχισαν να αποκτούν αιγυπτιακές συλλογές⁷.

Σε αυτό το κεφάλαιο θα παρουσιαστούν πέντε μουσεία που διαθέτουν σημαντικές συλλογές τόσο ως προς την ποιότητα όσο και την έκτασή τους. Οι συλλογές αυτές καταφέρνουν να αντιπροσωπεύουν και να αφηγούνται την ιστορία του αρχαίου αιγυπτιακού πολιτισμού στους επισκέπτες των μουσείων.

5.2. Το Αιγυπτιακό Μουσείο του Καΐρου

Ο αρχαίος αιγυπτιακός πολιτισμός απομονώθηκε κατά τον 7^ο αιώνα με την εγκαθίδρυση του Ισλάμ. Η εκστρατεία του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο ήταν καθοριστική για να έρθει ξανά στο προσκήνιο ο πολιτισμός της. Αν και η στρατιωτική επιχείρηση του Ναπολέοντα απέτυχε, ωστόσο κατάφερε να γίνει η εκ νέου ανακάλυψη του αιγυπτιακού πολιτισμού και να επαγρυπνήσει το ενδιαφέρον των Ευρωπαίων για τη χώρα αυτή.

Οι εύποροι Δυτικοί φρόντιζαν να επισκεφθούν την Αίγυπτο και να εξασφαλίσουν ορισμένες αρχαιότητες για τις ιδιωτικές συλλογές τους καθώς και για τις συλλογές των πρώτων μουσείων. Έτσι, πολλά σημαντικά μνημεία λεηλατήθηκαν, πολλές αρχαιότητες μεταφέρθηκαν στην Ευρώπη και αρκετοί Αιγύπτιοι ασχολήθηκαν με την ανακάλυψη των αρχαιοτήτων και φρόντισαν να παρέχουν αρχαία αντικείμενα στους υποψήφιους χρηματοδότες τους. Όλα αυτά δεν θα είχαν επιτευχθεί, αν ο Mohammed Ali – κυβερνήτης της Αιγύπτου κατά τον 19^ο αιώνα – δεν είχε ακολουθήσει μια συγκεκριμένη πολιτική που διευκόλυνε τους Δυτικούς να επιχειρήσουν ορισμένες ενέργειες σχετικά με την Αίγυπτο και τον αρχαίο πολιτισμό της.

Από το σημείο αυτό κι έπειτα, ξεκίνησαν ορισμένες ενέργειες για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας από την παράνομη διακίνηση αρχαιοτήτων, χωρίς όμως αποτέλεσμα. Οι πρώτες αποτελεσματικές ενέργειες για τη διαφύλαξη του αιγυπτιακού πολιτισμού και της ιστορικής κληρονομιάς, έγιναν από τον Ριφά ατ-Ταχτάουι (1801-1873)⁸. Ο ατ-Ταχτάουι κατόρθωσε να αφυπνίσει την κοινή γνώμη στο ζήτημα της αξίας των αρχαίων μνημείων και εξασφάλισε την έκδοση ενός διατάγματος στις 15 Αυγούστου 1835, με το οποίο ρυθμιζόταν για πρώτη φορά το εμπόριο αρχαιοτήτων⁹. Εκτός από την απαγόρευση της εξαγωγής των αρχαιοτήτων, το διάταγμα προέβλεπε την φύλαξη και έκθεση στο κοινό των αρχαίων μνημείων σε ένα συγκεκριμένο χώρο στο Κάιρο¹⁰. Το καθήκον για τη συλλογή των πρώτων αρχαιοτήτων και τη μεταφορά τους στο μικρό κτίριο στους κήπους της Αζμπακίγια

⁵ B. Lord 2005, σελ. 150

⁶ S. Moser 2006, σελ. 6

⁷ S. Moser 2006, σελ. 8-9

⁸ F. Tiradritti 2000, σελ. 16-17

⁹ F. Tiradritti 2000, σελ. 17

¹⁰ F. Tiradritti 2000, σελ. 17

ανατέθηκε στον Louis Maurice Adolphe Linant de Bellefonds – Bey (1799-1883)¹¹. Δυστυχώς, οι προσπάθειες για την ύπαρξη του πρώτου μουσείου στο Κάιρο δεν ευοδώθηκαν και ο Mohammed Ali και οι διάδοχοί του εκμεταλλεύθηκαν μέρος της συλλογής ενώ η υπόλοιπη δωρίθηκε το 1855 από τον Αμπά πασά στον αρχιδούκα της Αυστρίας, Μαξιμιλιανό¹².

Το 1863, εγκαινιάστηκε το πρώτο Αιγυπτιακό Μουσείο στο κτίριο της Διοίκησης Συγκοινωνιών από τον Auguste Mariette (1821-1881)¹³. Αργότερα, το μουσείο επεκτάθηκε καθώς η συλλογή πλήθαινε χάρη στις πολυάριθμες ανασκαφές που ο Mariette και οι βοηθοί του οργάνωναν κάθε χρόνο. Τα ευρήματα των ανασκαφών περιγράφονταν σε έναν οδηγό που ανατυπώθηκε έξι φορές κατά την περίοδο 1864-1876¹⁴.

Το 1889, το κτίριο του Μπουλάκ έφτασε στα όριά του αφού δεν υπήρχε χώρος ούτε στους εκθεσιακούς χώρους, ούτε στις αποθήκες, και τα ευρήματα των ανασκαφών εκείνης της χρονιάς αφέθηκαν μέσα στα πλοία στην Άνω Αίγυπτο για μεγάλο χρονικό διάστημα¹⁵. Η κατάσταση αυτή παρακίνησε τον αντιβασιλιά Ισμαήλ να παραχωρήσει μια από τις κατοικίες του στη Γκίζα για να στεγαστεί εκ νέου το μουσείο. Έως το τέλος του 1889, όλες οι συλλογές μεταφέρθηκαν από το Μπουλάκ στη Γκίζα¹⁶. Τον Ιανουάριο του 1890, το νέο μουσείο ήταν έτοιμο να εγκαινιαστεί¹⁷.

Λίγα χρόνια αργότερα δόθηκε έγκριση για την κατασκευή ενός νέου κτιρίου. Στις 9 Μαρτίου 1902 ο Alessandro Barsanti (1858-1917) άρχισε να μεταφέρει τις συλλογές από το ανάκτορο της Γκίζας¹⁸. Στις 13 Ιουλίου 1902, η επιχείρηση ολοκληρώθηκε με τη μεταφορά του μουσείου του Mariette στον κήπο μπροστά από το νέο κτίριο του μουσείου, όπως όριζε η διαθήκη του¹⁹. Στις 15 Νοεμβρίου του ίδιου έτους, το Μουσείο Αιγυπτιακών Αρχαιοτήτων του Καΐρου εγκαινιάστηκε επίσημα (εικ. 17)²⁰. Η έκθεση είχε διαμορφωθεί σύμφωνα με την αντίληψη του 19^{ου} αιώνα για τον αιγυπτιακό πολιτισμό. Η τοποθέτηση των αρχαιοτήτων ήταν βασισμένη σε αισθητικά κριτήρια και η διάταξη στις αίθουσες είχε γίνει με χρονολογική σειρά, σύμφωνα με τις γνώσεις της εποχής²¹. Επιπλέον, τα μεγαλύτερα και βαρύτερα αντικείμενα τοποθετήθηκαν στο ισόγειο ενώ ο πρώτος όροφος στέγαζε ταφικά σύνολα τοποθετημένα με χρονολογική σειρά²².

Το μουσείο δεν έχει παρουσιάσει σημαντικές αλλαγές από την ίδρυσή του έως και σήμερα και θεωρείται από πολλούς επισκέπτες ότι είναι προσκολλημένο στο παρελθόν (εικ. 18). Ακόμα, περιλαμβάνει αρχαιότητες από όλες τις φάσεις του αιγυπτιακού πολιτισμού. Συγκεκριμένα, από το Αρχαίο Βασίλειο φιλοξενούνται τα αγάλματα του Χεφρήνος, του Μυκερίνου, του Ραχοτέπ και της Νοφρέτ και πολλά άλλα²³. Από το Μέσο Βασίλειο εκθέτονται τα αγάλματα του Μεντουχοτέπ Β, τα

¹¹ F. Tiradritti 2000, σελ. 17

¹² F. Tiradritti 2000, σελ. 17

¹³ F. Tiradritti 2000, σελ. 18

¹⁴ F. Tiradritti 2000, σελ. 18

¹⁵ F. Tiradritti 2000, σελ. 18

¹⁶ F. Tiradritti 2000, σελ. 19

¹⁷ F. Tiradritti 2000, σελ. 19

¹⁸ F. Tiradritti 2000, σελ. 21

¹⁹ F. Tiradritti 2000, σελ. 21

²⁰ F. Tiradritti 2000, σελ. 22

²¹ F. Tiradritti 2000, σελ. 22

²² F. Tiradritti 2000, σελ. 22

²³ Μ. Σαλέχ 2000, σελ. 10

ομοιώματα των στρατιωτών του Μεσεχτύ, τα αγάλματα του Σέσωστρι Γ και του Αμενεμχέτ Γ, τα κοσμήματα των πριγκιπισσών Χνουμέτ, Σιταθώρ, και άλλων²⁴.

Επειτα, το μουσείο περιλαμβάνει αρχαιότητες από το Νέο Βασίλειο όπως είναι τα κοσμήματα του Αχοτέπ, τα αγάλματα της Χατσεψούτ, της Σενενμούτ, του Τούθμωσι Γ, τα τεχνουργήματα του Γιούγια και του Τούγιου, τα αγάλματα του Ακενατών και της Νεφερτίτης, τα γλυπτά του Ραμσή Β και άλλων²⁵. Οι θησαυροί του Τουταγχαμών εκτίθενται στον πρώτο όροφο στην ανατολική στοά της βόρειας πτέρυγας και στην αίθουσα 3²⁶ (εικ. 19). Επίσης, από την Όψιμη περίοδο εκτίθενται θησαυροί που ανακαλύφθηκαν την περίοδο του 1939-1940 στη Τάνιδα και είναι περισσότερα από 600 αντικείμενα²⁷. Ακόμα, το μουσείο περιλαμβάνει αντικείμενα από την Ρωμαϊκή περίοδο. Τα εκθέματα του Αιγυπτιακού Μουσείου ήταν αρχικά 50000 ενώ σήμερα ξεπερνούν τα 150000²⁸.

Μία σημαντική έκθεση του μουσείου ήταν η “Secrets of the Pharaoh’s” που έγινε το 2010 και αποτελεί ένα ξεχωριστό εγχείρημα. Στην εν λόγω έκθεση παρουσιάζονταν αρχαία μνημεία της Αιγύπτου, π.χ. η Σφίγγα, με Lego ενώ υπήρχαν και πολλά διαδραστικά μέσα (εικ. 20-21). Η έκθεση αυτή δεν απευθυνόταν μόνο σε ενήλικες αλλά και σε παιδιά που είχαν την ευκαιρία να δουν κυρίαρχα μοτίβα του αιγυπτιακού πολιτισμού με μια διαφορετική οπτική. Βέβαια, από τις πιο δημοφιλείς εκθέσεις του μουσείου αποτελεί αυτή με τα κτερίσματα του τάφου του Τουταγχαμών.

Τέλος, το Αιγυπτιακό Μουσείο του Καΐρου διαθέτει μια από τις μεγαλύτερες συλλογές αιγυπτιακών αρχαιοτήτων που προέρχονται κυρίως από τις ανασκαφές που διενεργήθηκαν στην Αίγυπτο κατά τα πρώτα χρόνια ανάπτυξης της αιγυπτιολογίας. Σήμερα, κατασκευάζεται το νέο μουσείο²⁹ που θα φιλοξενήσει τις αιγυπτιακές αρχαιότητες σε ένα περιβάλλον πιο σύγχρονο απ’ ότι του ήδη υπάρχοντος Αιγυπτιακού Μουσείου.

5.3. Το Βρετανικό Μουσείο

Οι αιγυπτιακές αρχαιότητες παρουσιάστηκαν για πρώτη φορά στην Ευρώπη στο πρώτο δημόσιο εθνικό μουσείο, στο Βρετανικό Μουσείο του Λονδίνου (εικ. 22). Το εν λόγω μουσείο ιδρύθηκε το 1753³⁰ και τοποθετήθηκε στο Montagu House στο Bloomsbury στο Λονδίνο³¹. Οι πύλες του άνοιξαν στο κοινό στις 15 Ιανουαρίου 1759³². Οι επισκέπτες του ήταν συλλέκτες, καλλιτέχνες, συγγραφείς, ταξιδιώτες, λόγιοι, αρχαιοδίφες και επιστήμονες³³. Όσον αφορά τις γυναίκες και τα παιδιά, επιτρεπόταν και σε αυτούς να επισκεφθούν το μουσείο αλλά απαγορευόταν να δουν ορισμένα εκθέματα³⁴.

Η πρώτη συλλογή του μουσείου προερχόταν από τη συλλογή του Sir Hans Sloane (1660-1753), η οποία είχε δοθεί στη κυβέρνηση. Από τα 1125 αρχαία αντικείμενα

²⁴ Μ. Σαλέχ 2000, σελ. 10

²⁵ Μ. Σαλέχ 2000, σελ. 10

²⁶ Μ. Σαλέχ 2000, σελ. 10

²⁷ Μ. Σαλέχ 2000, σελ. 10

²⁸ Μ. Σαλέχ 2000, σελ. 10

²⁹ Ονομάζεται Μεγάλο Αιγυπτιακό Μουσείο ή Grand Egyptian Museum (GEM). Έχουν χρησιμοποιηθεί σύγχρονα μέσα για την έκθεση των αιγυπτιακών αρχαιοτήτων, γεγονός που δεν θυμίζει σε τίποτα το μουσείο του Καΐρου.

³⁰ S. Moser 2006, σελ. 33

³¹ S. Moser 2006, σελ. 34

³² S. Moser 2006, σελ. 34

³³ S. Moser 2006, σελ. 53

³⁴ S. Moser 2006, σελ. 54

που συμπεριλαμβάνονταν στη συλλογή, μόνο τα 160 ήταν αιγυπτιακά³⁵. Από τις αρχαιότητες αυτές πάνω απ' το 1/3 προήλθε από τη συλλογή του Ρωμαίου Καρδινάλιου Filippo Antonio Gualtieri (1660-1728), ενώ άλλα προήλθαν από Βρετανούς ταξιδιώτες και συλλέκτες όπως ο George Sandys (1578-1644), ο Robert Huntington (1637-1701), ο John Kemp (1665-1717) και ο John Montagu (1718-1792)³⁶. Η αιγυπτιακή συλλογή εμπλουτίστηκε με δωρεές όπως αυτή του Colonel William Lethieullier (1701-1756) το 1756 ενώ σημειώθηκαν και άλλες δωρεές από την οικογένεια του προαναφερθέντος³⁷. Άλλες δωρεές αιγυπτιακών αρχαιοτήτων έγιναν από τον Βασιλιά Γεώργιο III και τον John Stuart που παρουσιάστηκαν τα έτη 1766 και 1767 καθώς και από τον Matthew Duane (1707-1785) και τον Sir William Hamilton (1731-1803)³⁸. Όλες αυτές οι δωρεές αποτέλεσαν την πρώτη αιγυπτιακή συλλογή του Βρετανικού Μουσείου. Η έκθεση αυτών των αρχαιοτήτων ήταν καίριας σημασίας στη Βρετανία καθώς ανήκαν στην κατηγορία των «αξιοπερίεργων αντικειμένων». Γι' αυτό το λόγο, παρουσιάστηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε να εκπλήξουν και να διασκεδάσουν τους επισκέπτες.

Τα αιγυπτιακά αντικείμενα εκτέθηκαν στο Βρετανικό Μουσείο για πρώτη φορά το 1759³⁹. Το σχέδιο της έκθεσής τους παρουσιάστηκε σε δύο έγγραφα το 1756 και 1757 από τον James Empson⁴⁰. Παρόλο που ο σχεδιασμός της έκθεσης είχε ολοκληρωθεί, το 1808 υπήρξαν κάποιες αλλαγές στην οργάνωση λόγω ορισμένων προβλημάτων⁴¹. Επιπλέον, ο χώρος στον οποίο εκτίθονταν οι αιγυπτιακές αρχαιότητες ήταν μικρός σε σχέση με τον χώρο των ρωμαϊκών και κλασικών αρχαιοτήτων, στις οποίες δινόταν μεγαλύτερη προσοχή⁴². Το γεγονός αυτό υποδηλώνει μια διάκριση μεταξύ των αιγυπτιακών, κλασικών και ρωμαϊκών εκθεμάτων που θέτει τα πρώτα σε υποδεέστερη θέση. Συγκεκριμένα, ο Winckelmann θεωρούσε ότι οι αιγυπτιακές αρχαιότητες δεν πρέπει να εκτίθενται μαζί με τις ελληνικές και τις ρωμαϊκές καθώς η τέχνη τους δεν είναι όμορφη σε σύγκριση με των άλλων. Αντίθετα, ο Giovanni Battista Piranesi πίστευε ότι τα εκθέματα από την Αίγυπτο είχαν ενότητα και σοφία⁴³. Κατά τα μέσα του 18^{ου} αιώνα, οι αιγυπτιακές αρχαιότητες παρουσιάζονταν σύμφωνα με δύο τρόπους έκθεσης. Ο πρώτος τρόπος ήταν ως «αξιοπερίεργα» αντικείμενα και ο δεύτερος ως αισθητικά αντικείμενα⁴⁴. Αυτοί οι δύο τρόποι έκθεσης μπορούν να εξηγηθούν αν λάβουμε υπόψη μας το γεγονός ότι η επιστήμη της αιγυπτιολογίας δεν είχε αναπτυχθεί και οι αρχαιότητες αυτές ξένιζαν τους Δυτικούς που είχαν ως πρότυπα τις κλασικές και ρωμαϊκές αρχαιότητες. Ως εκ τούτου, τα αντικείμενα αυτά αντιμετωπιζόνταν ως «αξιοπερίεργα» καθώς δεν μπορούσαν να ερμηνευθούν και το γεγονός ότι η ιερογλυφική γραφή ήταν δυσνόητα σύμβολα για εκείνη την εποχή, δυσκόλευε την κατανόηση αυτών των αρχαιοτήτων.

Στα χρόνια 1804-1808, κατασκευάστηκε η Townley Gallery σε παλατιανό στυλ, κλασικό για εκείνη την εποχή⁴⁵. Η νέα αυτή προσθήκη είχε σκοπό να φιλοξενήσει τις αιγυπτιακές αρχαιότητες που απέκτησε το μουσείο ύστερα από τη στρατιωτική μάχη

³⁵ S. Moser 2006, σελ. 34

³⁶ S. Moser 2006, σελ. 34-35

³⁷ S. Moser 2006, σελ. 35

³⁸ S. Moser 2006, σελ. 39

³⁹ S. Moser 2006, σελ. 43

⁴⁰ S. Moser 2006, σελ. 43

⁴¹ S. Moser 2006, σελ. 47

⁴² S. Moser 2006, σελ. 48

⁴³ S. Moser 2006, σελ. 59

⁴⁴ S. Moser 2006, σελ. 52

⁴⁵ Δ. Στεφανοπούλου (επιμ.) 2006, σελ. 12

των Βρετανών εναντίον των Γάλλων το 1801⁴⁶. Ανάμεσα σε αυτά τα αντικείμενα ήταν και η σαρκοφάγος του Nectanebo II, δύο αγάλματα της Sekhmet, οβελίσκοι του Nectanebo II και η Στήλη της Ροζέτας⁴⁷. Ορισμένες από τις αρχαιότητες που είχε στη κατοχή του το μουσείο προέρχονταν από δωρεές που βοήθησαν στην επέκταση αυτής της συλλογής.

Όταν πέθανε ο Charles Townley το 1805, η συλλογή του αγοράστηκε από το μουσείο και οδήγησε στη πραγματοποίηση αλλαγών ώστε να καταστεί δυνατή η έκθεση των νέων αρχαιοτήτων. Στις 3 Ιουνίου 1808 εγκαινιάστηκε η νέα έκθεση αιγυπτιακών αρχαιοτήτων στην Townley Gallery⁴⁸. Αν και το ασυνήθιστο μέγεθος, το θέμα και η αισθητική των αιγυπτιακών αρχαιοτήτων εξακολουθούσε να ξενίζει τους Ευρωπαίους, πάρθηκαν ορισμένες αποφάσεις για την καλύτερη έκθεση των αντικειμένων αυτών. Η προσφορά του Henry Tresham και του Richard Westmacott ήταν σημαντική σε αυτό το εγχείρημα⁴⁹. Οι πληροφορίες για τον τρόπο που εκθέτονταν οι αιγυπτιακές αρχαιότητες αντλούνται από το “The Repository of Arts, Literature, Commerce, Manufactures, Fashions, and Politics” που δημοσιεύτηκε το 1810⁵⁰. Από το έργο αυτό πληροφορούμαστε ότι μεγαλύτερη σημασία δινόταν στις δύο μεγάλες σαρκοφάγους που ήταν περισσότερο ορατές μέσα στην έκθεση και ύστερα επικεντρώνονταν στους οβελίσκους⁵¹. Το μέγεθος και το σχήμα των αντικειμένων διαδραμάτιζαν σημαντικό ρόλο στον τρόπο έκθεσής τους. Βέβαια, εξακολουθούσε να είναι εμφανής η διάκριση μεταξύ των αιγυπτιακών και των ρωμαϊκών και ελληνικών αρχαιοτήτων. Οι αιγυπτιακές αρχαιότητες λαμβάνονταν ως αισθητικά τεκμήρια και όχι ως πηγές ιστορικών πληροφοριών. Αυτό γίνεται αντιληπτό απ’ το γεγονός ότι οι άνθρωποι που κανόνισαν την έκθεση ήταν ειδικοί στις καλές τέχνες και όχι λόγιοι που ασχολούνταν με την αρχαιότητα⁵².

Κατά τον 19^ο αιώνα, πολλά έργα γράφτηκαν για την αρχαία Αίγυπτο. Το έργο που επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τη γνώμη της Αγγλίας για τον πολιτισμό αυτό, ήταν το “Voyage dans la Basse et la Haute Egypte” του Denon που μεταφράστηκε στα αγγλικά το 1803⁵³. Οι Βρετανοί μάθαιναν περισσότερα για τον αιγυπτιακό πολιτισμό και η αντίληψη που είχαν για τις αρχαιότητες αυτές ως απλά αισθητικά τεκμήρια, άρχισε να μειώνεται. Έτσι, το κοινό ενδιαφέρθηκε για τα αιγυπτιακά εκθέματα του μουσείου καθώς τα ιερογλυφικά και το μέγεθος των αγαλμάτων κέντριζαν το ενδιαφέρον. Βέβαια, η αρχαία Αίγυπτος δεν είχε κερδίσει εξολοκλήρου τη Βρετανία και αυτό γίνεται αντιληπτό από τα κείμενα που αναφέρονται στα εκθέματα του μουσείου και μέσα σε αυτά δεν περιλαμβάνονταν τα αιγυπτιακά. Το «ασυνήθιστο» ήταν ακόμη στο μυαλό των Βρετανών και αυτό γίνεται φανερό στα κείμενα του James Malcolm “Londinium Redivivum”, του H. J. Sarrett “Tegg and Castleman’s New Picture of London” και του John Feltham “The Picture of London for 1808”⁵⁴. Ακόμη μια διάκριση μεταξύ των αιγυπτιακών αρχαιοτήτων και των υπόλοιπων εκθεμάτων φαίνεται και στο γεγονός ότι ένας από τους κύριους κανόνες του μουσείου ήταν να μην αγγίζουν τα εκθέματα αλλά αυτό δεν ίσχυε για τις αιγυπτιακές αρχαιότητες⁵⁵.

⁴⁶ S. Moser 2006, σελ. 65

⁴⁷ S. Moser 2006, σελ. 67

⁴⁸ S. Moser 2006, σελ. 75

⁴⁹ S. Moser 2006, σελ. 75

⁵⁰ S. Moser 2006, σελ. 78

⁵¹ S. Moser 2006, σελ. 78

⁵² S. Moser 2006, σελ. 79

⁵³ S. Moser 2006, σελ. 84-85

⁵⁴ S. Moser 2006, σελ. 87

⁵⁵ S. Moser 2006, σελ. 90

Το 1823, το Βρετανικό Μουσείο απέκτησε μια εντυπωσιακή συλλογή αιγυπτιακών μνημειακών αγαλμάτων από τον Henry Salt⁵⁶. Με αυτή τη συλλογή, το μουσείο εξασφάλισε το κύρος του στον κόσμο ως το μεγαλύτερο μουσείο στην παρουσίαση του αρχαίου αιγυπτιακού πολιτισμού. Ωστόσο, η απόκτηση αυτών των αντικειμένων δεν οφειλόταν στο ενδιαφέρον του Βρετανικού μουσείου να επεκτείνει την αιγυπτιακή συλλογή, αλλά στο γεγονός ότι δεν μπορούσαν να αρνηθούν αυτή την προσφορά⁵⁷. Η συλλογή του Salt έπαιξε σημαντικό ρόλο στη δημιουργία νέων εντυπώσεων για την Αίγυπτο καθώς ο πολιτισμός της χώρας αυτής κατάφερε να αναγνωριστεί. Βέβαια, αυτή η αναγνώριση δεν άλλαξε εξολοκλήρου την εικόνα του «αξιοπεριέργου» που είχε δημιουργηθεί στη Βρετανία. Απλώς, η νέα ερμηνεία που έδωσε το μουσείο για τις αιγυπτιακές αρχαιότητες, πρόσθεσε έναν ακόμη τρόπο ερμηνείας του πολιτισμού αυτού⁵⁸.

Οι αρχαιότητες που παρέδωσε ο Salt στο μουσείο ήταν καίριας σημασίας για την παρουσίαση του αιγυπτιακού πολιτισμού. Στη συλλογή του Salt υπήρχαν στήλες, τοιχογραφίες, πάπυροι, η προτομή του Ραμσή II και επιτύμβια αγαλματίδια⁵⁹. Οι τοιχογραφίες πρόσφεραν πληροφορίες για την καθημερινή ζωή στην Αίγυπτο. Ακόμα, στη συλλογή υπήρχαν αρχαιότητες από ανασκαφές που διενεργούσε ο Belzoni στην Αίγυπτο⁶⁰. Ανάμεσα στις αρχαιότητες που ανακάλυψε ήταν και δύο αριστουργήματα, η σαρκοφάγος του Ραμσή III και η αλαβάστρινη σαρκοφάγος του Σέτι I⁶¹. Η προτομή του Ραμσή II τοποθετήθηκε στην Townley Gallery το 1819⁶² όπως και το κεφάλι του Αμενχοτέπ III. Η έκθεση των αγαλμάτων του Ραμσή II, του Αμενχοτέπ III, του Σέτι II, του Τούθμωσι III και της βασίλισσας Ahmose – Merytatum, έδωσε την αίσθηση ότι η Αρχαία Αίγυπτος διακυβερνιόταν από δυναμικές ιστορικές μορφές και όχι από περιέργους θεούς – ζώα⁶³. Έτσι, η Αίγυπτος θεωρήθηκε ως τόπος ισχυρών κυβερνήσεων. Σημαντική ήταν και η συμβολή του έργου του Belzoni, “Narrative of the Operations and Recent Discoveries within the Pyramids, Temples, Tombs, and Excavations in Egypt and Nubia”, που γενίκευσε το ενδιαφέρον για τον πολιτισμό της Αιγύπτου⁶⁴.

Οι συλλογές του Βρετανικού Μουσείου μεγάλωσαν κατά τη δεκαετία του 1830⁶⁵. Αυτό οφείλεται στις πολυάριθμες ιδιωτικές συλλογές που αργότερα δόθηκαν στο μουσείο. Συγκεκριμένα, το μουσείο απέκτησε τις συλλογές του Βρετανού Joseph Sams (1784-1860), την τρίτη συλλογή του Henry Salt και τη συλλογή του Έλληνα συλλέκτη Giovanni Anastasi (1780-1860). Όλες αυτές παρουσίαζαν μια μεγάλη ποικιλία αρχαιολογικού υλικού από την Αίγυπτο⁶⁶. Το 1834, άνοιξε μια νέα αίθουσα γλυπτών και το 1837 άνοιξε μια νέα αιγυπτιακή αίθουσα ώστε να συμπεριλάβει τις καινούριες αρχαιότητες⁶⁷.

Η νέα Αιγυπτιακή Αίθουσα που περιελάμβανε τις αρχαιότητες από τις τρεις συλλογές, παρείχε την ευκαιρία να παρουσιαστούν στο κοινό αιγυπτιακές

⁵⁶ S. Moser 2006, σελ. 93

⁵⁷ S. Moser 2006, σελ. 93

⁵⁸ S. Moser 2006, σελ. 94

⁵⁹ S. Moser 2006, σελ. 96

⁶⁰ S. Moser 2006, σελ. 96

⁶¹ S. Moser 2006, σελ. 96

⁶² S. Moser 2006, σελ. 105

⁶³ S. Moser 2006, σελ. 114

⁶⁴ S. Moser 2006, σελ. 114

⁶⁵ S. Moser 2006, σελ. 125

⁶⁶ S. Moser 2006, σελ. 125

⁶⁷ S. Moser 2006, σελ. 125

αρχαιότητες διαφορετικές από αυτές που γνώριζαν έως τότε⁶⁸. Με την έκθεση αυτών των αντικειμένων διαπιστώνεται μια διαφορετική ταυτότητα για την Αρχαία Αίγυπτο. Η νέα ταυτότητα παρουσιάζει έναν πολιτισμό πιο οικείο και πιο προσιτό.

Το 1834, όλα τα αιγυπτιακά αγάλματα μεταφέρθηκαν στη νέα αίθουσα Smirke Gallery⁶⁹. Τα εκθέματα τοποθετήθηκαν στη νέα αίθουσα σύμφωνα με αισθητικά κριτήρια καθώς οι γνώσεις τους περί χρονολόγησης ήταν σε πρώιμο στάδιο και δεν επιχειρήθηκε η οργάνωσή τους θεματικά⁷⁰. Η νέα Αιγυπτιακή Αίθουσα ολοκληρώθηκε το 1837 και εκεί τοποθετήθηκαν οι μικρότερες αρχαιότητες⁷¹. Τα μνημεία που βρίσκονταν στις νέες αίθουσες έδιναν μια όψη της καθημερινής ζωής στην Αρχαία Αίγυπτο και με τον τρόπο έκθεσής τους δινόταν η εντύπωση ενός οικείου πολιτισμού⁷².

Το 1854, δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση στη χρονολογία σχετικά με τις εκθέσεις των αιγυπτιακών αρχαιοτήτων⁷³. Ωστόσο, ακόμα χρησιμοποιούνταν αισθητικά κριτήρια για την έκθεση ώστε να δημιουργηθεί μια ομοιόμορφη εικόνα.

Κατά τα τέλη του 19ου αι., παρατηρείται η ανάπτυξη του κλάδου της αιγυπτιολογίας στα Βρετανικά πανεπιστήμια. Το 1883, ο Ernest A. T. Wallis Budge διενήργησε σημαντική δουλειά στο μουσείο και μαζί με την προσφορά του Flinders Petrie στο University College London το 1892, αποτελούν σημαντικούς σταθμούς στην εξέλιξη της αιγυπτιολογίας σε επαγγελματικό και ακαδημαϊκό επίπεδο⁷⁴.

Ένα σημαντικό σημείο στην ιστορία του Βρετανικού Μουσείου ήταν η έκθεση με τους θησαυρούς από τον τάφο του Τουταγχαμών που πραγματοποιήθηκε στις 30 Μαρτίου-30 Δεκεμβρίου 1972⁷⁵. Συγκεκριμένα, η έκθεση προσέλκυσε το ενδιαφέρον 1.650.000 επισκεπτών και στα εγκαίνιά της παρευρέθηκε η βασίλισσα Ελισάβετ II⁷⁶.

Σήμερα, οι Αιγυπτιακές Αρχαιότητες ανήκουν στο τμήμα «Αρχαία Αίγυπτος και Σουδάν» και καλύπτουν μεγάλη χρονική περίοδο, δηλαδή από τη Νεολιθική περίοδο (10000 π.Χ.) έως τον 12^ο αιώνα μ.Χ. Τα εκθέματα της συγκεκριμένης συλλογής του μουσείου καταφέρνουν να καλύπτουν σχεδόν όλες τις πτυχές του αιγυπτιακού κόσμου – καθημερινή ζωή, ταφικές πρακτικές, κ.α. – δίνοντας με αυτό τον τρόπο μια ολοκληρωμένη εικόνα του συγκεκριμένου πολιτισμού. Οι κύριες ασχολίες του τμήματος είναι η φροντίδα, η μελέτη, η δημοσίευση και η έκθεση της συλλογής ενώ διενεργούνται ανασκαφές στην Αίγυπτο και το Σουδάν από το προσωπικό του τμήματος⁷⁷. Επίσης, η βιβλιοθήκη που έχει το μουσείο διαθέτει υλικό που σχετίζεται με τους πολιτισμούς της αρχαίας και μεσαιωνικής Αιγύπτου και του Σουδάν⁷⁸.

⁶⁸ S. Moser 2006, σελ. 126

⁶⁹ S. Moser 2006, σελ. 148

⁷⁰ S. Moser 2006, σελ. 151

⁷¹ S. Moser 2006, σελ. 157

⁷² S. Moser 2006, σελ. 170

⁷³ S. Moser 2006, σελ. 215

⁷⁴ S. Moser 2006, σελ. 215

⁷⁵

http://www.britishmuseum.org/the_museum/museum_in_london/london_exhibition_archive/archive_tu_tankhamun.aspx

⁷⁶

http://www.britishmuseum.org/the_museum/museum_in_london/london_exhibition_archive/archive_tu_tankhamun.aspx

⁷⁷ http://www.britishmuseum.org/the_museum/departments/ancient_egypt_and_sudan.aspx

⁷⁸ http://www.britishmuseum.org/the_museum/departments/ancient_egypt_and_sudan.aspx

5.4. Το Μουσείο του Λούβρου

Στις 27 Ιουλίου 1793, ένα διάταγμα θέσπιζε την ίδρυση «Κεντρικού Μουσείου των Τεχνών»⁷⁹. Σε λιγότερο από ένα χρόνο το μουσείο αυτό άνοιξε τις πύλες του στο κοινό, στη «Μεγάλη Πινακοθήκη» του Λούβρου (εικ. 23)⁸⁰.

Η δημιουργία του μουσείου που έγινε στα χρόνια του Διαφωτισμού, αποτελούσε απόδειξη ότι ο κόσμος άρχισε να συνειδητοποιεί την ιστορική και εκπαιδευτική αξία των συλλογών που συγκέντρωναν οι βασιλείς της Γαλλίας. Η αρχή για τη δημιουργία ενός μουσείου έγινε το 1747, όταν ο Λαφόν ντε Σαιν Υέν μοίρασε ένα φυλλάδιο όπου γινόταν λόγος για τη δημιουργία μιας ειδικής πινακοθήκης που θα ήταν χρήσιμη για τις μελέτες των νέων καλλιτεχνών⁸¹. Ως απάντηση στο αίτημά του, το 1749 έγινε η έκθεση εκατόν δέκα αριστουργημάτων της συλλογής στη πινακοθήκη του Ανακτόρου του Λουξεμβούργου⁸². Έτσι, δημιουργήθηκε η πρώτη πινακοθήκη της Γαλλίας, αλλά με προσωρινό χαρακτήρα. Ο Κόμης ντ' Ανζιβιγιέ υποστήριξε σε μεγάλο βαθμό την δημιουργία ενός μουσείου και υπό τη διεύθυνσή του, άρχισαν σχετικές εργασίες στη «Μεγάλη Πινακοθήκη» του Λούβρου⁸³.

Η επανάσταση του 1789, υιοθέτησε τις τάσεις για την κατασκευή ενός δημόσιου μουσείου και εξασφάλισε την πραγματοποίηση αυτών των τάσεων. Συγκεκριμένα, κατασχέθηκαν πολλά έργα, π.χ. οι «Αιχμάλωτοι» του Μιχαήλ Αγγελου, οι «Αλληγορίες» του Μαντένια, κ.α.⁸⁴. Το πρόγραμμα των κατασχέσεων αυτών πήρε μεγάλες διαστάσεις και το 1803 έδωσε το όνομά του στο μουσείο. Πολλά αντικείμενα από το Λούβρο χρησιμοποιούνταν για την ίδρυση επαρχιακών μουσείων ή για τον εμπλουτισμό τους⁸⁵. Αυτό δείχνει και τον μεγάλο αριθμό αντικειμένων που είχε στην κατοχή του το μουσείο. Επιπλέον, το Λούβρο ήταν στην υπηρεσία των απλών Γάλλων πολιτών και η είσοδος σε αυτό ήταν ελεύθερη⁸⁶. Η ελεύθερη πρόσβαση αντανάκλασε τη νέα πολιτική του κράτους, δηλαδή τις ίσες ευκαιρίες σε όλους τους πολίτες στην αισθητική τέρψη και την πνευματική ανάταση⁸⁷.

Επίσης, θα πρέπει να αναφερθεί το γεγονός ότι η ιστορία του Λούβρου τον 19^ο αιώνα χαρακτηρίζεται από την ταξινόμηση των εκθεμάτων και από ένα καινούριο ενδιαφέρον για την αρχαιολογία⁸⁸. Το ενδιαφέρον αυτό οδήγησε στον εμπλουτισμό των συλλογών ακόμα περισσότερο. Στα χρόνια της βασιλείας του Καρόλου Ι δημιουργήθηκαν νέα τμήματα και κρίθηκε αναγκαία η ανακατάταξη των αντικειμένων⁸⁹. Στα επόμενα χρόνια οι συλλογές των μουσείων θα εμπλουτιζόνταν με νέες αρχαιότητες.

Το μουσείο, όπως είναι σήμερα, χωρίζεται σε έξι τμήματα και σε ένα ακόμη μικρότερο. Το «Τμήμα Αιγυπτιακών Αρχαιοτήτων» ιδρύθηκε το 1826 για να στεγάσει τις συλλογές που συγκέντρωναν οι ακόλουθοι του Ναπολέοντα κατά την εκστρατεία του στην Αίγυπτο⁹⁰. Οι αρχαιότητες που περιελάμβανε αυτή η συλλογή είχαν προέλθει και από ανασκαφές που διενεργούνταν στην Αίγυπτο από Γάλλους απεσταλμένους. Χαρακτηριστική είναι και η συμβολή του J. F. Champollion στον

⁷⁹ C. L. Ragghianti 1969, σελ. 170

⁸⁰ C. L. Ragghianti 1969, σελ. 170

⁸¹ C. L. Ragghianti 1969, σελ. 171

⁸² C. L. Ragghianti 1969, σελ. 171

⁸³ C. L. Ragghianti 1969, σελ. 171

⁸⁴ C. L. Ragghianti 1969, σελ. 171

⁸⁵ C. L. Ragghianti 1969, σελ. 172

⁸⁶ Μ. Οικονόμου 2003, σελ. 39

⁸⁷ Μ. Οικονόμου 2003, σελ. 39

⁸⁸ C. L. Ragghianti 1969, σελ. 172

⁸⁹ C. L. Ragghianti 1969, σελ. 172

⁹⁰ C. L. Ragghianti 1969, σελ. 173

εμπλουτισμό της αιγυπτιακής συλλογής του μουσείου του Λούβρου. Ο Champollion υπήρξε ο πρώτος διευθυντής του τμήματος αιγυπτιακών αρχαιοτήτων.

Συνολικά, το μουσείο διαθέτει 200000 αντικείμενα. Η αιγυπτιακή συλλογή του Λούβρου περιλαμβάνει αρχαιότητες από την προϊστορική περίοδο (4000 π.Χ.) έως την Χριστιανική περίοδο (4^{ος} αιώνας μ.Χ.). Μερικές από αυτές είναι: α) άγαλμα καθιστού γραφέα (5^η Δυναστεία), β) ανάγλυφο με κορίτσι που κρατά λουλούδι λωτού (5^η Δυναστεία), γ) κεφαλή φαραώ (τέλος 18^{ης} Δυναστείας), δ) η Σφίγγα της Τάνεως (Μέσο Βασίλειο)⁹¹. Η συγκεκριμένη συλλογή οφείλει τη δημιουργία της στη συμβολή του J. F. Champollion που ώθησε τον Γάλλο βασιλιά, Charles X, να αγοράσει τις συλλογές που πωλούνταν εκείνη την περίοδο⁹². Αυτές οι αρχαιότητες ανήκαν στους Durand, Salt και Drovetti⁹³. Στις 15 Μαΐου 1826, ο Champollion διορίστηκε ως έφορος του τμήματος αιγυπτιακών αρχαιοτήτων, το οποίο εγκαινιάστηκε στις 15 Δεκεμβρίου 1827⁹⁴. Η αιγυπτιακή συλλογή εμπλουτίστηκε χάρη στις δωρεές ορισμένων ιδιωτών, όπως ο Atherton Curtis που δώρισε 1500 αντικείμενα και η Société des Amis du Louvres, αλλά και με τις ανασκαφές που διενήργησε ο Mariette στην Αίγυπτο το διάστημα 1852-1853 καθώς έστειλε 5964 αρχαιότητες στο Παρίσι⁹⁵.

Η αιγυπτιακή συλλογή του μουσείου του Λούβρου καλύπτει διάφορες όψεις της αρχαίας Αιγύπτου, π.χ. ταφικά έθιμα, καθημερινή ζωή, τέχνη, κ.α., δίνοντας τη συνολική εικόνα αυτού του πολιτισμού. Το γεγονός αυτό δείχνει την πρόθεση του μουσείου να μην επικεντρώνεται σε μια μόνο θεματική ενότητα, π.χ. ταφικά έθιμα, αλλά να παρουσιάζει έναν πολιτισμό ολοκληρωμένα, διαφορετικά τα μουσεία θα παρουσίαζαν έναν πολιτισμό μονομερώς και θα οδηγούνταν στη δημιουργία στερεοτύπων.

5.5. Petrie Museum of Egyptian Archaeology

Το Petrie Museum πρόκειται για ένα πανεπιστημιακό μουσείο που ιδρύθηκε το 1892. Τα εκθέματα της συλλογής προέρχονται εν μέρει από ανασκαφές που πραγματοποίησε στην Αίγυπτο μια σημαντική προσωπικότητα της αιγυπτιολογίας, ο Sir William Flinders Petrie (1853-1942)⁹⁶. Ο Petrie πούλησε τη συλλογή του το 1913

⁹¹ C. L. Ragghianti 1969, σελ. 173

⁹² http://www.louvre.fr/llv/oeuvres/presentation_departement.jsp?CONTENT%3C%3Ecnt_id=10134198673211727&CURRENT_LL_V_FICHE%3C%3Ecnt_id=10134198673211727&CURRENT_LL_V_DEP%3C%3Efolder_id=1408474395181077&FOLDER%3C%3Efolder_id=9852723696500768&bmLocale=en

⁹³ http://www.louvre.fr/llv/oeuvres/presentation_departement.jsp?CONTENT%3C%3Ecnt_id=10134198673211727&CURRENT_LL_V_FICHE%3C%3Ecnt_id=10134198673211727&CURRENT_LL_V_DEP%3C%3Efolder_id=1408474395181077&FOLDER%3C%3Efolder_id=9852723696500768&bmLocale=en

⁹⁴ http://www.louvre.fr/llv/oeuvres/presentation_departement.jsp?CONTENT%3C%3Ecnt_id=10134198673211727&CURRENT_LL_V_FICHE%3C%3Ecnt_id=10134198673211727&CURRENT_LL_V_DEP%3C%3Efolder_id=1408474395181077&FOLDER%3C%3Efolder_id=9852723696500768&bmLocale=en

⁹⁵ http://www.louvre.fr/llv/oeuvres/presentation_departement.jsp?CONTENT%3C%3Ecnt_id=10134198673211727&CURRENT_LL_V_FICHE%3C%3Ecnt_id=10134198673211727&CURRENT_LL_V_DEP%3C%3Efolder_id=1408474395181077&FOLDER%3C%3Efolder_id=9852723696500768&bmLocale=en

⁹⁶ <http://www.ucl.ac.uk/museums/petrie/collections/collections/history>

στο University College London ενώ μέρος των αρχαιοτήτων που διαθέτει το μουσείο προέρχεται από δωρεά της Amelia Edwards (1831-1892)⁹⁷. Η Amelia Edwards ήταν δημοσιογράφος και είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την Αίγυπτο. Η διαθήκη της όριζε η συλλογή της από αιγυπτιακές αρχαιότητες μαζί με ένα μέρος της περιουσίας της να δοθούν στο University College of London (UCL), με σκοπό την εξέλιξη της επιστήμης της αιγυπτιολογίας⁹⁸.

Το συγκεκριμένο μουσείο έχει στην κατοχή του 80000 αρχαιότητες που καλύπτουν το διάστημα από τους προϊστορικούς χρόνους έως την ισλαμική περίοδο⁹⁹. Ορισμένες από αυτές τις αρχαιότητες αποτελούν πρωτότυπα αντικείμενα, όπως είναι οι πρωιμότερες διαθήκες σε πάπυρο, ιατρικές σημειώσεις, ένα φόρεμα χορεύτριας που κατάφερε να διασωθεί από το 2400 π.Χ., το πρωιμότερο παράδειγμα χρήσης μετάλλου και άλλα¹⁰⁰. Επίσης, ανάμεσα στα αντικείμενα που διαθέτει το μουσείο υπάρχουν έργα τέχνης από την Αμάρνα, την πόλη του Ακενατών, αφού ο Petrie πραγματοποίησε ανασκαφές σε εκείνο το σημείο.

Αρχικά, οι επισκέπτες του μουσείου περιοριζόνταν σε ακαδημαϊκούς και φοιτητές ενώ σήμερα παρέχεται η δυνατότητα σε όλες τις κοινωνικές ομάδες να επισκεφθούν το μουσείο. Κατά τον Β Παγκόσμιο πόλεμο, η συλλογή μεταφέρθηκε στο Λονδίνο για να προστατευθεί. Τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1950, η συλλογή επέστρεψε και στεγάστηκε στο κτίριο που βρίσκεται σήμερα¹⁰¹.

Με χρηματοδότηση από το κράτος, το μουσείο μετέφερε ολόκληρη την αιγυπτιακή συλλογή σε κατάλογο στο διαδίκτυο¹⁰², δίνοντας την ευκαιρία σε όσους δεν έχουν τη δυνατότητα να επισκεφθούν το μουσείο να δουν τις αρχαιότητες. Επίσης, το μουσείο εισήγαγε πρόσφατα (2010) μια νέα ερμηνευτική προσέγγιση σύμφωνα με την οποία, αποκαλύπτονται οι άνθρωποι και τα μέρη πίσω από τα αντικείμενα¹⁰³. Ο μεγάλος αριθμός αντικειμένων καθημερινής ζωής που έχει το μουσείο, βοηθά στην ανασύσταση της καθημερινής ζωής του παρελθόντος. Οι αρχαιότητες της συλλογής διαφέρουν τυπολογικά και με αυτό τον τρόπο δίνουν μια ευρεία άποψη της ζωής των αρχαίων Αιγυπτίων. Όπως διαπιστώθηκε και για το μουσείο του Λούβρου, η παρουσίαση αρχαίων αντικειμένων διαφόρων τύπων επιτρέπει την ευρεία θέαση ενός πολιτισμού κι έτσι αποφεύγεται ο σχηματισμός μονοδιάστατων απόψεων κι επομένως, η δημιουργία στερεοτύπων για έναν αρχαίο πολιτισμό.

Τέλος, το Petrie Museum of Egyptian Archaeology αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα μουσεία για τη μελέτη, τη διαφύλαξη και τη παρουσίαση του αιγυπτιακού πολιτισμού αλλά και της επιστήμης της αιγυπτιολογίας.

5.6. Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο αποτελεί το μεγαλύτερο μουσείο της Ελλάδας έχοντας στην κατοχή του περισσότερα από 11000 εκθέματα (εικ. 24)¹⁰⁴. Ιδρύθηκε τον 19^ο αιώνα για να φιλοξενήσει στο χώρο του τα ευρήματα των ανασκαφών του αναφερθέντος αιώνα. Πρόκειται για ένα από τα πρώτα μουσεία που δημιουργούνται

⁹⁷ <http://www.ucl.ac.uk/museums/petrie/collections/collections/history>

⁹⁸ S. McDonald – C. Shaw

⁹⁹ <http://www.ucl.ac.uk/museums/petrie/collections/collections/history>

¹⁰⁰ <http://www.ucl.ac.uk/museums/petrie/collections/collections/history>

¹⁰¹ <http://www.ucl.ac.uk/museums/petrie/collections/collections/history>

¹⁰² <http://www.ucl.ac.uk/museums/petrie/collections/collections/history>

¹⁰³ <http://www.ucl.ac.uk/museums/petrie/collections/collections/history>

¹⁰⁴ <http://www.namuseum.gr/wellcome-gr.html>

στην Ελλάδα και συνδέονται άμεσα με την ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας και τη σύνδεσή της με την αρχαία Ελλάδα¹⁰⁵.

Το μουσείο στεγάζεται στο νεοκλασικό κτίριο που οικοδομήθηκε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και σχεδιάστηκε από τον L. Lange και τελικά διαμορφώθηκε από τον Ernst Ziller. Με Προεδρικό Διάταγμα της 9^{ης} Αυγούστου 1893 (ΦΕΚ Ά αρ. 152, «Περί διοργανισμού του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου») ιδρύθηκε επισήμως το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο με σκοπό «την σπουδήν και διδασκαλίαν της αρχαιολογικής επιστήμης, την διάδοσιν αρχαιολογικών γνώσεων παρ' ημίν και την ανάπτυξιν έρωτος προς τας καλὰς τέχνας»¹⁰⁶. Η κήρυξη του Β Παγκοσμίου Πολέμου έκρινε αναγκαία την αποθήκευση και φύλαξη των αρχαιοτήτων του μουσείου σε ασφαλή χώρο. Μετά τη λήξη του πολέμου, το 1945, ξεκίνησαν οι διαδικασίες επανέκθεσης των αρχαίων, υπό την επίβλεψη του τότε διευθυντή Χ. Καρούζου. Τελικά, οι εργασίες επανέκθεσης ολοκληρώθηκαν το 1964 από τον Χρήστο και τη Σέμνη Καρούζου.

Το μουσείο στεγάζει έξι μόνιμες συλλογές: τη συλλογή προϊστορικών αρχαιοτήτων, τη συλλογή έργων γλυπτικής, τη συλλογή αγγείων και μικροτεχνίας, τη συλλογή Σταθάτου, τη συλλογή έργων μεταλλοτεχνίας και τη συλλογή αιγυπτιακών και ανατολικών αρχαιοτήτων.

Η αιγυπτιακή συλλογή που διαθέτει το μουσείο, αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες του κόσμου. Η εν λόγω μουσειακή συλλογή δημιουργήθηκε με τις δωρεές δύο φιλότεχνων ομογενών από την Αίγυπτο, του Ιωάννη Δημητρίου και του Αλέξανδρου Ρόστοβιτς. Οι συλλογές αυτών των δύο ιδιωτών δωρίθηκαν στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο το 1880 και το 1904 αντίστοιχα. Ο Ιωάννης Δημητρίου δώρισε τη πρώτη μεγάλη συλλογή στο μουσείο η οποία φυλασσόταν αρχικά στην έπαυλή του στο Ράμλιο της Αλεξάνδρειας όπου και υπήρχαν οι κατάλληλες συνθήκες για τη διατήρηση των αρχαιοτήτων¹⁰⁷.

Η επόμενη δωρεά αιγυπτιακών αρχαιοτήτων στο μουσείο της Αθήνας έγινε από τον Αλέξανδρο Ρόστοβιτς το 1904. Όσον αφορά τη συγκεκριμένη συλλογή, θεωρείται ότι οι αρχαιότητες αυτές ήταν έργα τέχνης υψηλής ποιότητας¹⁰⁸.

Βέβαια, εκτός από τις συλλογές των δύο ομογενών υπήρξαν δωρεές από την Ελληνική Αρχαιολογική Εταιρία το 1894, από την Αιγυπτιακή κυβέρνηση¹⁰⁹, από άλλες μεμονωμένες μικρότερες δωρεές, ενώ αρκετά αρχαία αντικείμενα προέρχονταν από ανασκαφές στον ελλαδικό χώρο. Έτσι, η συλλογή που διαμορφώθηκε και εκτίθεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο καλύπτει όλες τις περιόδους της αρχαίας αιγυπτιακής τέχνης παρουσιάζοντας τον αιγυπτιακό πολιτισμό σε όλο το φάσμα του.

Η πρώτη έκθεση των αιγυπτιακών αρχαιοτήτων έγινε το 1994 και το έτος 2002 σταμάτησε η λειτουργία της¹¹⁰. Το 2008 η αιγυπτιακή έκθεση παρουσιάστηκε ξανά στο κοινό και η συλλογή εμπλουτίστηκε κατά την επανέκθεσή της¹¹¹ με σημαντικό αριθμό νέων αντικειμένων ενώ περιέλαβε και τα αντικείμενα της πρώτης έκθεσής της. Στόχος της νέας έκθεσης ήταν η γνωριμία του επισκέπτη με την καθημερινή ζωή των αρχαίων Αιγυπτίων ενώ επισημαίνεται και η στενή σχέση μεταξύ του ελληνικού και αιγυπτιακού πολιτισμού κατά την αρχαιότητα¹¹². Επίσης, διακρίνεται η εξέλιξη του

¹⁰⁵ Μ. Οικονόμου 2003, σελ. 53

¹⁰⁶ http://www.culture.gr/h/1/gh152.jsp?obj_id=3249

¹⁰⁷ Ντ. Ζαφειροπούλου (επιμ.) 2008, σελ. 7

¹⁰⁸ Ντ. Ζαφειροπούλου (επιμ.) 2008, σελ. 8

¹⁰⁹ Το 1893 η Αιγυπτιακή κυβέρνηση δώρισε στο μουσείο εννέα μούμιες φαραωνικής εποχής.

¹¹⁰ Ντ. Ζαφειροπούλου (επιμ.) 2008, σελ. 28

¹¹¹ Τα εγκαίνια της νέας έκθεσης έγιναν στις 14 Μαΐου 2008.

¹¹² <http://www.namuseum.gr/exhibitions/permanent/permanent-egypt-gr.html>

αιγυπτιακού πολιτισμού με την πάροδο του χρόνου ενώ δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στα ταφικά έθιμα της Ύστερης περιόδου (25^{ης} – 30^{ης} Δυναστείας).

Ορισμένα από τα αντικείμενα που εκτίθενται στο μουσείο είναι σαρκοφάγοι (εικ. 25), αγάλματα (εικ. 26), μούμιες ζώων, αγγεία (εικ. 27), ταφικά κιβώτια (εικ. 28), ειδώλια (εικ. 29), κοσμήματα (εικ. 30), πορτραίτα τύπου Φαγιούμ (εικ. 31), στήλες (εικ. 32), περιβλήματα μουμιών και διάφορα άλλα αντικείμενα που αντικατοπτρίζουν την καθημερινή ζωή στην αρχαία Αίγυπτο (εικ. 33). Επιπλέον, η έκθεση διαρθρώνεται χρονολογικά και κάθε χρονολογική ενότητα υποδιαιρείται σε θεματικές ενότητες. Μερικές από αυτές τις θεματικές ενότητες είναι η καθημερινή ζωή, η μαγεία, η εξουσία-ιεραρχία, τα ταφικά έθιμα, η λατρεία-τελετουργίες, η μουσική και η γραφή.

Στην πρώτη αίθουσα, ο επισκέπτης μπορεί να θαυμάσει αρχαιότητες από τη Προδυναστική περίοδο (γύρω στο 5400 π.Χ.) έως και το Νέο Βασίλειο (1550-1070 π.Χ.). Στη συγκεκριμένη αίθουσα γίνεται λόγος για τις διάφορες πτυχές της καθημερινής ζωής των αρχαίων Αιγυπτίων, όπως είναι η λατρεία, η μαγεία, η τέχνη, τα ταφικά έθιμα και η θρησκεία. Στη δεύτερη αίθουσα, τα εκθέματα καλύπτουν το διάστημα από τη Τρίτη Μεταβατική περίοδο (γύρω στο 1070 π.Χ.) έως και τη Ρωμαϊκή περίοδο (30 π.Χ.-395 μ.Χ.). Σε αυτή την αίθουσα, ο επισκέπτης μπορεί να θαυμάσει τις σαρκοφάγους, τα ταφικά αντικείμενα, τα αγαλματίδια των διάφορων θεοτήτων, καθώς και τα αντικείμενα που κάνουν γνωστή τη σχέση του αιγυπτιακού και του ελληνικού πολιτισμού.

Η συγκεκριμένη συλλογή αποτελεί τη μοναδική συλλογή αιγυπτιακών αρχαιοτήτων στην Ελλάδα και θεωρείται πόλος έλξης για όσους ενδιαφέρονται να μελετήσουν την αρχαία Αίγυπτο.

6. ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΑΙΓΥΠΤΟ: ΟΙ ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΜΙΛΟΥΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ.

6.1. Εισαγωγή

Η ερμηνεία της αρχαίας Αιγύπτου από τους επισκέπτες του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου έγινε με μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε τον Απρίλιο του 2010 στο εσωτερικό του μουσείου, κατά την οποία ρωτήθηκαν σαράντα οχτώ επισκέπτες. Η συγκεκριμένη έρευνα διενεργήθηκε με τη χρήση τυποποιημένων ερωτηματολογίων ώστε να χρησιμοποιηθεί σε όλους η ίδια φρασεολογία και σειρά των ερωτήσεων. Οι επισκέπτες κλήθηκαν να απαντήσουν σε είκοσι έξι ερωτήσεις – ανοιχτές και κλειστές – με συνέντευξη πρόσωπο με πρόσωπο. Όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα, σκοπός αυτής έρευνας είναι να εξακριβωθεί ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνονται οι επισκέπτες τον αιγυπτιακό πολιτισμό και αυτό θα γίνει με την παράθεση και ερμηνεία των αποτελεσμάτων αυτής.

Στη δομή του ερωτηματολογίου λήφθηκαν υπόψη οι παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν μια επίσκεψη στο μουσείο. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκε το διαδραστικό μοντέλο επίσκεψης στο μουσείο των J. H. Falk και L. D. Dierking. Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, η επίσκεψη στον μουσειακό χώρο περιλαμβάνει την προσωπική διάσταση (συνδυασμός εμπειριών, γνώσεων και ενδιαφερόντων κάθε επισκέπτη), την κοινωνική (σχέση με φίλους ή οικογένεια, άλλους επισκέπτες, το προσωπικό του μουσείου) και την φυσική διάσταση (αρχιτεκτονική και ατμόσφαιρα του μουσείου, άνεση και σωματική κούραση, φυσικά χαρακτηριστικά συλλογών)¹. Έτσι, λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις παραμέτρους – προσωπική, κοινωνική, φυσική διάσταση – θα μπορέσουμε να έχουμε μια συνολική εικόνα της μουσειακής εμπειρίας των επισκεπτών που διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην δημιουργία απόψεων για έναν πολιτισμό.

Οι δυσκολίες που προέκυψαν κατά τη διάρκεια διεξαγωγής αυτής της έρευνας είναι η αποχώρηση των επισκεπτών κατά τη διάρκεια της συνέντευξης καθώς τους πίεζε ο χρόνος, η άρνηση των γονιών να συμμετέχουν τα παιδιά τους σε αυτή την διαδικασία, η άρνηση συμμετοχής ορισμένων επισκεπτών λόγω του ότι φοβούνταν μήπως δεν γνωρίζουν την απάντηση σε κάποια ερώτηση. Ακόμη μια δυσκολία σε αυτή την έρευνα ήταν η διαφωνία μεταξύ των επισκεπτών όταν συνεντευξιαζόταν ο ένας από την ομάδα και οι υπόλοιποι δεν συμφωνούσαν με τη γνώμη του. Ωστόσο, έγιναν διάφορες προσπάθειες να ξεπεραστούν οι δυσκολίες που προέκυψαν κατά τη διάρκεια της έρευνας και αυτή να ολοκληρωθεί.

Οι ερωτήσεις που τέθηκαν στους επισκέπτες αφορούσαν τα δημογραφικά δεδομένα τους, το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, την αιγυπτιακή έκθεση του μουσείου και τον αιγυπτιακό πολιτισμό. Η καταγραφή και η ανάλυση των δεδομένων έγινε με τη χρήση του προγράμματος SPSS και τα γραφήματα του συγκεκριμένου προγράμματος εμφανίζονται σε παράρτημα. Επίσης, για την ερμηνεία των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκε βιβλιογραφία που εμφανίζεται με τη μορφή υποσημειώσεων και αναλύεται παρακάτω.

¹ J. H. Falk – L. D. Dierking 1992, σελ. 2-3

6.2. Τα δημογραφικά δεδομένα των επισκεπτών

Τα δημογραφικά δεδομένα των επισκεπτών μας απασχολούν διότι οι απαντήσεις τους για τη δική τους ερμηνεία του αιγυπτιακού πολιτισμού, απορρέουν από τις εμπειρίες και τις γνώσεις τους. Γι' αυτό το λόγο, οι επισκέπτες του μουσείου ρωτήθηκαν για το επάγγελμά τους, την ηλικία τους και το επίπεδο μόρφωσής τους αφού έτσι γίνεται δυνατή η κατασκευή του κοινωνικού προφίλ τους. Επίσης, οι επισκέπτες ρωτήθηκαν και για την συχνότητα επίσκεψής τους σε μουσεία ώστε να διαπιστώσουμε αν πρόκειται για συχνούς ή περιστασιακούς επισκέπτες. Όπως αποδεικνύεται από τα αποτελέσματα της έρευνας, οι ερωτηθέντες είναι κυρίως συχνοί επισκέπτες αφού το 33% αυτών επισκέφθηκε μουσεία τρεις με πέντε φορές τον τελευταίο χρόνο, το 8% έξι με επτά φορές και το 19% πήγε πάνω από οχτώ φορές σε μουσεία. Οι περιστασιακοί επισκέπτες αποτελούν το 40% του συνόλου των ερωτηθέντων. Από τους επισκέπτες του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, η πλειοψηφία ήταν στην ηλικιακή ομάδα μεταξύ 18-34 χρόνων ενώ τα αμέσως μεγαλύτερα ποσοστά που ακολουθούν ήταν των 35-44 χρόνων, 45-54 χρόνων, 55-64 ετών και το χαμηλότερο ποσοστό ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 65 χρόνων και άνω. Έρευνες έχουν αποδείξει ότι οι άνθρωποι που ανήκουν στην τελευταία ηλικιακή ομάδα δεν επισκέπτονται συχνά τα μουσεία αφού φυσικοί παράγοντες, π.χ. πρόβλημα υγείας, δεν επιτρέπουν την εύκολη πρόσβαση σε αυτά. Όσο για τους ανθρώπους των 18-34 χρόνων που αποτελούν το κύριο ποσοστό των επισκεπτών του Εθνικού Αρχαιολογικού, καταλαβαίνουμε ότι η πρόσβαση στο μουσείο είναι πιο εύκολη για αυτούς και αποτελούν κυρίως φοιτητές ή ανθρώπους που ασχολούνται με τη μάθηση, π.χ. καθηγητές. Συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα της έρευνας αποδεικνύουν ότι το 27% των επισκεπτών πρόκειται για φοιτητές και το 13% για καθηγητές. Όπως φαίνεται και από τις απαντήσεις τους σχετικά με το επίπεδο μόρφωσης, το 60% των επισκεπτών είναι απόφοιτοι λυκείου, το 21% είναι απόφοιτοι ανώτερης/ανώτατης εκπαίδευσης ενώ το επόμενο μεγαλύτερο ποσοστό πρόκειται για ανθρώπους με μεταπτυχιακές σπουδές. Η μειοψηφία των ερωτηθέντων διαθέτει υποχρεωτική εκπαίδευση (2%) ή έχει κάνει διδακτορική έρευνα (2%). Έτσι λοιπόν, το μεγαλύτερο μέρος των επισκεπτών έχει μια αρκετά ικανοποιητική μόρφωση ενώ απασχολούνται με επαγγέλματα που σχετίζονται με την εκπαιδευτική διαδικασία.

Όσον αφορά την εθνικότητα των επισκεπτών του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, διαπιστώνεται πως μόλις το 31% αυτών κατάγονται από την Ελλάδα ενώ το 69% προέρχεται από το εξωτερικό. Ενδιαφέρον προκαλεί η μεγάλη απόσταση που σημειώνεται μεταξύ των δύο διαφορετικών ποσοστών καθώς οι άνθρωποι που δεν μένουν μόνιμα στην Ελλάδα αποτελούν την πλειοψηφία. Πιθανόν, αυτό να οφείλεται στο ενδιαφέρον των ανθρώπων άλλης χώρας για τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό που αντιπροσωπεύει στο μεγαλύτερο βαθμό το μουσείο. Η αιτία της μικρής επισκεψιμότητας των Ελλήνων στο Εθνικό Αρχαιολογικό μπορεί να οφείλεται σε παλαιότερη επίσκεψή τους στο μουσείο ή στην δυσκολία μετάβασής τους σε αυτό αφού οι ώρες λειτουργίας του συγκεκριμένου χώρου συμπίπτουν με τις ώρες εργασίας του ελληνικού πληθυσμού. Οι άνθρωποι που κατάγονται από άλλη χώρα προφανώς είναι περισσότεροι σε αριθμό αφού η επίσκεψή τους στο μουσείο πραγματοποιείται στα πλαίσια των διακοπών τους.

6.3. Η άποψη των επισκεπτών για το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο και την Αιγυπτιακή Συλλογή

Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο αποτελεί το μεγαλύτερο μουσείο στην Ελλάδα με αρχαιότητες που αντανακλούν το παρελθόν της χώρας. Σε αυτό το σημείο, θα

επιχειρήσουμε να διαπιστώσουμε τη γνώμη των επισκεπτών σχετικά με το μουσείο. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (67%), δεν είχε επισκεφθεί ξανά το εν λόγω μουσείο και αυτό μπορεί να δικαιολογηθεί από το γεγονός ότι το 69% αυτών προέρχονταν από άλλη χώρα. Λαμβάνοντας υπόψη τον αριθμό αυτών που έχουν επισκεφθεί ξανά το μουσείο, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι το 85% αυτών έχει μεταβεί στο μουσείο μία φορά ενώ ο αμέσως μεγαλύτερος αριθμός των ερωτηθέντων (13%) απάντησε πως έχει επισκεφθεί ξανά το μουσείο δύο με τρεις φορές ενώ μόλις το 2% πραγματοποίησε την επίσκεψη έξι φορές και περισσότερο. Οι άνθρωποι που επισκέφθηκαν μια φορά το μουσείο ήταν κυρίως από άλλη χώρα ενώ ένα ποσοστό ήταν από την Ελλάδα. Η δυσκολία της πρόσβασης στο μουσείο αποτελεί την αιτία της μιας επίσκεψης, αφού οι άνθρωποι είναι από άλλη χώρα ή πόλη.

Η μουσειακή εμπειρία επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες και είναι αυτή από την οποία απορρέει η ερμηνεία του αιγυπτιακού πολιτισμού. Έτσι, οι επισκέπτες ρωτήθηκαν για τους ανθρώπους με τους οποίους θέλησαν να μοιραστούν την εμπειρία τους στο μουσείο. Σύμφωνα με τις απαντήσεις τους, οι επισκέπτες επέλεξαν να ζήσουν τη μουσειακή εμπειρία με την οικογένειά τους (52%), τους φίλους τους (25%), τον/την σύντροφό τους (4%) ενώ ορισμένοι θέλησαν να επισκεφθούν μόνοι τους το μουσείο (17%) ή ήταν μέλη εκδρομής του πανεπιστημίου τους (2%). Η ομάδα με την οποία επιλέγει ο επισκέπτης να πάει στο μουσείο, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη συγκρότηση της μουσειακής εμπειρίας καθώς οι άνθρωποι επηρεάζονται από το περιβάλλον τους.

Η αιγυπτιακή έκθεση του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου αποτελεί ένα ξεχωριστό τμήμα των συλλογών του μουσείου που αποτελούνται κυρίως από ελληνικές αρχαιότητες. Οι επισκέπτες κλήθηκαν να απαντήσουν σε ορισμένες ερωτήσεις που αφορούσαν αυτό το διαφορετικό κομμάτι του μουσείου και να την αξιολογήσουν σύμφωνα με τα δικά τους κριτήρια. Ο μεγαλύτερος αριθμός των επισκεπτών (77%) δεν γνώριζε για την ύπαρξη αιγυπτιακής συλλογής στο μουσείο ενώ ένα μικρό ποσοστό επισκεπτών είχε πληροφορηθεί για τη συγκεκριμένη συλλογή (23%). Το γεγονός ότι το μουσείο παρουσιάζει κυρίως τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό σε συνάρτηση με το ότι η επίσκεψη σε αυτό έχει ως σκοπό την ενημέρωση για την αρχαία Ελλάδα, εξηγεί τον λόγο που η πλειοψηφία των επισκεπτών λησμονούσε την ύπαρξη έκθεσης αιγυπτιακών αρχαιοτήτων. Ωστόσο, οι άνθρωποι που γνώριζαν για την αιγυπτιακή συλλογή σημείωσαν ότι ενημερώθηκαν για αυτήν από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (77%), το διαδίκτυο (6%), από γνωστούς (6%), από παλαιότερη επίσκεψη στο μουσείο (6%) και από φυλλάδια του μουσείου (4%). Η περίπτωση ενημέρωσης για κάποια έκθεση μουσείου πριν την επίσκεψη σε αυτό, δημιουργεί έναν προϋποθέσμο για την επίσκεψη. Αυτό το κριτήριο σε συνδυασμό με τις προεικόνες που έχει ένας επισκέπτης για τον αιγυπτιακό πολιτισμό, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η επίσκεψη στο μουσείο δεν είναι μια αδιαμεσολάβητη εμπειρία. Αντιθέτως, οι παράγοντες αυτοί μεσολαβούν στη διαμόρφωση μιας εικόνας και ορισμένων σκέψεων για την έκθεση που είτε μπορεί να επιβεβαιωθούν κατά τη διάρκεια της επίσκεψης είτε να αποδομηθούν.

Επιπλέον, η αξιολόγηση της έκθεσης από τους επισκέπτες απέδειξε ότι ήταν μια θετική παρά αρνητική εμπειρία. Συγκεκριμένα, οι ερωτηθέντες θεώρησαν ότι είναι μια πολύ ενδιαφέρουσα έκθεση (46%) και όπως επεσήμαναν ορισμένοι από αυτούς, αυτό συμβαίνει λόγω της διαφορετικότητάς της μέσα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, αφού τα υπόλοιπα εκθέματα επικεντρώνονται στον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό. Επίσης, η αιγυπτιακή έκθεση θεωρήθηκε αρκετά διαφωτιστική (44%) καθώς προσφέρει σημαντικές πληροφορίες για την αρχαία Αίγυπτο ενώ περιλαμβάνει αρχαιότητες από όλες σχεδόν τις φάσεις του εν λόγω πολιτισμού. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκαλούν οι απαντήσεις των επισκεπτών στην ερώτηση αν θεωρούν την

έκθεση πλούσια σε εκθέματα. Το ενδιαφέρον έγκειται στο γεγονός ότι ο ίδιος αριθμός επισκεπτών θεώρησε πως έχει μεγάλη ποσότητα αρχαιοτήτων (27%) αλλά και πως δεν έχει πολλά εκθέματα (27%). Οι επισκέπτες που υποστήριξαν τη δεύτερη άποψη, έτειναν να συγκρίνουν τη συλλογή του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου με αντίστοιχες άλλων μουσείων του κόσμου, όπως το Βρετανικό Μουσείο και το Αιγυπτιακό Μουσείο του Καΐρου. Θεώρησαν ότι είναι μια μικρή έκθεση, από άποψης εκθεμάτων και χώρου, και για το λόγο αυτό οι περισσότεροι δεν την θεώρησαν κουραστική.

Ο χρόνος παραμονής των επισκεπτών στην αίθουσα του μουσείου είναι ακόμη ένα στοιχείο που μας βοηθά να αξιολογήσουμε τη σημασία που μπορεί να έδωσαν στην έκθεση. Συνήθως, ο χρόνος παραμονής σε μια έκθεση διαφέρει ανάλογα με το μέγεθος αυτής και του μουσείου², αφού ο επισκέπτης καλείται να τον διαχειριστεί όπως εκείνος επιθυμεί ώστε να βιώσει τη μουσειακή εμπειρία. Η πλειοψηφία των επισκεπτών (63%) παρέμεινε στην έκθεση δεκαπέντε με τριάντα λεπτά ενώ το 17% αυτών παρέμεινε μόλις λίγα λεπτά. Από το σύνολο αυτών που είδαν την αιγυπτιακή συλλογή, ελάχιστοι ήταν εκείνοι που αφιέρωσαν σαράντα με εξήντα λεπτά ή και παραπάνω στην έκθεση. Το γεγονός αυτό οφείλεται στην μεγάλη έκταση του μουσείου αλλά και στο ότι η εν λόγω έκθεση αποτελεί ένα διαφορετικό στοιχείο στο Εθνικό Αρχαιολογικό. Έτσι, η θεματολογία του μουσείου αλλά και το μέγεθος του αποτελούν τους δύο παράγοντες που εξηγούν την επιλογή των επισκεπτών να παραμείνουν δεκαπέντε με τριάντα λεπτά στην έκθεση.

Πριν την επίσκεψη σε ένα μουσείο, οι άνθρωποι έχουν συνήθως ορισμένες προσδοκίες, π.χ. να μάθουν, να ψυχαγωγηθούν, να επιβεβαιώσουν υπάρχουσες γνώσεις, και άλλα. Το ίδιο συμβαίνει και για την επίσκεψη σε μια έκθεση. Το μεγαλύτερο ποσοστό των επισκεπτών (48%) απάντησε πως δεν είχε προσδοκίες. Οι επισκέπτες που έδωσαν αυτή την απάντηση, ήταν κυρίως όσοι δεν γνώριζαν την ύπαρξη αιγυπτιακών αρχαιοτήτων στο μουσείο. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της συνέντευξης θέλησαν να κάνουν ορισμένα σχόλια για την έκθεση που αφορούσαν γενικά σε προσδοκίες τους για τα μουσεία ή τις εκθέσεις. Έτσι, ένας επισκέπτης ανέφερε ότι, αν και δεν γνώριζε για την αιγυπτιακή συλλογή του Εθνικού Αρχαιολογικού, εντυπωσιάστηκε από τα εκθέματα καθώς ήταν σε μεγάλο βαθμό αντιπροσωπευτικά του αιγυπτιακού πολιτισμού παρόλο που ήταν λίγα σε ποσότητα.

Οι επισκέπτες που είχαν προσδοκίες από την έκθεση, ανέφεραν ότι ήθελαν να μάθουν για τον αιγυπτιακό πολιτισμό και να αποκτήσουν περισσότερες γνώσεις (17%), ότι προσδοκούσαν να δουν αυθεντικές αρχαιότητες (15%) και ότι χρειάζονταν εξηγήσεις (4%). Οι απαντήσεις των επισκεπτών αντανακλούν την προσωπική τους διάθεση που μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την ικανοποίηση των προσδοκιών τους ή την απογοήτευσή τους. Έτσι, ορισμένοι ερωτηθέντες εξέφρασαν την απογοήτευσή τους καθώς οι περισσότεροι απ' αυτούς ήλπιζαν να δουν περισσότερα εκθέματα ενώ άλλοι ήθελαν να δουν μια έκθεση σαν τις αντίστοιχες άλλων μουσείων του κόσμου. Όπως έγινε και σε προηγούμενη ερώτηση, οι επισκέπτες θέλησαν να αναφέρουν εμπειρίες τους από άλλα μουσεία, π.χ. Βρετανικό, κάνοντας έτσι μια σύγκριση με τη συλλογή του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου. Οι προσδοκίες τους βασίζονται και σε προηγούμενες εμπειρίες τους, γι' αυτό είναι λογικό όταν βλέπουν μια έκθεση με παρόμοια θεματολογία με άλλα μουσεία που έχουν επισκεφθεί, να ανακαλούν μνήμες που αναφέρονται συνήθως στο φυσικό περιεχόμενο, δηλαδή τί είδαν, τί έκαναν, πώς ένιωσαν³ και να επιχειρούν μια σύγκριση μεταξύ των μουσείων.

² G. Black 2009, σελ. 327

³ J. H. Falk – L. D. Dierking 2000, σελ. 53

Έχοντας, λοιπόν, προηγούμενες μουσειακές εμπειρίες, θεώρησαν ότι η έκθεση ανταποκρίθηκε λίγο στις προσδοκίες τους ενώ ορισμένοι (29%) πιστεύουν ότι η έκθεση ήταν ανάλογη των προσδοκιών τους κατά πολύ. Βέβαια, υπήρξαν και επισκέπτες που θεώρησαν ότι η έκθεση ανταποκρίθηκε αρκετά στις προσδοκίες τους (19%) ενώ άλλοι θεώρησαν ότι δεν ήταν καθόλου αυτό που περίμεναν (8%).

Έχοντας υπόψη τις παραπάνω απαντήσεις, επιχειρήθηκε να διαπιστωθεί αν οι επισκέπτες θα έρχονταν να δουν ξανά την ίδια έκθεση και τον λόγο που θα έπρατταν κάτι τέτοιο ή όχι. Έτσι λοιπόν, η πλειοψηφία τους απάντησε πως δεν θα έρχονταν να παρακολουθήσουν ξανά την ίδια έκθεση ενώ το 33% των επισκεπτών σκέφτεται θετικά για μια ενδεχόμενη επανάληψη αυτής της εμπειρίας. Οι λόγοι που θα επαναλάμβαναν την επίσκεψή τους ήταν το ενδιαφέρον τους για τον αιγυπτιακό πολιτισμό (17%), η θετική εντύπωση που τους έκανε η έκθεση (21%) και ο ελάχιστος χρόνος που είχαν για να την δουν την πρώτη φορά (21%). Οι λόγοι για τους ερωτηθέντες που απάντησαν αρνητικά σε μια ενδεχόμενη επανάληψη της επίσκεψής τους, ήταν η ύπαρξη αιγυπτιακών συλλογών σε μουσεία της χώρας τους (4%), η δυσαρέσκειά τους με την έκθεση καθώς θεώρησαν ότι χρειάζεται ανανέωση (2%) και το γεγονός ότι τους αρκούσε η μια φορά που είδαν την έκθεση. Ωστόσο, ο κύριος λόγος που απέρριψαν να επαναλάβουν μια ακόμη επίσκεψη στην έκθεση ήταν η δυσκολία να έρθουν ξανά στην Ελλάδα (13%).

Οι εκθέσεις μουσείων αποτελούνται από ορισμένα στοιχεία που βοηθούν στην κατανόησή τους. Ένα από αυτά τα στοιχεία είναι τα κείμενα που πρόκειται για ένα σημαντικό ερμηνευτικό εργαλείο⁴. Λόγω του ότι τα αντικείμενα και τα κείμενα έχουν τη μεγαλύτερη επιρροή πάνω στη μουσειακή εμπειρία των επισκεπτών⁵, θελήσαμε να μάθουμε πόση προσοχή δόθηκε από τους επισκέπτες και σε ποιά. Το μεγαλύτερο ποσοστό των επισκεπτών (44%) διάβασε λίγα κείμενα ενώ το αμέσως μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων απάντησε πως δεν διάβασε κανένα. Επίσης, το 17% των επισκεπτών διάβασε τα περισσότερα κείμενα ενώ οι υπόλοιποι διάβασαν τα μισά ή όλα. Για να μπορέσουν τα κείμενα να προσελκύσουν το ενδιαφέρον των επισκεπτών, θα πρέπει να διαθέτουν τον κατάλληλο φωτισμό, χρώμα, γραμματοσειρά, να είναι σε σωστό ύψος και δίπλα στα αντικείμενα, να είναι κατανοητά, να έχουν φιλικό τόνο και «ζωντανή» γλώσσα και να «απαντούν» στις ερωτήσεις των επισκεπτών⁶. Ορισμένοι από τους επισκέπτες που δεν διάβασαν τα κείμενα ή έδωσαν προσοχή σε λίγα από αυτά, θεώρησαν πως ήταν πολλά σε αριθμό και δεν μπορούσαν να τα προσέξουν όλα γιατί οι πληροφορίες ήταν πολλές. Επίσης, πρόσθεσαν πως ήθελαν να δουν μόνο τα εκθέματα και ύστερα να περιηγηθούν στις υπόλοιπες αίθουσες του μουσείου. Συνήθως, οι συχνοί επισκέπτες γνωρίζουν σε ποια σημεία θα πρέπει να επικεντρώσουν το ενδιαφέρον τους και για το λόγο αυτό επιλέγουν τα κείμενα που θα διαβάσουν ενώ οι περιστασιακοί επισκέπτες είτε τα διαβάζουν όλα είτε ξεκινούν με αυτή την πρόθεση και βλέποντας στην πορεία ότι αυτό είναι δύσκολο, εγκαταλείπουν την προσπάθεια. Στην αρχή του κεφαλαίου σημειώθηκε ότι οι περισσότεροι επισκέπτες του μουσείου και συγκεκριμένα, της αιγυπτιακής συλλογής, ανήκουν στην κατηγορία των συχνών επισκεπτών. Έτσι, αποδεικνύεται ότι οι συχνοί επισκέπτες διάβασαν λίγα κείμενα καθώς ήταν αυτά που τους ενδιέφεραν και δεν μπόρεσαν να διαβάσουν εκείνα που ήταν πέρα της αρεσκείας τους.

Η θεματολογία των κειμένων που βρίσκονται στην αίθουσα αιγυπτιακών αρχαιοτήτων του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, είναι ποικίλη και καλύπτει όλες τις φάσεις του αιγυπτιακού πολιτισμού, όπως και τα εκθέματα. Η επικέντρωση των

⁴ G. Black 2009, σελ. 328

⁵ J. H. Falk – L. D. Dierking 1992, σελ. 67

⁶ G. Black 2009, σελ. 328

επισκεπτών σε ορισμένα κείμενα μας βοηθά να συμπεράνουμε σε ποια στοιχεία ή χρονολογικές περιόδους της αρχαίας Αιγύπτου δόθηκε μεγαλύτερη προσοχή από τους ερωτηθέντες. Οι ταφικές πρακτικές του αρχαίου αιγυπτιακού πολιτισμού έχουν προβληθεί σε μεγάλο βαθμό, λόγω της αιγυπτιομανίας. Έτσι, θεωρείται κατανοητό οι επισκέπτες να έδωσαν μεγαλύτερη προσοχή στα κείμενα που μιλούσαν για αυτό το θέμα (17%) ενώ το επόμενο μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (8%) ενδιαφέρθηκε για τα διάφορα στάδια κάθε εποχής. Τα κείμενα που είχαν την ίδια απήχηση στους επισκέπτες ήταν το απόσπασμα από το Βιβλίο των Νεκρών, τα κείμενα της εισόδου, και αυτά που αναφέρονταν στην ιεραρχία. Επίσης, οι λεζάντες των εκθεμάτων, τα κείμενα για τον Μ. Αλέξανδρο και τους θεούς των Αιγυπτίων ήταν τα κείμενα που διάβασαν σε μικρότερο βαθμό οι επισκέπτες. Ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός ότι τα κείμενα για τη μαγεία δεν έχαιραν ιδιαίτερης προτίμησης από τους επισκέπτες (2%), όπως και οι χάρτες, η χρονολογική ανάλυση και τα κείμενα για τους γραφείς. Η μαγεία αποτελεί ένα χαρακτηριστικό στοιχείο του αρχαίου αιγυπτιακού πολιτισμού που συνήθως ενδιαφέρει τους ανθρώπους και έχει χρησιμοποιηθεί στα μέσα με τα οποία εκφράζεται η αιγυπτιομανία. Ορισμένοι επισκέπτες μη δίνοντας μεγάλη προσοχή στο κείμενο για τη μαγεία, αποδεικνύουν ότι δεν είναι εξολοκλήρου επηρεασμένοι από τα πρότυπα που απορρέουν από το φαινόμενο της αιγυπτιομανίας. Ωστόσο, αυτό θα διαπιστωθεί και από τις απαντήσεις σε επόμενες ερωτήσεις. Επιπλέον, δεν θα πρέπει να παραληφθεί το γεγονός ότι το 10% των ερωτηθέντων απάντησε πως δεν θυμόταν ποια κείμενα διάβασε, δείχνοντας με αυτό τον τρόπο ότι δεν έδωσε μεγάλη προσοχή σε αυτά που διάβασε, ενώ το 25% των επισκεπτών ότι δεν πρόσεξε κανένα κείμενο.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, τα κείμενα αποτελούν σημαντικά ερμηνευτικά εργαλεία⁷. Γι' αυτό το λόγο, θελήσαμε να διαπιστώσουμε κατά πόσο αυτά βοήθησαν στην κατανόηση της έκθεσης. Από τις απαντήσεις των επισκεπτών, καταλαβαίνουμε ότι υπάρχει ένας διχασμός στη γνώμη τους καθώς ο ίδιος αριθμός επισκεπτών συμφωνεί ότι τα κείμενα βοήθησαν πολύ στην κατανόηση της έκθεσης (32%) αλλά και ότι βοήθησαν λίγο (32%). Ακόμα, το 24% των ερωτηθέντων απάντησε ότι τους βοήθησαν αρκετά ενώ ορισμένοι θεώρησαν ότι δεν τους βοήθησαν καθόλου. Λαμβάνοντας υπόψη τα ποσοστά αυτών που απάντησαν ότι τους βοήθησαν αρκετά και πολύ, καταλαβαίνουμε ότι τα κείμενα κατάφεραν να διευκολύνουν τους επισκέπτες στην κατανόηση της έκθεσης.

Το επόμενο στοιχείο που έχει μεγάλη επιρροή πάνω στην μουσειακή εμπειρία των επισκεπτών είναι τα εκθέματα. Η επιλογή ορισμένων εκθεμάτων που θεωρήθηκαν εντυπωσιακά από τους ερωτηθέντες, μας βοηθά να καταλάβουμε ποια πτυχή του αιγυπτιακού πολιτισμού τους κέντρισε το ενδιαφέρον, π.χ. καθημερινή ζωή, ταφικές πρακτικές, και άλλα. Όπως έχει διαπιστωθεί από άλλες έρευνες, οι επισκέπτες θυμούνται περισσότερες πληροφορίες για τα εκθέματα τα οποία τους εντυπωσίασαν⁸.

Τα εκθέματα που διέγειραν τον ενθουσιασμό των επισκεπτών ήταν κυρίως τα αγαλματίδια θεοτήτων και το χάλκινο αγαλματίδιο του Ηρακλή (27%), γεγονός που εξηγείται από την θεματολογία του μουσείου αφού οι ελληνικές αρχαιότητες είναι αυτές που κυριαρχούν. Όσο για τα αγαλματίδια των θεοτήτων, η αιγυπτιακή θρησκεία αποτελεί κύριο χαρακτηριστικό του αρχαίου αιγυπτιακού κόσμου κι έτσι, αντικείμενα που σχετίζονται με αυτό δεν θα μπορούσαν να περάσουν απαρατήρητα. Το επόμενο σημαντικό έκθεμα για τους επισκέπτες ήταν οι σκαραβαίοι (21%). Αν και τα εκθέματα που παρουσιάζονται ομαδοποιημένα συνήθως δεν προκαλούν το ενδιαφέρον των επισκεπτών, στην συγκεκριμένη περίπτωση συμβαίνει το αντίθετο.

⁷ G. Black 2009, σελ. 328

⁸ G. Black 2009, σελ. 318

Πιθανότατα, η μεγάλη ποικιλία και ο φωτισμός των σκαραβαίων να εντυπωσίασαν τον κόσμο.

Στη συνέχεια, το κείμενο της γραφής θεωρήθηκε ιδιαίτερα ενδιαφέρον από τους επισκέπτες (13%) ενώ το ξύλινο άγαλμα γυναίκας που αλέθει (8%) και οι σαρκοφάγοι (8%) είναι τα επόμενα εκθέματα στην προτίμηση των ερωτηθέντων. Το ξύλινο άγαλμα που παρουσιάζει μια γυναίκα να αλέθει, εντυπωσίασε τους επισκέπτες λόγω της απεικόνισης μιας καθημερινής εργασίας από έναν απλό άνθρωπο. Η πλευρά της καθημερινής ζωής που αντανακλάται σε αυτό το έκθεμα είναι που διέγειρε το ενδιαφέρον του κόσμου. Όσο για τις σαρκοφάγους, ήταν αναμενόμενο να αναφερθούν ως εκθέματα που προκάλεσαν τον θαυμασμό αφού οι μούμιες, οι σαρκοφάγοι και οτιδήποτε σχετίζεται με τις ταφικές πρακτικές των αρχαίων Αιγυπτίων, χαίρει ιδιαίτερης προτίμησης. Αυτό το ενδιαφέρον το συναντάμε στο φαινόμενο της αιγυπτιομανίας, που είναι υπεύθυνο για τη δημιουργία των στερεοτύπων σχετικά με συγκεκριμένες πτυχές του αιγυπτιακού πολιτισμού.

Επίσης, οι επισκέπτες εντυπωσιάστηκαν με τις μούμιες ζώων (6%) αν και, όπως πρόσθεσαν, δεν κατάλαβαν από την αρχή ότι πρόκειται για ζώα μουμιοποιημένα και αυτό οφείλεται στον τρόπο παρουσίασής τους. Η προσοχή που θα δοθεί σε ένα έκθεμα, εκτός από το ενδιαφέρον που έχει το ίδιο, εξαρτάται από τη χωρική διάταξη αλλά και τον τρόπο με τον οποίο έχει εκτεθεί⁹. Η παρουσίαση των αντικειμένων σε ένα μουσείο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο καθώς το μουσείο δείχνει με αυτό τον τρόπο σε ποια εκθέματα στρέφει την προσοχή των επισκεπτών και ποια δεν θέλει να προβάλλει σε μεγάλο βαθμό. Ακόμα, τα κοσμήματα εκτιμήθηκαν κυρίως από γυναίκες που φαίνεται να εντυπωσιάστηκαν από την δεξιοτέχνη των Αιγυπτίων στην κατασκευή τέτοιου είδους αντικειμένων.

Τα επόμενα εκθέματα που προτιμήθηκαν από τους επισκέπτες, ήταν το πλοίο της Δωδέκατης Δυναστείας (4%) (εικ. 34), τα ανάγλυφα (2%), τα αγγεία (2%), τα πορτραίτα τύπου Φαγιούμ (2%) και το άγαλμα της Takousit (2%) (εικ. 35). Τα εκθέματα που επιλέχθηκαν να ειπωθούν εκτενέστερα από τους επισκέπτες είναι εκείνα που διαθέτουν στοιχεία που τους προκαλούν συναισθηματικά, φυσικά και πνευματικά. Θα πρέπει να προστεθεί το γεγονός ότι οι προηγούμενες απαντήσεις δόθηκαν από το 79% των ερωτηθέντων ενώ οι υπόλοιποι απάντησαν πως δεν εντυπωσιάστηκαν από κάποιο έκθεμα.

Σε μια επίσκεψη στο μουσείο, υπάρχει το ενδεχόμενο οι επισκέπτες να θέλουν να δουν κάτι περισσότερο από τις συλλογές του. Για να υπάρχει πλήρης εικόνα της άποψης των επισκεπτών για τη συγκεκριμένη έκθεση, τέθηκε το ερώτημα αν έλειπε κάτι από αυτήν και ποιο στοιχείο είναι αυτό. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (67%) θεώρησε ότι η έκθεση ήταν πλήρης ενώ το 33% ανέφερε πως θα ήθελε να υπήρχαν κι άλλα στοιχεία. Το στοιχείο που οι περισσότεροι επισκέπτες θεώρησαν ότι απουσίαζε ήταν οι μούμιες (6%). Συγκεκριμένα, ανέφεραν ότι η έκθεση θα έπρεπε να περιλαμβάνει μεγαλύτερο αριθμό μουμιών. Δεν θα πρέπει να λησμονήσουμε το γεγονός ότι οι επισκέπτες έχουν και προηγούμενες εμπειρίες σχετικά με τις εκθέσεις αιγυπτιακών αρχαιοτήτων σε μουσεία, όπως το Βρετανικό και του Καΐρου. Έτσι, η απαίτησή τους για μεγαλύτερο αριθμό μουμιών στο Εθνικό Αρχαιολογικό πηγάζει κυρίως από τις εμπειρίες τους σε άλλα μουσεία του κόσμου.

Τα επόμενα στοιχεία που θεωρήθηκαν απόντα από τους ερωτηθέντες είναι οι αναφορές στην ανασκαφή και γενικά στην αρχαιολογία – αιγυπτιολογία (4%). Οι επισκέπτες θέλουν να γνωρίζουν περισσότερες πληροφορίες για την επιστήμη που μελετά τα υλικά κατάλοιπα του παρελθόντος και μια τέτοια αναφορά μπορεί να γίνει στα αρχαιολογικά μουσεία.

⁹ Α. Χουρμουζιάδη 2006, σελ. 313

Τα υπόλοιπα στοιχεία που θεωρήθηκαν ως απόντα από τους επισκέπτες, υπάρχουν στην έκθεση αλλά σε μικρό αριθμό. Αυτά τα στοιχεία είναι η αναφορά στις σχέσεις της Ελλάδας και της Αιγύπτου (2%), τα κοσμήματα (2%), οι σαρκοφάγοι (2%), οι πληροφορίες για την ιστορία της αρχαίας Αιγύπτου (2%) και τη Σφίγγα (2%), τα αγάλματα (2%), οι πληροφορίες για τα μαθηματικά (2%) και την υφαντική (2%). Όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα, οι απαιτήσεις των επισκεπτών έγκειται στις προηγούμενες εμπειρίες τους σε εκθέσεις αιγυπτιακών αρχαιοτήτων αλλά και στα ενδιαφέροντά τους. Γι' αυτούς τους λόγους, οι ερωτηθέντες δεν αναφέρουν κάτι που λείπει τελείως από το μουσείο αλλά ζητούν την ύπαρξη μεγαλύτερου αριθμού συγκεκριμένων αντικειμένων.

6.4. Οι επισκέπτες ερμηνεύουν τον αιγυπτιακό πολιτισμό

Για να γίνει η ερμηνεία του αιγυπτιακού πολιτισμού από τους επισκέπτες του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, θα πρέπει να γνωρίζουμε τις ήδη δομημένες αντιλήψεις τους. Αυτές οι αντιλήψεις εκμαιεύτηκαν από τις απαντήσεις τους σχετικά με τις σκέψεις που τους δημιουργεί η έκφραση «αιγυπτιακός πολιτισμός». Η πιο δημοφιλής απάντηση αφορούσε τις ταφικές πρακτικές των Αιγυπτίων (17%). Οι μούμιες, οι σαρκοφάγοι και οι τάφοι αναφέρθηκαν από την πλειοψηφία των ερωτηθέντων. Η αιγυπτιομανία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη δημιουργία αντιλήψεων για τον αιγυπτιακό πολιτισμό και η προβολή ορισμένων πτυχών της αρχαίας Αιγύπτου αντανακλάται στις απαντήσεις των επισκεπτών. Οι μούμιες και οτιδήποτε σχετίζεται με τις ταφικές πρακτικές του πολιτισμού που μελετάμε, προβλήθηκαν σε μεγάλο βαθμό από τη λαϊκή κουλτούρα, όπως ο κινηματογράφος, αλλά και από τα μουσεία. Έτσι, οι ερωτηθέντες έχουν σχηματίσει μια συγκεκριμένη άποψη για τον πολιτισμό αυτό και γνωρίζουν κυρίως τις προβαλλόμενες πτυχές του.

Στη συνέχεια, οι επισκέπτες ανέφεραν την αρχαιολογία ως σκέψη που τους δημιούργησε η έκφραση «αιγυπτιακός πολιτισμός» (10%). Το έργο σημαντικών αρχαιολόγων – αιγυπτιολόγων, όπως ο Howard Carter, M. F. Petrie, Zahi Hawass, στιγμάτισε την ιστορία της αρχαίας Αιγύπτου. Για τον λόγο αυτό, οι επισκέπτες σκεφτόμενοι τον συγκεκριμένο πολιτισμό φέρνουν στο μυαλό τους την επιστήμη που τον μελετά. Έπειτα, οι αιγυπτιακές συλλογές σε μουσεία του κόσμου έχουν συνδεθεί άμεσα με την αρχαία Αίγυπτο στη σκέψη των ερωτηθέντων (8%). Αυτό αποδεικνύει τον σημαντικό ρόλο των μουσείων στην παρουσίαση ενός πολιτισμού. Εκθέσεις μουσείων, μόνιμες ή περιοδικές, όπως αυτή του Βρετανικού Μουσείου το 1972 με τις αρχαιότητες του τάφου του Τουταγχαμών, έχουν στιγμάτισει τον αιγυπτιακό πολιτισμό.

Επίσης, η ιεραρχία της κοινωνίας της αρχαίας Αιγύπτου με τους φαραώ στην κορυφή και τους δούλους στη βάση της πυραμίδας, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στις σκέψεις των επισκεπτών (6%). Ιδιαίτερα οι φαραώ, έχουν προβληθεί σε μεγάλο βαθμό από διάφορα μέσα και φορείς και είναι λογικό να θεωρούνται σημαντικό στοιχείο του πολιτισμού. Το ίδιο συμβαίνει και με τον πλούτο τον οποίο ανέφεραν οι επισκέπτες (6%) στην συγκριμένη ερώτηση. Επιπλέον, οι ερωτηθέντες (6%) ανέφεραν την καθημερινή ζωή σκεφτόμενοι τον αιγυπτιακό πολιτισμό, εννοώντας την καθημερινότητα των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων για την οποία πληροφορούμαστε από αντικείμενα καθημερινής χρήσης, π.χ. αγγεία, ψωμί, αυγά αλλά και από άλλα εκθέματα που παρουσιάζονται στην έκθεση του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου. Το γεγονός της αναφοράς της καθημερινής ζωής είναι πολύ σημαντικό αφού δείχνει ότι οι επιδράσεις της αιγυπτιομανίας δεν κυριαρχούν εξ' ολοκλήρου στη σκέψη των ανθρώπων που, όπως διακρίνεται από τις απαντήσεις

τους, ενδιαφέρονται να μάθουν για το πραγματικό παρελθόν των αρχαίων Αιγυπτίων και όχι της εικόνας που έχει προβληθεί για εμπορικούς σκοπούς.

Το 6% των επισκεπτών αναγνώρισε ότι ο αιγυπτιακός πολιτισμός έχει διακριθεί και για την ανάπτυξη διάφορων επιστημών, όπως των μαθηματικών, της ιατρικής, και αυτή η συμβολή της αναγνωρίζεται από τους ερωτηθέντες ενώ οι ίδιοι θεώρησαν ότι η αναφορά σε τέτοιου είδους θέματα, απουσιάζει από την έκθεση. Η αιγυπτιακή τέχνη (4%), η αρχαία ιστορία (4%), η Αλεξάνδρεια (4%), τα κοσμήματα (4%), οι θεοί των Αιγυπτίων (4%) είναι οι επόμενες σκέψεις που δημιουργούνται στους επισκέπτες με την έκφραση «αιγυπτιακός πολιτισμός». Όλα τα παραπάνω που ανέφεραν οι επισκέπτες εμφανίζονται και στις απαντήσεις τους σχετικά με τα εκθέματα που τους εντυπωσίασαν από τη συλλογή του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου. Συγκεκριμένα, η αιγυπτιακή τέχνη εντυπωσίασε τους επισκέπτες στις σαρκοφάγους και στα αγαλματίδια, τα κοσμήματα αναφέρθηκαν από τους ερωτηθέντες ως εντυπωσιακά εκθέματα του μουσείου, ενώ οι θεοί των Αιγυπτίων που παριστάνονται στα αγαλματίδια κέντρισαν το ενδιαφέρον των ανθρώπων. Σε μικρότερο βαθμό, οι επισκέπτες ανέφεραν τη Βίβλο (2%), τους σκαραβαίους (2%), τα ιερογλυφικά (2%), τα μεταφυσικά θέματα (2%) όπως η μαγεία, τη σχέση Αιγύπτου και Ελλάδας (2%), τα μεγαλοπρεπή οικοδομήματα (2%), όπως η Σφίγγα και οι πυραμίδες, ως στοιχεία που τους φέρνουν στο μυαλό την αρχαία Αίγυπτο.

Η πλειονότητα των επισκεπτών (83%) υποστήριξε πως αυτές οι σκέψεις δεν κλονίστηκαν μετά την επίσκεψή τους στο μουσείο αλλά αντιθέτως, παραμένουν οι ίδιες. Ωστόσο, το 17% των ερωτηθέντων ανέφερε πως οι αντιλήψεις τους διαφοροποιήθηκαν μετά την επίσκεψή τους και τους τέθηκαν ορισμένα ερωτήματα σχετικά με τον αιγυπτιακό πολιτισμό. Μάλιστα, ένας από τους επισκέπτες έκανε μια σημαντική παρατήρηση σχετικά με την παρουσίαση του αιγυπτιακού πολιτισμού στην έκθεση. Συγκεκριμένα, ανέφερε πως για πρώτη φορά παρατήρησε την ύπαρξη της καθημερινής ζωής των απλών ανθρώπων ενώ νωρίτερα, κυριαρχούσαν στο μυαλό του στερεότυπα σχετικά με τη ζωή των αρχαίων Αιγυπτίων, π.χ. οι φαραώ ως κυρίαρχα πρόσωπα του αιγυπτιακού κόσμου. Γενικά, οι ήδη δομημένες απόψεις των επισκεπτών είναι πολύ ισχυρές. Όπως αναφέρεται σε άρθρο του 2008, η S. Moser διαπιστώνει ότι ενώ οι επιμελητές μουσείων του Ηνωμένου Βασιλείου προσπαθούν να δημιουργήσουν διαφορετικές εκθέσεις από τις καθιερωμένες, δεν έχουν τη δυνατότητα να το πράξουν αφού οι επισκέπτες έχουν συγκεκριμένες αντιλήψεις που δεν επιθυμούν να αποδομηθούν¹⁰.

Ένα θέμα που έχει αποτυπωθεί στις αντιλήψεις των ανθρώπων για τον αιγυπτιακό πολιτισμό κι έχει αναπαραχθεί πολλάκις από τη λαϊκή κουλτούρα είναι η «κατάρα». Αυτό το θέμα έχει άμεση συνάφεια με την ανακάλυψη του τάφου του Τουταγχαμών, αφού εκεί διαπιστώθηκε για πρώτη φορά ένας στίχος που απέδιδε μια κατάρα. Τα γεγονότα που ακολούθησαν μετά την ανακάλυψη του τάφου, οδήγησαν τον Τύπο να γράφει για κατάρες και φαραώ που εκδικούνται τους ανθρώπους που λεηλάτησαν τους τάφους τους. Το αποτέλεσμα ήταν ότι οι άνθρωποι, που δεν ασχολούνταν με την αρχαιολογία – αιγυπτιολογία, άρχισαν να πιστεύουν αυτόν τον μύθο. Έκτοτε, το στοιχείο αυτό ακολουθεί τον αιγυπτιακό πολιτισμό. Ο λόγος που ρωτήθηκαν οι επισκέπτες εάν πιστεύουν στις κατάρες, είναι για να διαπιστώσουμε κατά πόσο τέτοιου είδους στερεότυπα για τον συγκεκριμένο πολιτισμό είναι ισχυρά έως τις μέρες μας. Από τις απαντήσεις των επισκεπτών αποδεικνύεται η κατάρριψη του μύθου της κατάρας αφού το 88% απαντά πως δεν πιστεύει σε αυτή καθώς θεωρεί ότι δεν είναι λογικό να συμβεί κάτι τέτοιο. Από την άλλη, οι υπόλοιποι επισκέπτες (13%) δέχονται την άποψη για την ύπαρξη αυτού του μύθου. Συγκεκριμένα, υποστήριζαν

¹⁰ S. Stephans 2008, σελ. 22

πως η κατάρα αποτελεί έναν τρόπο προστασίας για την μεταθάνατον ζωή ενώ απευθύνεται μόνο σε εκείνους που διαταράσσουν τους τάφους. Ακόμα, οι άνθρωποι που ισχυρίζονται ότι αυτός ο μύθος είναι «ζωντανός», θεωρούν ότι η κατάρα έχει δύναμη και δεν μπορεί να αγνοηθεί. Μάλιστα, ένας από τους επισκέπτες εξήγησε ότι πιστεύει αυτόν τον μύθο καθώς ορισμένα περιστατικά δεν είναι δυνατόν να συμβαίνουν τυχαία. Τα περιστατικά αυτά πιθανόν οφείλουν την ύπαρξή τους στο φαινόμενο της αιγυπτιομανίας που φροντίζει να ενισχύει τον μύθο. Τέτοιο παράδειγμα είναι και μερικά συμβάντα που αναφέρονται στο βιβλίο του Philipp Vandenberg «Η κατάρα των φαραώ» (1978), που αποδίδονται στην κατάρα του Τουταγχαμών και όπως αναφέρει ο συγγραφέας, είναι αληθινά γεγονότα. Αυτοί οι μύθοι της αιγυπτιομανίας αποτυπώνονται στις αντιλήψεις του κόσμου. Σε αυτή την περίπτωση, οι άνθρωποι που θεωρούν ότι οι κατάρες ισχύουν, έχουν επηρεαστεί από τα διάφορα στερεότυπα που δημιουργούν ποικίλα μέσα ή φορείς.

Τα μέσα ή οι φορείς που δημιουργούν αυτά τα στερεότυπα, αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο 4. Όμως, η άποψη των επισκεπτών θα βοηθούσε σε μεγάλο βαθμό για να αξιολογήσουμε το μέγεθος της επιρροής αυτών των φορέων ή μέσων αφού αυτοί είναι οι αποδέκτες. Έτσι λοιπόν, οι ερωτηθέντες απάντησαν πως οι κινηματογραφικές ταινίες αποτελούν το κύριο μέσο για την δημιουργία στερεοτύπων ενώ ελάχιστοι ήταν εκείνοι που διαφώνησαν με αυτή την άποψη. Έπειτα, τα βιβλία και τα περιοδικά θεωρούνται σημαντικά μέσα παραγωγής στερεοτύπων, όπως οι κατάρες. Ωστόσο, η γνώμη των επισκεπτών φαίνεται να διχάζεται αρκετά σχετικά με τα βιβλία αφού το 31% αυτών απάντησε πως δεν ήταν σίγουρο ότι αυτό το μέσο είναι υπεύθυνο για τη δημιουργία στερεοτύπων. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι τα βιβλία είναι μέσα μάθησης κι όχι μόνο ψυχαγωγίας.

Όσον αφορά τα μουσεία, οι περισσότεροι επισκέπτες έτειναν να θεωρούν ότι είναι φορείς που παράγουν στερεότυπα ενώ το 29% των ερωτηθέντων διαφώνησε και το 2% διαφώνησε ριζικά με αυτή την ιδέα. Αυτά τα ποσοστά διαφωνίας δεν εμφανίστηκαν σε κανένα άλλο μέσο ή φορέα κι αυτό δείχνει ότι οι επισκέπτες θεωρούν ότι τα μουσεία θέλουν να παρουσιάσουν την πραγματικότητα και όχι διαστρεβλωμένες απόψεις. Επιπλέον, οι επισκέπτες πρόσθεσαν ότι η τηλεόραση, το διαδίκτυο, η διαφήμιση, τα ταξίδια και τα σχολεία έχουν τη δυνατότητα να παράγουν στερεότυπα.

Οι μούμιες αποτελούν ένα κύριο χαρακτηριστικό της αρχαίας Αιγύπτου που χρησιμοποιήθηκε πολλάκις από την αιγυπτιομανία του 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα. Ως αντιπροσωπευτικά στοιχεία του αιγυπτιακού πολιτισμού εκτίθενται στα μουσεία του κόσμου. Εξετάζοντας το θέμα του αιγυπτιακού πολιτισμού στα μουσεία, παρατηρήθηκε ότι το 83% των επισκεπτών έχουν δει ξανά στο παρελθόν μούμιες ενώ ένα πολύ μικρό ποσοστό ανθρώπων απάντησε αρνητικά. Συγκεκριμένα, οι επισκέπτες ανέφεραν ορισμένα μουσεία, π.χ. το Βρετανικό, το Μουσείο του Βατικανού, το Αιγυπτιακό Μουσείο, όπου είχαν αντικρύσει μούμιες. Όμως, ποια ήταν τα συναισθήματά τους βλέποντας τις μούμιες και τις σαρκοφάγους; Οι απαντήσεις είναι ποικίλες και διαφέρουν ανάλογα με τις αντιλήψεις του κάθε επισκέπτη. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων υποστήριξε πως βλέποντας τις μούμιες, τα συναισθήματα που κυριάρχησαν ήταν ο θαυμασμός (15%) και η έκπληξη (15%) ενώ σε ορισμένους δημιουργήθηκε το αίσθημα της περιέργειας (10%). Επίσης, κάποιοι επισκέπτες επικεντρώθηκαν στην όμορφη διακόσμηση των σαρκοφάγων (8%) και άλλοι προσπάθησαν να εξακριβώσουν τα αιγυπτιακά πιστεύω για τη μεταθάνατον ζωή (8%) ενώ υπήρχαν επισκέπτες που θεωρούν ότι η παρακολούθηση των μουμιών ήταν για αυτούς μια ενδιαφέρουσα εμπειρία (6%). Το μυστήριο (6%), ο σεβασμός (6%), η προκατάληψη (6%) και η λύπη (6%) είναι ορισμένα από τα υπόλοιπα συναισθήματα ή σκέψεις που τους δημιουργήθηκαν βλέποντας τις μούμιες ενώ ορισμένοι (6%)

θεώρησαν ότι τη στιγμή που τις παρατηρούσαν έκαναν κάτι που απαγορευόταν. Τα συναισθήματα των επισκεπτών ποικίλουν και προσλαμβάνουν την έκθεση των μουμιών είτε με θετικά είτε με αρνητικά συναισθήματα και σκέψεις, όπως ο τρόμος και η λύπη. Βέβαια, υπάρχουν κι εκείνοι (4%) που δεν ένιωσαν τίποτα απολύτως βλέποντάς τες.

Ένα ζήτημα που έχει απασχολήσει τους μελετητές αλλά και τους επιμελητές μουσειών, είναι το κατά πόσο είναι επιτρεπτό να εκτίθενται οι μούμιες και τα ανθρώπινα υπολείμματα στα μουσεία. Πολλές φορές οι απόψεις διίστανται για αυτό το θέμα γιατί υπάρχουν θετικοί και αρνητικοί λόγοι για την έκθεση ή μη των μουμιών. Η έκθεσή τους είναι ένα αμφιλεγόμενο θέμα καθώς πολλοί επισκέπτες επιθυμούν να τις δουν από επιστημονικής άποψης για την παραγωγή γνώσης του παρελθόντος (52%) και ως τμήμα ενός πολιτισμού (13%) ενώ ορισμένοι επισημαίνουν πως είναι θετικοί στην έκθεση των ανθρώπινων υπολειμμάτων από τη στιγμή που αυτό γίνεται με σεβασμό και αξιοπρέπεια (17%). Επίσης, από τους ανθρώπους που βλέπουν θετικά το ζήτημα αυτό, ορισμένοι αναφέρουν ότι δεν αντιλαμβάνονται τις μούμιες σαν ανθρώπους αλλά ως εκθέματα στα μουσεία (4%).

Ωστόσο, ορισμένοι επισκέπτες στρέφονται ενάντια στην έκθεση των μουμιών γιατί το θεωρούν ασέβεια (8%) και «εισβολή» σε κάτι ιδιωτικό (6%). Όσον αφορά αυτό το θέμα, ο John Taylor, έφορος του τμήματος «Αρχαία Αίγυπτος και Σουδάν» του Βρετανικού Μουσείου, αναφέρει ότι οι μούμιες είναι το πιο δημοφιλές έκθεμα και καταφέρνει να προσελκύει μεγάλο αριθμό επισκεπτών¹¹. Επίσης, υποστηρίζει πως η πολιτική των μουσείων επιτρέπει την έκθεση των ανθρώπινων υπολειμμάτων εφόσον τηρούνται οι κανόνες του DCMS¹². Το ζήτημα αυτό απασχόλησε και ένα πείραμα του Manchester Museum. Το συγκεκριμένο μουσείο κάλυψε τρεις μούμιες με πανιά έτσι ώστε να μην μπορούν να ιδωθούν από τους επισκέπτες. Αυτό προκάλεσε την αρνητική αντίδραση των επισκεπτών και του Τύπου. Το αποτέλεσμα ήταν να λάβουν νέα μέτρα, αφαιρώντας εξολοκλήρου το πανί από τη μια μούμια και καλύπτοντας τις υπόλοιπες στον κορμό, αφήνοντας εκτεθειμένα τα χέρια, τα πόδια και το κεφάλι. Έτσι, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η πλειοψηφία των επισκεπτών επιθυμεί την έκθεση των μουμιών ενώ λίγοι είναι εκείνοι που στρέφονται ενάντια σε αυτή την πρακτική. Οι λόγοι που συμβαίνει αυτό αναφέρθηκαν παραπάνω και αποτελούν τις απόψεις των ίδιων των επισκεπτών.

Η ολοκλήρωση της ερμηνείας του αιγυπτιακού πολιτισμού από τους επισκέπτες έγινε με την αξιολόγησή του για την οποία χρησιμοποιήθηκαν ορισμένες έννοιες που οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να απαντήσουν αν συμφωνούν ή διαφωνούν με αυτές και σε ποιο βαθμό. Οι έννοιες αυτές απορρέουν από τον τρόπο που παρουσιάζεται ο αιγυπτιακός πολιτισμός σε διάφορα μέσα ή φορείς, π.χ. μουσεία. Ως εκ τούτου, οι επισκέπτες συμφώνησαν απολύτως ότι πρόκειται για έναν μυστηριώδη πολιτισμό (23%), διάσημο για τις ταφικές πρακτικές του (63%), σπουδαίο (52%), πλούσιο σε αντικείμενα αξίας (44%), γνωστό για τα μεγαλοπρεπή οικοδομήματά του (56%), π.χ. πυραμίδες, Σφίγγα, περίπλοκο στην κατανόησή του (15%), ενώ πρόσθεσαν ότι είναι ένας πολύ εντυπωσιακός πολιτισμός. Αρκετοί από τους ερωτηθέντες απλά συμφώνησαν με τους παραπάνω χαρακτηρισμούς ενώ ελάχιστοι ήταν εκείνοι που διαφώνησαν με αυτούς. Οι επισκέπτες διαφώνησαν κυρίως με τον χαρακτηρισμό του αιγυπτιακού πολιτισμού ως μυστηριώδη και ως περίπλοκο στην κατανόησή του, αφού η αρχαία Αίγυπτος έχει μελετηθεί και γνωρίζουμε πολλές πτυχές της. Για τον λόγο αυτό, οι ερωτηθέντες θεώρησαν πως δεν πρέπει να θεωρείται ότι ο αιγυπτιακός

¹¹ S. Stephens 2008, σελ. 27

¹² DCMS= Department for Culture, Media and Sports. Πρόκειται για τμήμα της κυβέρνησης του Ηνωμένου Βασιλείου που είναι υπεύθυνο για τον πολιτισμό και τον αθλητισμό στην Αγγλία.

πολιτισμός μυστηριώδης ή περίπλοκος στην κατανόησή του αφού η αιγυπτιολογία και τα μουσεία έχουν κάνει μεγάλη πρόοδο στη μελέτη του.

Τέλος, όλες αυτές οι απόψεις των επισκεπτών που αναφέρθηκαν παραπάνω, προκύπτουν από τις ήδη δομημένες αντιλήψεις αυτών αλλά και από τη μουσειακή εμπειρία που βίωσαν στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Τα αποτελέσματα της έρευνας αποδεικνύουν ότι ορισμένα δομημένα νοήματα των επισκεπτών είτε επιβεβαιώθηκαν είτε αποδομήθηκαν και δημιουργήθηκαν νέες αντιλήψεις μετά την επίσκεψή τους στην έκθεση. Πάντως, μπορούμε να κατανοήσουμε ότι οι ερωτηθέντες εξέφρασαν την επιθυμία για την παρουσίαση της καθημερινής ζωής των αρχαίων Αιγυπτίων ενώ δεν έλειψαν κι εκείνοι που αντιστέκονταν σε μια διαφορετική παρουσίαση του εν λόγω πολιτισμού. Ορισμένες δημοφιλείς απόψεις που αφορούν στον αιγυπτιακό πολιτισμό φαίνεται πως ισχύουν έως τις μέρες μας και επιβιώνουν μέσω ορισμένων μέσων ή φορέων, όπως τα μουσεία. Ο διχασμός ανάμεσα στα στερεότυπα που συνοδεύουν έναν πολιτισμό και στην πραγματική εικόνα του διακρίνεται στις απαντήσεις των επισκεπτών. Ο λόγος που μπορεί να συμβαίνει κάτι τέτοιο είναι η δυσκολία να απαρνηθούμε κάτι που αποτελεί ισχυρή άποψη και συνάμα εντυπωσιακή. Έτσι, είναι δύσκολο να υπάρξει μια έκθεση αιγυπτιακών αρχαιοτήτων που θα παρουσιάζει μόνο αντικείμενα καθημερινής χρήσης, π.χ. αγγεία, αγαλματίδια απλών ανθρώπων που κάνουν κάποιες εργασίες, χωρίς να συμπεριλαμβάνει σαρκοφάγους, μούμιες και αντικείμενα που έχουν σηματοδοτήσει τον συγκεκριμένο πολιτισμό. Για τον λόγο αυτό, τα μουσεία που διαθέτουν αιγυπτιακές συλλογές θα πρέπει να περιλαμβάνουν όλα τα στοιχεία που αποτελούν την αρχαία Αίγυπτο, χωρίς όμως να δίνουν έμφαση σε ορισμένα από αυτά, π.χ. μούμιες. Η έκθεση των ανθρώπινων υπολειμμάτων θα πρέπει να γίνεται με σεβασμό και αξιοπρέπεια χωρίς να υπάρχει πρόθεση διαφήμισης του μουσείου μέσω αυτών. Παρόλο που μεγάλο μέρος των επισκεπτών επιθυμούν να αντικρύσουν τέτοιου είδους αρχαιότητες, τα μουσεία θα πρέπει να αντισταθούν εν μέρει σε αυτή την επιθυμία καθώς με αυτό τον τρόπο θα καταλήξουν σε μια μονόπλευρη παρουσίαση του αιγυπτιακού πολιτισμού. Για να αποφευχθεί κάτι τέτοιο, η λύση είναι η έκθεση αντικειμένων που σχετίζονται με την καθημερινή ζωή και κειμένων που επεξηγούν αυτό το ζήτημα ενώ σημαντικό ρόλο σε αυτή τη δράση θα διαδραμάτιζαν και τα εκπαιδευτικά προγράμματα. Όπως σημειώθηκε και νωρίτερα, οι επισκέπτες επιθυμούν να μάθουν για τις πρακτικές της καθημερινής ζωής των αρχαίων Αιγυπτίων, γεγονός που φανερώνει μερική απομάκρυνση από τα στερεότυπα που δημιούργησε η αιγυπτιομανία. Ωστόσο, η ολική απομάκρυνση από αυτού του είδους τα στερεότυπα φαίνεται να είναι αδύνατον να επιτευχθεί αφού αυτές οι σκέψεις είναι εδραιωμένες στις αντιλήψεις των επισκεπτών σχετικά με τον αιγυπτιακό πολιτισμό και αποτελούν πλέον μέρος του.

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο αρχαίος αιγυπτιακός πολιτισμός διαθέτει μια μακρά ιστορία που αντανακλάται στα υλικά κατάλοιπα που μας έχει κληροδοτήσει. Ορισμένα από αυτά τα κατάλοιπα του παρελθόντος της αρχαίας Αιγύπτου φιλοξενούνται σήμερα στα μουσεία του κόσμου αντιπροσωπεύοντας την ιστορία αυτού του πολιτισμού.

Τα μουσεία που περιλαμβάνουν αιγυπτιακές συλλογές, σε ορισμένες περιπτώσεις καλύπτουν όλες τις περιόδους του αρχαίου αιγυπτιακού κόσμου ενώ άλλες φορές διαπιστώνεται πως διαθέτουν αρχαιότητες μόνο από τις πιο δημοφιλείς φάσεις αυτού του πολιτισμού. Συγκεκριμένα, οι περισσότεροι μουσειακοί χώροι δεν περιλαμβάνουν αρχαιότητες της Προδυναστικής περιόδου (4000-3000 π.Χ.) ενώ τείνουν να παρουσιάζουν την αρχαία Αίγυπτο από την Πρώιμη Δυναστική περίοδο (2920-2575 π.Χ.) και ύστερα. Αυτό συμβαίνει καθώς από το 2920 π.Χ. έχουμε την εμφάνιση του φαραώ ως ανώτατου άρχοντα και την κατασκευή των πυραμίδων και άλλων μεγαλοπρεπών οικοδομημάτων ενώ ύστερα παρατηρούνται επιτεύγματα που κεντρίζουν σε μεγαλύτερο βαθμό το ενδιαφέρον του κόσμου.

Από τις πιο σπουδαίες περιόδους της αρχαίας Αιγύπτου είναι το Νέο Βασίλειο (1550-1075 π.Χ.), κατά τη διάρκεια του οποίου βασίλευσαν δύο πολύ δημοφιλείς φαραώ, ο Ακενατών και ο Τουταγχαμών. Ο λόγος, σύμφωνα με τον οποίο συνηθίζεται αυτή η περίοδος να είναι δημοφιλής για την παρουσίαση του αιγυπτιακού πολιτισμού στα μουσεία, είναι τα γεγονότα που σχετίζονται με τους δύο φαραώ που αναφέρθηκαν. Συγκεκριμένα, ο Ακενατών κατάφερε να αλλάξει τα θρησκευτικά πιστεύω των αρχαίων Αιγυπτίων, επιβάλλοντας τον μονοθεϊσμό για πρώτη φορά στην ιστορία του αρχαίου αιγυπτιακού κόσμου. Από την άλλη, ο Τουταγχαμών διέγειρε το ενδιαφέρον του κόσμου χάρις στην περίφημη κατάρα που ανακαλύφθηκε στον τάφο του το 1922 και αποτελεί την αιτία της ανάπτυξης του φαινομένου της αιγυπτιομανίας. Έτσι, αυτά τα δύο γεγονότα κατάφεραν να προκαλέσουν το ενδιαφέρον του κόσμου πολλά χρόνια αργότερα και τα μουσεία συνηθίζουν να περιλαμβάνουν αρχαιότητες ή να δημιουργούν εκθέσεις που σχετίζονται με αυτή την περίοδο. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι οι υπόλοιπες περίοδοι δεν διακρίνονται για τα επιτεύγματά τους. Αντιθέτως, υπάρχουν και άλλες φάσεις του αιγυπτιακού πολιτισμού που προκαλούν το ενδιαφέρον των ανθρώπων και τα υλικά κατάλοιπά τους παρουσιάζονται σε πολλά μουσεία.

Ο πολιτισμός της αρχαίας Αιγύπτου δεν θα ήταν γνωστός σε εμάς σήμερα αν δεν τον μελετούσε η επιστήμη της αιγυπτιολογίας. Η αιγυπτιολογία εξελίχθηκε σχεδόν παράλληλα με την αρχαιολογία και από μια ρομαντική – ερασιτεχνική ενασχόληση (19^{ος} αι.) απέκτησε επιστημονικό ύφος κατά τον 20^ο αιώνα. Με την απόκτηση του επιστημονικού χαρακτήρα της, χρησιμοποιήθηκαν νέες μέθοδοι, όπως η ανασκαφή, η καταγραφή των ευρημάτων και η φωτογράφιση του αρχαιολογικού χώρου. Ορισμένοι από τους σημαντικότερους αιγυπτιολόγους του 20^{ου} αιώνα ήταν ο Sir Flinders Petrie, ο Howard Carter, ο A. H. Rhind, και πολλοί άλλοι που με τα ευρήματα των ανασκαφών τους «ανεφοδίασαν» μουσεία της Ευρώπης. Στον 21^ο αιώνα, η αιγυπτιολογία έχει απομοιώσει νέες μεθόδους και προσεγγίσεις. Από τους σημαντικότερους αιγυπτιολόγους της εποχής μας είναι ο Zahi Hawass. Επίσης, η αιγυπτιολογία διδάσκεται σήμερα σε πολλά πανεπιστήμια του κόσμου.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η ανακάλυψη του τάφου του Τουταγχαμών έγινε η αφορμή της δημιουργίας του φαινομένου της αιγυπτιομανίας στον 20^ο αιώνα. Ωστόσο, το φαινόμενο αυτό εμφανίστηκε πριν τον αναφερθέντα αιώνα ως αιγυπτιασμός στην τέχνη. Συγκεκριμένα, η αρχαία Αίγυπτος απεικονίστηκε σε έργα τέχνης από τον 15^ο έως τον 18^ο αιώνα. Κατά τον 19^ο αιώνα, η αιγυπτιομανία εκφράστηκε κυρίως μέσω του θεάτρου, της ποίησης, των μυθιστορημάτων και του κινηματογράφου που εφευρέθηκε στα τέλη του αιώνα. Η εικόνα που σχηματίστηκε

για την Αίγυπτο κατά τον 19^ο αιώνα ήταν αυτή του μυστηρίου, των θεών, των φαραώ και του πλούτου. Ο αιώνας αυτός πρόκειται για ένα πρώιμο στάδιο της αιγυπτιομανίας.

Το φαινόμενο αυτό θα εκδηλωθεί σε μεγαλύτερο βαθμό κατά τον 20^ο και 21^ο αιώνα με την ανακάλυψη του τάφου του Τουταγχαμών το 1922 από τον Howard Carter. Ο κινηματογράφος παρουσίασε την αρχαία Αίγυπτο ως μια χώρα που περιβαλλόταν από μύθους, κατάρες, μούμιες και χρυσό, οδηγώντας σε μια εσφαλμένη αντίληψη αυτού του πολιτισμού. Εκτός από τις κινηματογραφικές ταινίες, το φαινόμενο εκφράστηκε στο θέατρο, σε πολλά μυθιστορήματα, στην τηλεόραση και στην αρχιτεκτονική. Το κύριο αιγυπτιακό μοτίβο που χρησιμοποιήθηκε ήταν η μούμια. Το μοτίβο αυτό λειτούργησε ως ένα είδος διαφήμισης για τα μουσεία και αποτέλεσε ένα από τα πιο δημοφιλή εκθέματα.

Σήμερα, τα στερεότυπα που έχουν δημιουργηθεί για τον αιγυπτιακό πολιτισμό, τείνουν μερικώς να καταρριφθούν. Οι συλλογές ορισμένων μουσείων απομακρύνονται από τη διάθεση της αιγυπτιομανίας και εκθέτουν αρχαιότητες που αφηγούνται την πραγματική ιστορία του αρχαίου αιγυπτιακού κόσμου. Ωστόσο, τα μουσεία δεν μπορούν να ξεφύγουν εντελώς από τα πλαίσια του φαινομένου αφού οι απαιτήσεις των επισκεπτών είναι ισχυρές. Οι επισκέπτες επιθυμούν να δουν τις μούμιες, τις σαρκοφάγους, τα χρυσά αντικείμενα και άλλα στοιχεία που απορρέουν από την αιγυπτιομανία. Γι' αυτό το λόγο, τα μουσεία δεν έχουν τη δυνατότητα να αποβάλλουν τις επιδράσεις του φαινομένου αλλά καταφέρνουν να καταρρίψουν ορισμένους μύθους που στιγματίσαν τον αιγυπτιακό πολιτισμό, π.χ. κατάρες.

Ο αιγυπτιακός πολιτισμός έχει παρουσιαστεί σε πολλά μουσεία του κόσμου. Από τις πιο εντυπωσιακές συλλογές από άποψη ποσότητας και ποιότητας, είναι αυτές του Βρετανικού Μουσείου, του Μουσείου του Λούβρου, του Αιγυπτιακού Μουσείου του Καΐρου, του Petrie Museum και του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου. Οι συλλογές των συγκεκριμένων μουσείων διαθέτουν αιγυπτιακές αρχαιότητες που δίνουν μια ευρεία εικόνα της αρχαίας Αιγύπτου. Αυτό επιτυγχάνεται με την έκθεση αντικειμένων της καθημερινής ζωής, π.χ. αγροτικά εργαλεία, αλλά και ορισμένων δημοφιλών εκθεμάτων, όπως είναι οι μούμιες.

Ο αρχαίος αιγυπτιακός πολιτισμός έχει αποτελέσει αντικείμενο ερμηνείας από πολλούς μελετητές. Όμως, σε αυτή τη μελέτη οι επισκέπτες διαδραματίζουν τον ρόλο του ερμηνευτή. Στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών, διαπιστώθηκε πως οι επισκέπτες του μουσείου είναι εν μέρει επηρεασμένοι από το φαινόμενο της αιγυπτιομανίας αλλά μόνο όσον αφορά την έκθεση μουμιών και σαρκοφάγων. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι αποτελούν εκθέματα που τους εντυπωσιάζουν, διεγείρουν το ενδιαφέρον τους και τους προκαλούν συναισθηματικά. Ωστόσο, υπήρξαν ορισμένοι ερωτηθέντες που έχουν διαφορετική άποψη για την έκθεση των ανθρώπινων υπολειμμάτων και θεωρούν ότι δεν είναι σωστό να εκτίθενται οι μούμιες στα μουσεία. Όμως, η πλειοψηφία των συνεντευξιζόμενων παρασύρεται από τα συναισθήματα του θαυμασμού, του εντυπωσιασμού, του δέους και θεωρεί πως τέτοιου είδους αρχαιότητες πρέπει να εκτίθενται.

Στην περίπτωση του μύθου της κατάρας, οι απαντήσεις των επισκεπτών δείχνουν πως αυτός έχει καταρριφθεί ενώ ένα μικρό ποσοστό ερωτηθέντων φαίνεται πως πιστεύει σε αυτόν τον μύθο και δεν μπορεί να τον απαρνηθεί. Επίσης, το ενδιαφέρον των επισκεπτών για κείμενα και εκθέματα που αφορούν την καθημερινή ζωή των αρχαίων Αιγυπτίων, φανερώνει πως ο στόχος της έκθεσης επιτεύχθηκε μερικώς και πως τα στερεότυπα που δημιούργησε η αιγυπτιομανία μπορούν να καταρριφθούν.

Στις αντιλήψεις των επισκεπτών διακρίνεται ένας διχασμός καθώς με ορισμένες απαντήσεις έδειξαν πως δεν λαμβάνουν υπόψη τους τα στερεότυπα που έχουν δημιουργηθεί για τον αιγυπτιακό πολιτισμό ενώ με άλλες φαίνεται το αντίθετο.

Συγκεκριμένα, οι απαντήσεις τους που αφορούσαν σε στοιχεία που πιθανόν να απουσιάζουν από την έκθεση, οι περισσότεροι υποστήριξαν ότι οι μούμιες είναι τα εκθέματα που απουσιάζουν. Η μούμια είναι ένα χαρακτηριστικό στοιχείο της αιγυπτιακής πολιτισμίας που έχει χρησιμοποιηθεί πολλές φορές από διάφορα μέσα και φορείς.

Η επίδραση της αιγυπτιακής πολιτισμίας στις αντιλήψεις των επισκεπτών διακρίνεται και στις απαντήσεις τους σχετικά με τις σκέψεις που τους δημιουργεί η έκθεση «αιγυπτιακός πολιτισμός». Η πλειοψηφία αυτών απάντησε τις ταφικές πρακτικές, τη μουμιοποίηση, τις σαρκοφάγους ενώ ανέφεραν και κυρίαρχες μορφές της αρχαίας Αιγύπτου, π.χ. Κλεοπάτρα. Ωστόσο, οι επισκέπτες σε αυτή την ερώτηση ανέφεραν την καθημερινή ζωή και αυτό αποδεικνύει ότι οι επιδράσεις του φαινομένου δεν κυριαρχούν εξ 'ολοκλήρου στη σκέψη των ανθρώπων. Η έκθεση δεν κατάφερε να κλονίσει τις απόψεις των περισσότερων επισκεπτών ενώ το 17% υποστήριξε πως οι αντιλήψεις τους διαφοροποιήθηκαν μετά την επίσκεψή τους, καταδεικνύοντας με αυτόν τον τρόπο τον ρόλο του μουσείου στη συγκρότηση νέων αντιλήψεων.

Τα στερεότυπα που έχουν δημιουργηθεί και αφορούν τον αιγυπτιακό πολιτισμό, αναπτύχθηκαν με τη συμβολή ορισμένων μέσων ή φορέων. Τα μέσα ή οι φορείς που ενισχύουν τους μύθους είναι κατά κύριο λόγο οι κινηματογραφικές ταινίες, τα βιβλία, τα περιοδικά, τα μουσεία, η τηλεόραση, το διαδίκτυο, η διαφήμιση, τα ταξίδια και τα σχολεία. Όμως, ορισμένοι επισκέπτες διαφώνησαν με την ιδέα ότι τα μουσεία και τα βιβλία αποτελούν φορείς ή μέσα παραγωγής στερεοτύπων και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι παρέχουν γνώση.

Τέλος, οι επισκέπτες χαρακτήρισαν τον αιγυπτιακό πολιτισμό ως διάσημο για τις ταφικές πρακτικές του, σπουδαίο, πλούσιο σε αντικείμενα αξίας, μυστηριώδη, γνωστό για τα μεγαλοπρεπή οικοδομήματα και περίπλοκο στην κατανόησή του.

Οι απόψεις των επισκεπτών μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι δημοφιλείς απόψεις για την αρχαία Αίγυπτο είναι σταθερά εδραιωμένες στις αντιλήψεις τους. Τα μουσεία φροντίζουν να συντηρούν αυτές τις θεωρίες αφού αποτελούν διαφήμιση για τα ίδια ενώ παράλληλα, τις υποστηρίζουν σε μεγάλο βαθμό οι επισκέπτες. Το εγχείρημα να παρουσιαστεί μια έκθεση αιγυπτιακών αρχαιοτήτων χωρίς τα στοιχεία που η αιγυπτιακή πολιτισμική δημιουργία, πιθανόν να έχει μια δυσάρεστη κατάληξη. Αν και τα στερεότυπα είναι καλά εδραιωμένα στις αντιλήψεις των ανθρώπων, ωστόσο, όπως απέδειξε η έρευνα, ορισμένες φορές αγνοήθηκαν και αντικαταστάθηκαν από μη δημοφιλή θέματα, π.χ. η καθημερινή ζωή. Προφανώς, αυτή η αλλαγή να συνέβη εξαιτίας των εκθεμάτων του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου που ορισμένα πρόκειται για αντικείμενα καθημερινής ζωής που εντυπωσιάζουν, π.χ. το ψωμί, το ομοίωμα εργαστηρίου παρασκευής μπύρας.

Η παρουσίαση του αιγυπτιακού πολιτισμού και η σωστή πρόσληψή του από τους επισκέπτες προϋποθέτει την δημιουργία εκθέσεων που θα περιλαμβάνουν αρχαιότητες οι οποίες θα αντιπροσωπεύουν όλες τις πτυχές του εν λόγω πολιτισμού. Συγκεκριμένα, τα μουσεία οφείλουν να παρουσιάζουν έναν πολιτισμό ολοκληρωμένα και όχι μονομερώς. Το φαινόμενο της παρουσίας εκθεμάτων που είναι αναμενόμενο να εντυπωσιάσουν τον κόσμο που θα μεταβεί στο μουσείο, παρατηρείται στον τρόπο που παρουσιάζεται ο αιγυπτιακός πολιτισμός σε διάφορα μουσεία του κόσμου. Αν και είναι δύσκολο το εγχείρημα να εξαλειφθούν τα στερεότυπα που δημιούργησε η αιγυπτιακή πολιτισμική, ωστόσο μπορούν να παρουσιάζονται σε μικρότερο βαθμό μέσα σε ένα πλαίσιο που σε συνδυασμό με αντικείμενα της καθημερινότητας των αρχαίων Αιγυπτίων να δίνουν την πραγματική εικόνα του συγκεκριμένου πολιτισμού.

8. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία:

- Αι. Παπαευθυμίου-Παπανθίμου, 2007. *Εισαγωγή στους Πολιτισμούς της Προϊστορίας*, Θεσσαλονίκη.
- Alain Schnapp, 1998. *Η κατάκτηση του παρελθόντος. Οι απαρχές της αρχαιολογίας*, Κρήτη.
- Alberto Siliotti, 1999. *Αίγυπτος: Ναοί, Άνθρωποι, Θεοί*, Αθήνα.
- Α. Χουρμουζιάδη, 2006. *Το Ελληνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Ο Εκθέτης, το Έκθεμα, ο Επισκέπτης*, Θεσσαλονίκη.
- C. L. Ragghianti, 1969. *Τα Μεγάλα Μουσεία του Κόσμου. Παρίσι, Λούβρο*, Αθήνα.
- Διονυσία Στεφανοπούλου (επιμ.), 2006. *Μεγάλα Μουσεία. Βρετανικό Μουσείο, Λονδίνο*, Αθήνα.
- Graham Black, 2009. *Το Ελκυστικό Μουσείο. Μουσείο και Επισκέπτες*, Αθήνα.
- Μ. Λαμπράκη-Πλάκα, 2004. *Ιταλική Αναγέννηση, Τέχνη και Κοινωνία – Τέχνη και Αρχαιότητα*, Αθήνα.
- Μ. Οικονόμου, 2003. *Μουσείο: Αποθήκη ή Ζωντανός Οργανισμός; Μουσειολογικοί προβληματισμοί και ζητήματα*, Αθήνα.
- Ντ. Ζαφειροπούλου (επιμ.), 2008. *Η Αιγυπτιακή Συλλογή. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο*, Αθήνα.
- F. Tiradritti (επιμ.), 2000. *Θησαυροί της Αιγύπτου από το Μουσείο του Καΐρου*, Αθήνα.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία:

- Barry J. Kemp, 2007. *Ancient Egypt: Anatomy of a Civilization*, New York.
- B. G. Trigger, 1989. *A history of Archaeological Thought*, Cambridge.
- B. G. Trigger – B. J. Kemp – D. O' Connor – A. B. Lloyd, 1999. *Ancient Egypt: A Social History*, United Kingdom.
- B. Lord, 2005. "Representing Enlightenment Space", in S. MacLeod (ed.), *Reshaping Museum Space*, London.
- Carl F. Petry (ed.), 1998. *The Cambridge History of Egypt. Islamic Egypt (640-1517)*, vol. 1, United Kingdom.
- C. W. Ceram, 1970. *The March of Archaeology*, New York.

- Eilean Hooper-Greenhill (ed.), 2004. *The Educational Role of the Museum*, London.
- Erik Hornung, 1999. *History of Ancient Egypt*, Edinburgh.
- F. A. Hassan, 1998, “Memorabilia: Archaeological materiality and National identity in Egypt”, in Lynn Meskell, (ed.), *Archaeology under Fire. Nationalism, Politics and Heritage in the Eastern Mediterranean and Middle East*, London.
- J. S. Curl, 1994. *Egyptomania. The Egyptian Revival: A Recurring Theme in the History of Taste*, Manchester and New York.
- Jasmine Day, 2006. *The Mummy’s Curse*, London.
- J. H. Falk – L. D. Dierking, 1992. *The Museum Experience*, Washington.
- J. H. Falk – L. D. Dierking, 2000. *Learning from Museums: Visitor Experiences and the Making of Meaning*, Walnut Creek.
- Nick Merriman, 2004 . “Uncovering Ancient Egypt”, in Nick Merriman, (ed.), *Public Archaeology*, New York.
- R. H. Wilkinson, 2003. *The Complete Gods and Goddesses of Ancient Egypt*, London.
- R. H. Wilkinson (ed.), 2008. *Egyptology Today*, Cambridge.
- Stephanie Moser, 2006. *Wondrous Curiosities. Ancient Egypt at the British Museum*, Chicago.
- Timothy Darvill, 2002. *The Concise Oxford Dictionary of Archaeology*, Great Britain.

Άρθρα περιοδικών:

- Simon Stephens, 2008. “New Perspectives”, in *Museums Journal* 108/8, (2008), pp. 22-27.

Ιστογραφία:

- <http://www.namuseum.gr/exhibitions/permanent/permanent-egypt-gr.html>
- <http://www.namuseum.gr/wellcome-gr.html>
- <http://www.ucl.ac.uk/museums/petrie/collections/collections/history>
- http://www.louvre.fr/llv/oeuvres/presentation_departement.jsp?CONTENT%3C%3Ecnt_id=10134198673211727&CURRENT_LL_V_FICHE%3C%3Ecnt_id=10134198673211727&CURRENT_LL_V_DEP%3C%3Efolder_id=1408474395181077&FOLDER%3C%3Efolder_id=9852723696500768&bmLocale=en
- http://www.britishmuseum.org/the_museum/departments/ancient_egypt_and_sudan.aspx

- http://www.britishmuseum.org/the_museum/museum_in_london/london_exhibition_archive/archive_tutankhamun.aspx
- http://www.britishmuseum.org/explore/galleries/themes/room_1_enlightenment.aspx
- http://www.culture.gr/h/1/gh152.jsp?obj_id=3249
- http://en.wikipedia.org/wiki/Rifa'a_el-Tahtawi
- http://en.wikipedia.org/wiki/Description_of_Egypt
- http://en.wikipedia.org/wiki/John_Gardner_Wilkinson#Publications
- <http://www.fi.edu/cleopatra/>
- http://www.britishmuseum.org/whats_on/exhibitions/book_of_the_dead/exhibition_overview.aspx
- http://en.wikipedia.org/wiki/Exhibitions_of_artifacts_from_the_tomb_of_Tutankhamun
- http://www.metmuseum.org/special/se_event.asp?OccurrenceId={92C8F718-137B-4AE6-9FAA-C8DA6CCE72CC}

9. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

9.1. Εικονογραφικό υλικό

Εικ. 1. Οι πυραμίδες της Αιγύπτου.

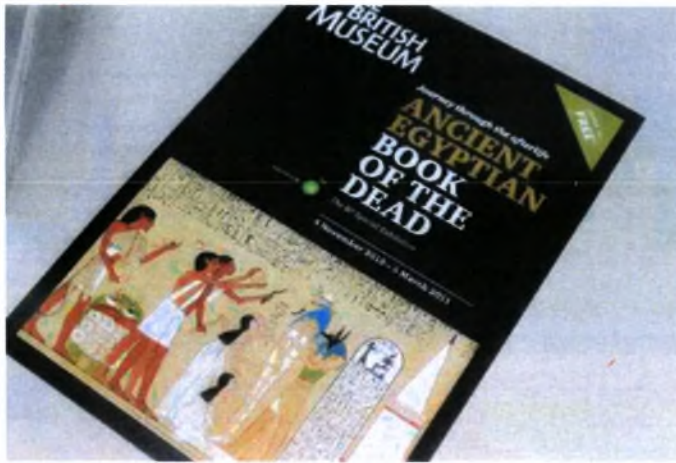
Εικ. 2. Άγαλμα του Σέσωστρι Ι, 1971-1926 π.Χ., ασβεστόλιθος, ύψος 200 εκ., Αίγυπτος, Αιγυπτιακό Μουσείο του Καΐρου.

Εικ. 3. Διπλό άγαλμα του Αμενεμχέτ ΙΙΙ, 1844-1797 π.Χ., γκρίζος γρανίτης, ύψος 160 εκ., Αίγυπτος, Αιγυπτιακό Μουσείο του Καΐρου.

Εικ. 4. Σφίγγα της Χατσεψούτ, πρόμη 18^η Δυναστεία, γρανίτης, Metropolitan Museum of Art, Νέα Υόρκη.

Εικ. 5. Έντυπο της έκθεσης “Journey through the afterlife. Ancient Egyptian Book of the Dead” του Βρετανικού Μουσείου.

Εικ. 6. Προσωπογραφία της επωνομαζόμενης Υπατίας, πορτραίτο Φαγιούμ, 160-170 μ.Χ., Βρετανικό Μουσείο, Λονδίνο.

Εικ. 7. Ο Howard Carter εξετάζει τη μούμια του Τουταγχαμών, 1922.

Εικ. 8. Ο H. Carter στον τάφο του Τουταγχαμών, 1922.

Εικ. 9. Ο H. Carter στον τάφο του Τουταγχαμών, 1922.

Εικ. 10. Andrea Mantegna, *Η συνάντηση*, 1471-1474.

Εικ. 11. Giulio Romano, *Το όραμα του Κωνσταντίνου*, 1520, τοιχογραφία.

Εικ. 12. Hubert Robert, *Αρχαία μνημεία στη Ρώμη*, 1785.

Εικ. 13. Felice Feliciano, *Άποψη της αρχαίας Ρώμης*, 1465.

Εικ. 14. Maarten van Heemskerck, *Άποψη του οβελίσκου στο Καπιτώλιο*, 1532-1536.

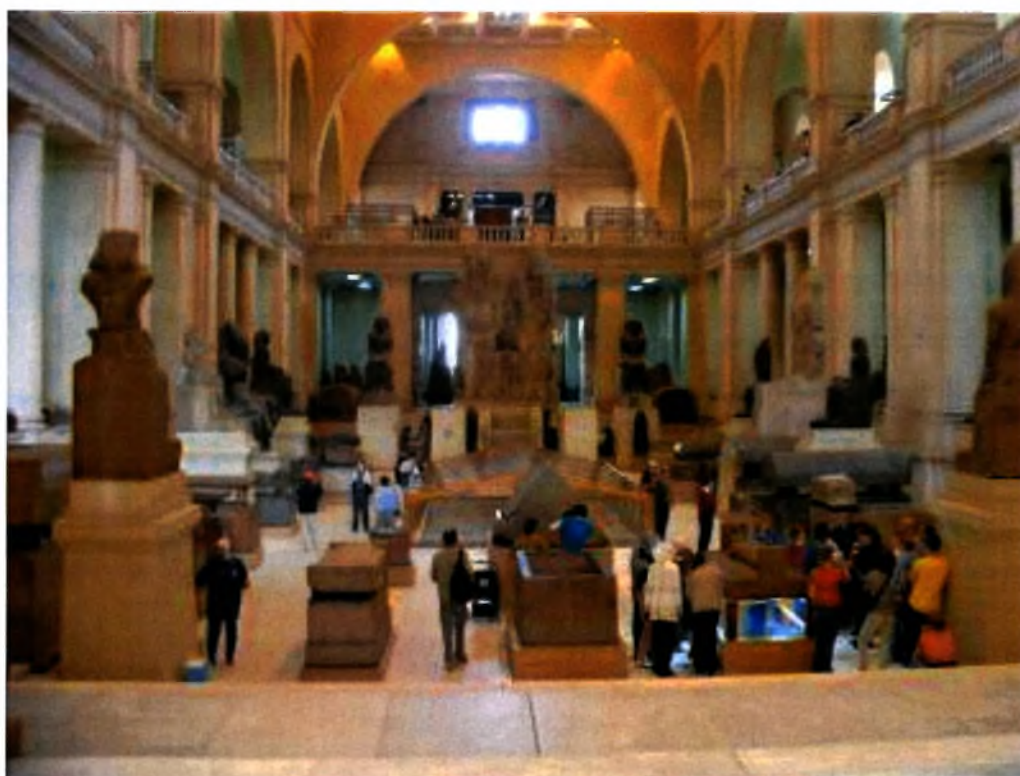
Εικ. 15. Ανώνυμος καλλιτέχνης, *Ψευδο-ιερογλυφικά σε σαρκοφάγο*, 1499, χαρακτηριστικό (ξυλογραφία), εικονογράφιση στην Hyerperotomachia.

Εικ. 16. *The Mummy's Curse* – *The Mummy's Ghost*. Εικόνες ταινιών που εκφράζουν το φαινόμενο της αιγυπτιομανίας.

Εικ. 17. Πρόσοψη του Αιγυπτιακού Μουσείου του Καΐρου.

Εικ. 18. Το εσωτερικό του Αιγυπτιακού Μουσείου του Καΐρου.

Εικ. 19. Προσωπίδα του *Τουταγχαμών*, Νέο Βασίλειο, Αιγυπτιακό Μουσείο του Καΐρου, Αίγυπτος.

Εικ. 20. Αιγυπτιακές αρχαιότητες με *Lego* από την έκθεση του Αιγυπτιακού Μουσείου του Καΐρου.

Εικ. 21. *Σφίγγα*. Από την έκθεση του Αιγυπτιακού Μουσείου του Καΐρου.

Εικ. 22. Πρόσοψη του Βρετανικού Μουσείου.

Εικ. 23. Αποψη του Μουσείου του Λούβρου.

Εικ. 24. Αποψη του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου Αθηνών.

Εικ. 25. Ξύλινη σαρκοφάγος και μούμια του Χάπι, 304-150 π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθήνα.

Εικ. 26. Ξύλινο άγαλμα γυναίκας που αλέθει σιτηρά, 2416-2392 π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθήνα.

Εικ. 27. Πήλινο αγγείο με διακόσμηση, μέσα 4^{ης} χιλιετίας π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθήνα.

Εικ. 28. Ξύλινο ταφικό κιβώτιο του ιερέα-στολιστή Παντιαμών, Ύστερη περίοδος, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθήνα.

Εικ. 29. Χάλκινο αναθηματικό-ταφικό ειδώλιο του Χεπού, 1550-1479 π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθήνα.

Εικ. 30. Χρυσό δαχτυλίδι με ενεπίγραφη ασημένια σφενδόνη, 664-525 π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθήνα.

Εικ. 31. Νεκρικό πορτραίτο τύπου Φαγιούμ, τέλος 4^{ου} αι. μ.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθήνα.

Εικ. 32. Επιτύμβια στήλη του ζεύγους Μερού και Μερερού, 12^η Δυναστεία, παρόλιθος, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθήνα.

Εικ. 33. Ξύλινη χτένα, Νέο Βασίλειο, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθήνα.

Εικ. 34. Πλοίο, 12^η Δυναστεία, ξύλο, Εθνικό αρχαιολογικό Μουσείο, Αθήνα.

Άγαλμα της πριγκίπισσας – ιέρειας *Takousit*, Ύστερη περίοδος, χαλκός, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθήνα.

9.2. Χρονολόγιο

Η χρονολόγηση βασίζεται στο έργο των John Baines και Jaromir Málek, 1988. *Atlas of Ancient Egypt*, Οξφόρδη. Το χρονολόγιο αυτό δημοσιεύεται στο συλλογικό έργο με την επιμέλεια του Francesco Tiradritti, 2000. *Θησαυροί της Αιγύπτου από το Μουσείο του Καΐρου*, Αθήνα.

ΠΡΟΔΥΝΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (4000-3000 π.Χ.)

Νακάντα Ι	(4000-3500 π.Χ.)
Νακάντα ΙΙ	(3500-3100 π.Χ.)
Νακάντα ΙΙΙ / Δυναστεία 0	(περ. 3000 π.Χ.)

ΠΡΩΪΜΗ ΔΥΝΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (2920-2575 π.Χ.)

Πρώτη Δυναστεία	(2920-2770 π.Χ.)
Δεύτερη Δυναστεία	(2770-2649 π.Χ.)
Τρίτη Δυναστεία	(2649-2575 π.Χ.)

ΑΡΧΑΙΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ (2575-2135 π.Χ.)

Τέταρτη Δυναστεία	(2575-2465 π.Χ.)
Πέμπτη Δυναστεία	(2465-2323 π.Χ.)
Έκτη Δυναστεία	(2323-2152 π.Χ.)

ΠΡΩΤΗ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (2150-2040 π.Χ.)

Έβδομη Δυναστεία	<i>Μάλλον είναι μια πλαστή δυναστεία.</i>
Όγδοη Δυναστεία	(2150-2134 π.Χ.)
Ένατη & Δέκατη Δυναστεία	(2130-2040 π.Χ.)
Ενδέκατη Δυναστεία, Θηβαϊκή	(2134-2040 π.Χ.)

ΜΕΣΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ (2040-1640 π.Χ.)

Ενδέκατη Δυναστεία	(2040-1991 π.Χ.)
Δωδέκατη Δυναστεία	(1991-1783 π.Χ.)
Δέκατη Τρίτη Δυναστεία	(1783 έως μετά το 1640 π.Χ.)
Δέκατη Τέταρτη Δυναστεία	(άγνωστη η χρονολόγηση)

ΔΕΥΤΕΡΗ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1640-1532 π.Χ.)

Δέκατη Πέμπτη Δυναστεία	(άγνωστη η χρονολόγηση)
Δέκατη Έκτη Δυναστεία	(άγνωστη η χρονολόγηση)
Δέκατη Έβδομη Δυναστεία	(1640-1550 π.Χ.)

ΝΕΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ (1550-1075 π.Χ.)

Δέκατη Όγδοη Δυναστεία	(1550-1070 π.Χ.)
Δέκατη Ένατη Δυναστεία	(1307-1196 π.Χ.)
Εικοστή Δυναστεία	(1196-1070 π.Χ.)

ΤΡΙΤΗ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1070-712 π.Χ.)

Εικοστή Πρώτη Δυναστεία	(1070-945 π.Χ.)
Εικοστή Δεύτερη Δυναστεία	(945-712 π.Χ.)
Εικοστή Τρίτη Δυναστεία	(περ. 828-712 π.Χ.)
Εικοστή Τέταρτη Δυναστεία	(724-712 π.Χ.)
Εικοστή Πέμπτη Δυναστεία	(770-712 π.Χ.)

ΟΥΪΜΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (712-332 π.Χ.)

Εικοστή Πέμπτη Δυναστεία	(712-657 π.Χ.)
Εικοστή Έκτη Δυναστεία	(664-525 π.Χ.)
Εικοστή Έβδομη Δυναστεία	(525-404 π.Χ.)
Εικοστή Όγδοη Δυναστεία	(404-399 π.Χ.)
Εικοστή Ένατη Δυναστεία	(399-380π.Χ.)
Τριακοστή Δυναστεία	(380-343 π.Χ.)
Τριακοστή Πρώτη Δυναστεία	(343-332 π.Χ.)

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (332-30 π.Χ.)

Μακεδόνες	(332-304 π.Χ.)
Πτολεμαϊκή Δυναστεία	(304-30 π.Χ.)

ΡΩΜΑΪΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (30 π.Χ.-311 μ.Χ.)

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ

9.3. Κατάλογος κινηματογραφικών ταινιών, θεατρικών έργων, εντύπων, μουσείων, τηλεοπτικών προγραμμάτων, κινούμενων σχεδίων που εκφράζουν την αιγυπτιομανία.

Στο σημείο αυτό παρατίθενται κινηματογραφικές ταινίες, θεατρικά έργα, μυθιστορήματα, τηλεοπτικά προγράμματα, κινούμενα σχέδια και κόμικς που αναφέρθηκαν ενδεικτικά παραπάνω και μέσω των οποίων εκφράζεται η αιγυπτιομανία. Παράλληλα, αναφέρονται μουσεία που φιλοξενούν στους χώρους τους αιγυπτιακές συλλογές. Η άντληση αυτών των πληροφοριών έγινε από τα βιβλία *The Mummy's Curse* της Jasmine Day και του J.S. Curl *Egyptomania*.

• ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΑΙΝΙΕΣ (ενδεικτικά αναφέρονται τα παρακάτω)

Τίτλος	Χρονολογία	Εταιρεία παραγωγής/Δημιουργός
“Cléopâtre”	1899	George Méliès
“The Haunted Curiosity Shop”	1901	Walter Booth
“The Mummy”	1932	Universal Pictures
“Cleopatra”	1934	Cecil B. de Mille
“We Want Our Mummy(The 3 Stooges)”	1939	Columbia Pictures
“The Mummy’s Hand”	1940	Universal Pictures
“The Mummy’s Tomb”	1942	Universal Pictures
“The Mummy’s Ghost”	1944	Universal Pictures
“The Mummy’s Return”	1944	Universal Pictures
“The Mummy’s Curse”	1944	Universal Pictures
“Mummy’s Dummies (The 3 Stooges)”	1948	Columbia Pictures
“Abbott and Costello Meet the Mummy”	1955	Universal Pictures
“The Mummy”	1959	Hammer Films
“Ten Commandments”	1956	Cecil B. De Mille
“Curse of the Pharaohs”	1959	Terence Fisher
“Cleopatra”	1963	Joseph L. Mankiewicz
“The Curse of the Mummy’s Tomb”	1964	Hammer Films
“The Mummy’s Shroud”	1966	Hammer Films
“Blood from the Mummy’s Tomb”	1971	Hammer Films
“Agatha Christie’s Death on the Nile”	1978	Paramount/EMI
“Raiders of the Lost Ark”	1981	Paramount Pictures/Lucasfilm
“Indiana Jones and the Temple of Doom”	1984	Paramount Pictures/Lucasfilm
“Indiana Jones and the Last Crusade”	1989	Paramount Pictures/Lucasfilm
“Young Indiana Jones and the Curse of the Jackal (The Young Indiana Jones Chronicles)”	1992	Paramount Pictures/Lucasfilm
“Under Wraps”	1997	The Disney Channel
“The Mummy”	1999	Universal Pictures
“The Mummy Returns”	2001	Universal Pictures
“Lara Croft: Tomb Raider”	2001	Paramount Pictures

• ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΕΡΓΑ (ενδεικτικά αναφέρονται τα παρακάτω)

Τίτλος	Χρονολογία
“The Virginia Mummy”	1835
“The Mummy – Makers of Egypt: a Comedy, in Five Acts”	1868
“Aïda”	-

“Isis: New Egyptian Mystery”	1893
“Thaïs”	1894
“The Mummy Monarch: a Musical Comedy”	1907
“Moses. A play”	1916

• **ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΝΗΛΙΚΕΣ** (ενδεικτικά αναφέρονται τα παρακάτω)

Τίτλος	Χρονολογία	Συγγραφέας
“The Romance of the Mummy”	1858	T. Gautier
“After Three Thousand Years”	1868	J. Austin
“The Mummy that Walked”	1938	S. Rohmer
“The Mummy”	1977	C. Dreadstone
“The Mummy or Ramses the Damned”	1989	A. Rice

• **ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ** (ενδεικτικά αναφέρονται τα παρακάτω)

Τίτλος	Χρονολογία	Συγγραφέας
“Monster Holidays”	1974	N. Bridwell
“The Curse of the Egyptian Mummy”	1983	P. and L. Hutchins
“The Time Warp Trio:Tut, Tut”	1996	J. Scieszka
“British Museum Fun Book: Ancient Egypt	1998	S. Ransford & D. Farris

• **ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ** (ενδεικτικά αναφέρονται τα παρακάτω)

Τίτλος	Χρονολογία
“Doctor Who: Pyramids of Mars”	1975
“Amazing Stories: Mummy Daddy”	1987
“Agatha Christie’s Poirot: The Adventure Of the Egyptian Tomb”	1993
“I Love Mummy”	2002
“Li'l Horrors”	2000

• **ΚΙΝΟΥΜΕΝΑ ΣΧΕΔΙΑ** (ενδεικτικά αναφέρονται τα παρακάτω)

Τίτλος	Χρονολογία
“Scooby – Doo, Where are You!: Scooby – Doo and a Mummy Too”	1969
“The Simpsons: Blood Fend”	1990
“Mummies Alive!”	1997
“Tutenstein”	2003

• **ΚΟΜΙΚΣ** (ενδεικτικά αναφέρονται τα παρακάτω)

Τίτλος	Χρονολογία
“Asterix: Asterix and Cleopatra”	1965
“Deadworld: Necropolis”	1995

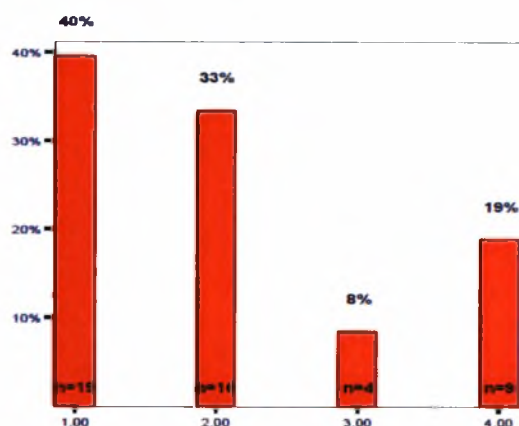
• ΜΟΥΣΕΙΑ ΠΟΥ ΦΙΛΟΞΕΝΟΥΝ ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΕΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ

Όνομασία	Τοποθεσία
Ashmolean Museum	Oxford
Birmingham Museum	Birmingham
Boston Museum of Fine Arts	Boston
Boulak Museum	Cairo
British Museum	London
Brooklyn Museum of Art	New York
Cairo Museum	Cairo
Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο	Αθήνα
Exhibition Buildings	Melbourne
Field Museum of Natural History	Chicago
Jewry Wall Museum	Leicester
London Science Museum	London
Manchester Museum	Manchester
Metropolitan Museum of Art	New York
Milwaukee Public Museum	Wisconsin
Museum of Man	San Diego
National Gallery of Victoria	Melbourne
New Walk Museum	Leicester
Petrie Museum of Egyptian Archaeology	London
Rijksmuseum van Oudheden	Leiden
Ripley's Believe It Or Not! Museum	San Francisco
Rosicrucian Egyptian Museum	San José
Sheldon Museum	Vermont
South Australian Museum	Adelaide
Western Australian Museum	Perth

9.4. Πίνακες και γραφήματα έκτου κεφαλαίου.

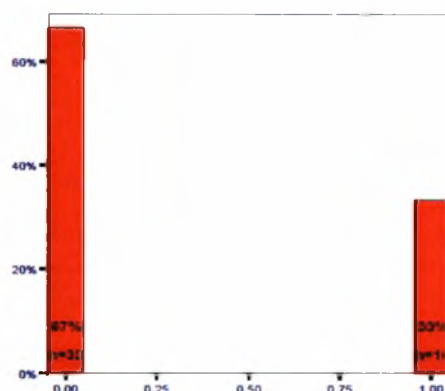
Οι πίνακες και τα γραφήματα που ακολουθούν πρόκειται για τα αποτελέσματα της έρευνας που πραγματοποιήθηκε το 2010 στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Συγκεκριμένα, παρατίθενται οι απαντήσεις των επισκεπτών του αναφερθέντος μουσείου σχετικά με τον αιγυπτιακό πολιτισμό και την έκθεση που επισκέφθηκαν. Αυτές οι απαντήσεις αναλύονται και ερμηνεύονται στο κεφάλαιο 6.

Ερώτηση 1: Πόσες φορές επισκεφθήκατε μουσεία τους τελευταίους 12 μήνες;

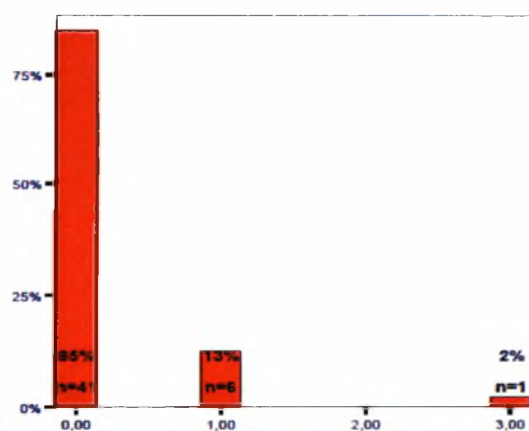
1-2 φορές	40%
3-5 φορές	33%
6-7 φορές	8%
8+ φορές	19%

Ερώτηση 2: Έχετε επισκεφθεί ξανά το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο;

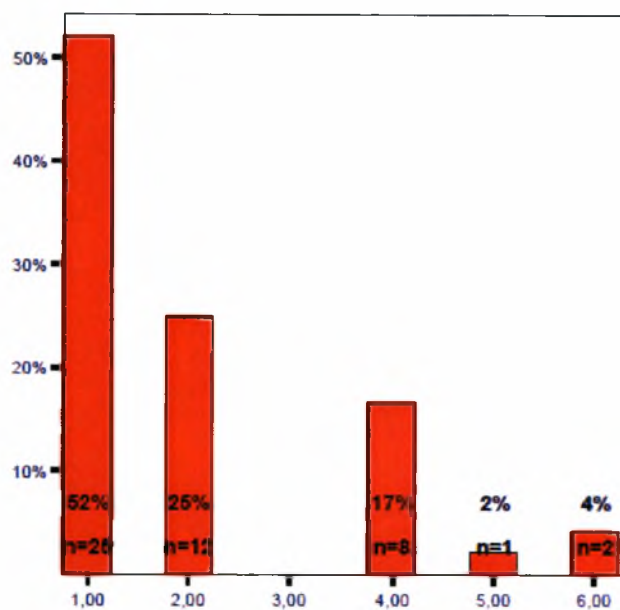
Ναι	33%
Όχι	67%

Τον τελευταίο χρόνο;

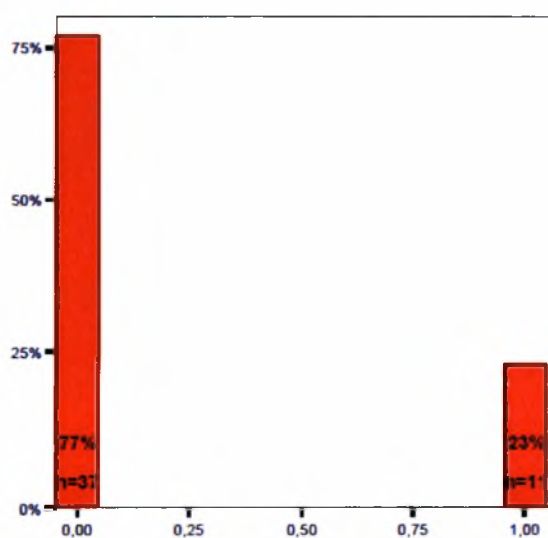
1 φορά	85%
2-3 φορές	13%
4-5 φορές	0%
6+ φορές	2%

Ερώτηση 3: Έχετε έρθει σήμερα μαζί με:

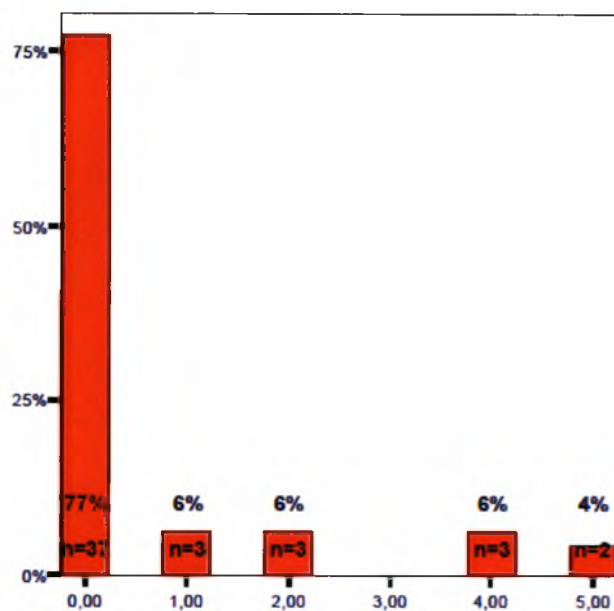
Οικογένεια	52%
Φίλους	25%
Σχολείο	0%
Μόνος/η	17%
Εκδρομή πανεπιστήμιου	2%
Σύντροφο	4%

Ερώτηση 4: Γνωρίζατε πριν την επίσκεψή σας πως υπάρχει έκθεση αιγυπτιακών αρχαιοτήτων;

Ναι	23%
Όχι	77%

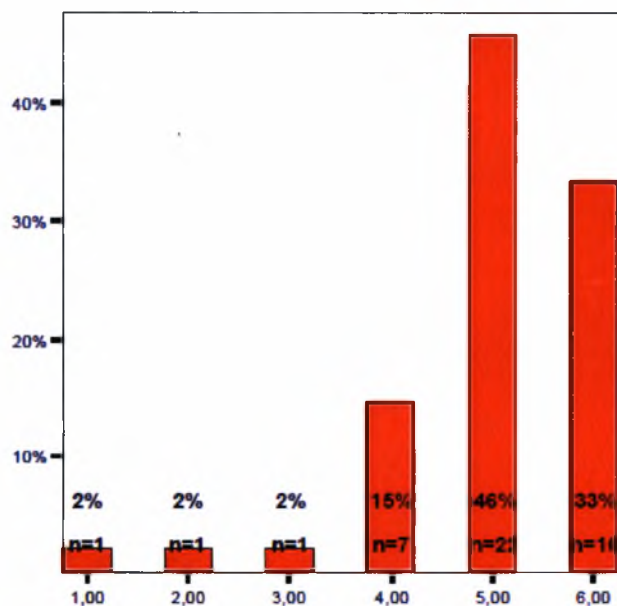
Αν ναι, πώς ενημερωθήκατε γι' αυτήν;

Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης	77%
Διαδίκτυο	6%
Από γνωστούς	6%
Παλαιότερη Επίσκεψη	6%
Φυλλάδιο Μουσείου	4%

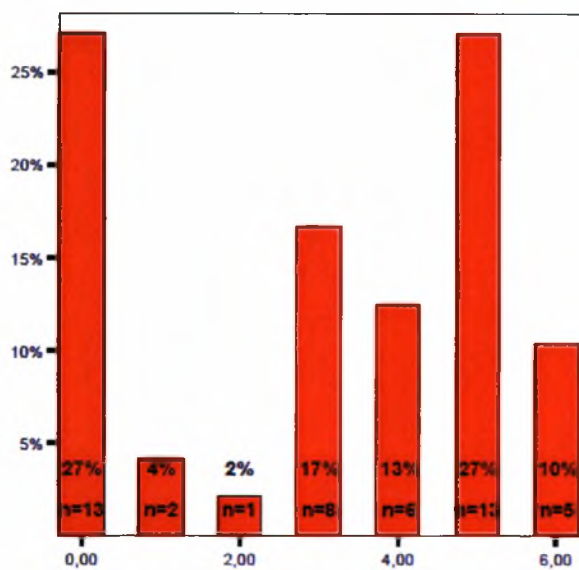
Ερώτηση 5: Αξιολογίστε την εμπειρία σας στην έκθεση. (με κλίμακα από το 1-7, με 7 το άριστα)

Ως ενδιαφέρονσα...

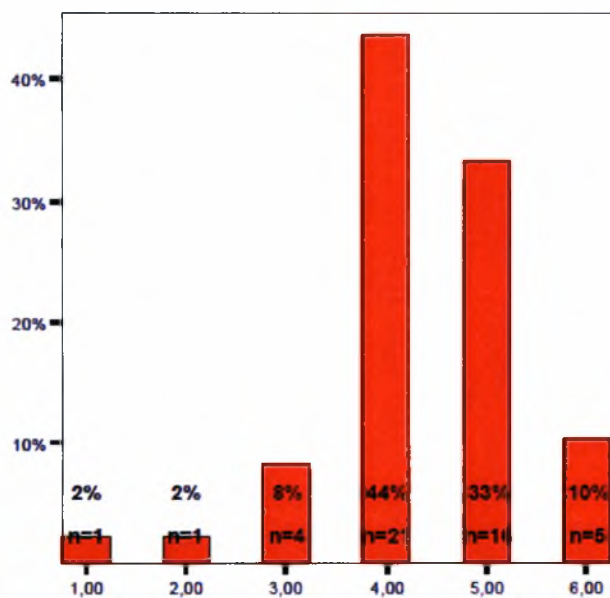
1	2	3	4	5	6	7
	2%	2%	2%	15%	46%	33%

Ως πλούσια σε εκθέματα...

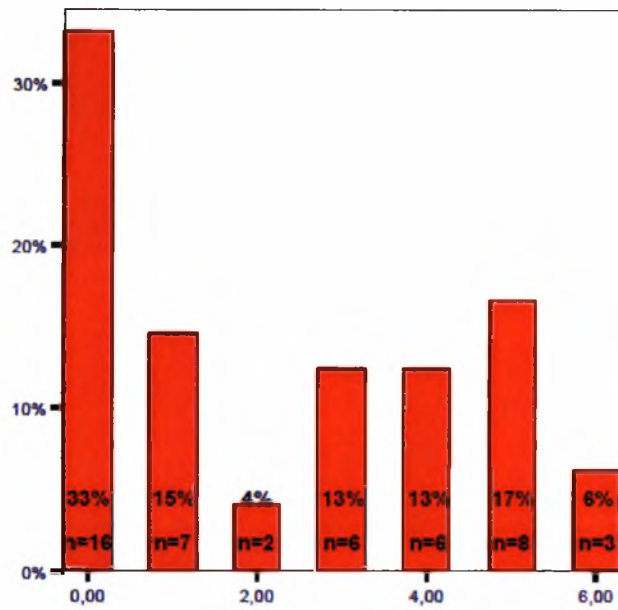
1	2	3	4	5	6	7
27%	4%	2%	17%	13%	27%	10%

Ως διαφωτιστική...

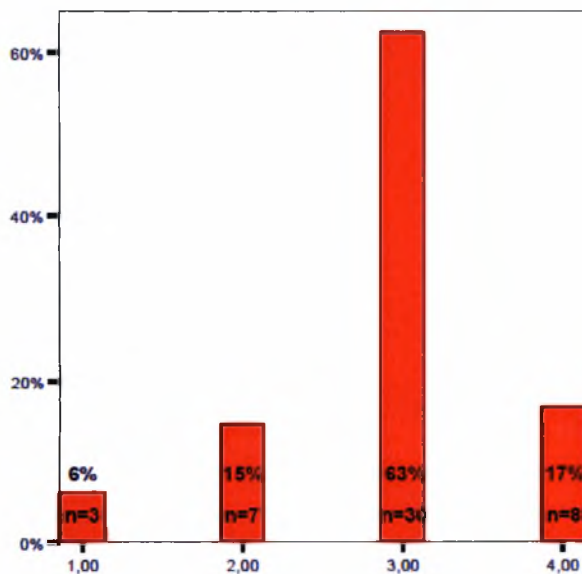
1	2	3	4	5	6	7
	2%	2%	8%	44%	33%	10%

Ως κουραστική...

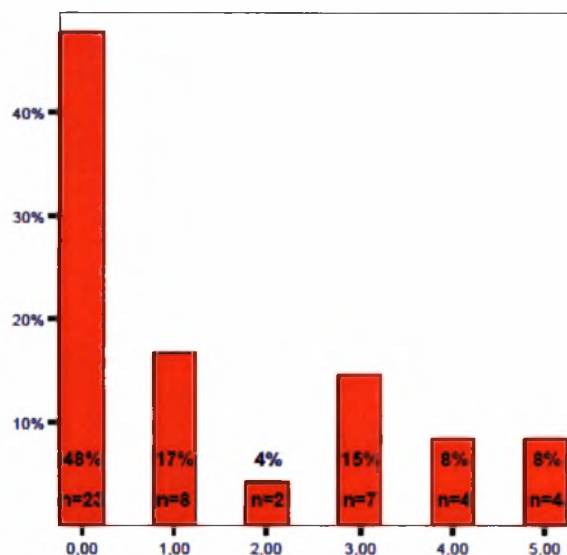
1	2	3	4	5	6	7
33%	15%	4%	13%	13%	17%	6%

Ερώτηση 6: Πόση ώρα παραμένετε στην έκθεση;

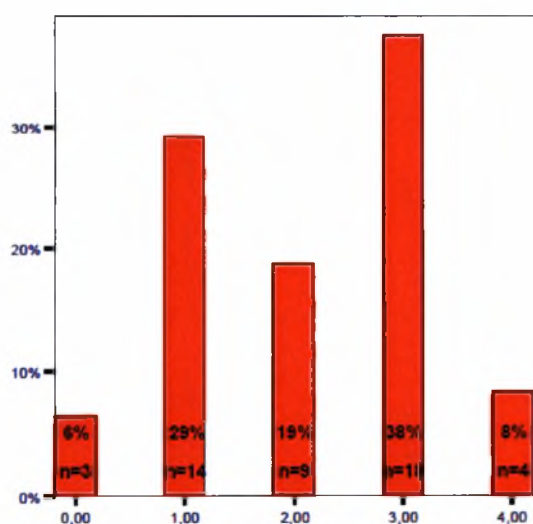
1 ώρα +	6%
40-60 λεπτά	15%
15-30 λεπτά	63%
Λίγα λεπτά	17%

Ερώτηση 7: Ποιές ήταν οι προσδοκίες σας από την έκθεση;

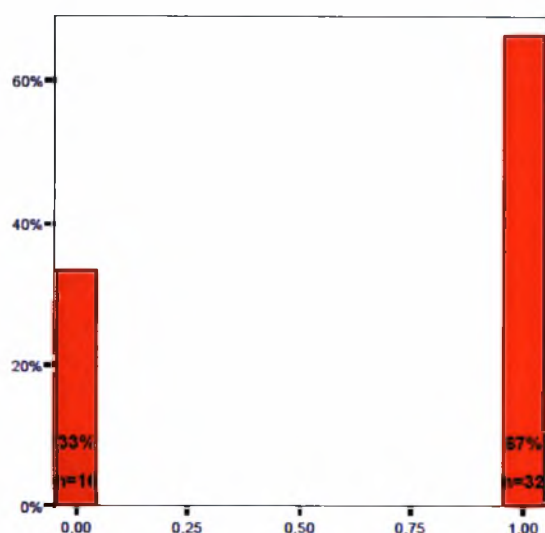
Δεν είχα προσδοκίες	48%
Να μάθω για τον αιγυπτιακό πολιτισμό	17%
Χρειαζόμουν εξηγήσεις	4%
Να δω αυθεντικές αρχαιότητες	15%
Να δω περισσότερα εκθέματα	8%
Να δω μια έκθεση σαν τις αντίστοιχες άλλων μουσείων του κόσμου	8%

Ερώτηση 8: Η έκθεση ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες σας;

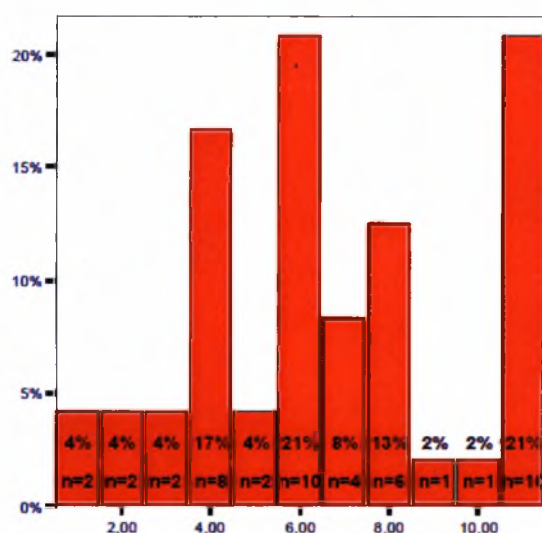
Πάρα πολύ	6%
Πολύ	29%
Αρκετά	19%
Λίγο	38%
Καθόλου	8%

Ερώτηση 9: Θα εργόσασταν ξανά να δείτε την ίδια έκθεση;

Ναι	33%
Όχι	67%

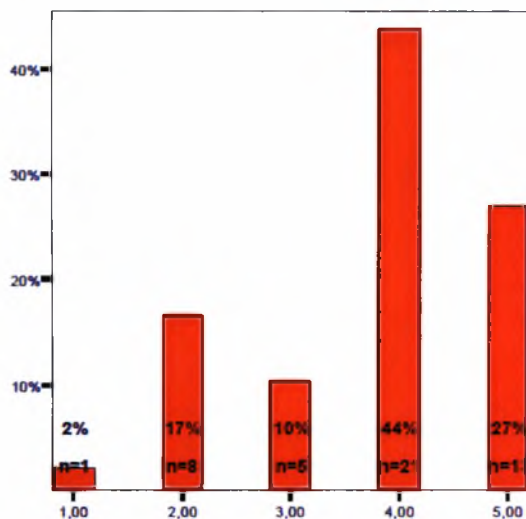
Γιατί;

Υπάρχει έκθεση αιγυπτιακών αρχαιοτήτων στη χώρα μου	4%
Δεν έχω ξαναδεί αιγυπτιακές αρχαιότητες	4%
Να μοιραστώ την εμπειρία με άλλους	4%
Ενδιαφέρομαι για τον αιγυπτιακό πολιτισμό	17%
Δεν ξέρω	4%
Δεν είχα χρόνο να δω όλη την έκθεση	21%
Μία φορά είναι αρκετή	8%
Δύσκολο να έρθω στην Ελλάδα	13%
Η έκθεση δεν είχε πολλά εκθέματα	2%

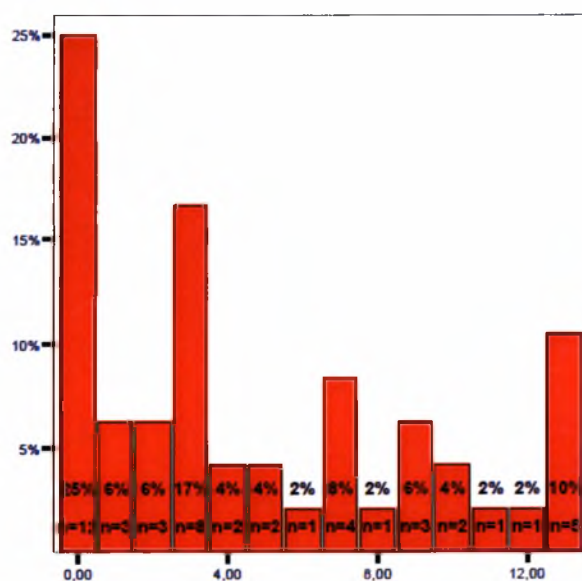
Η έκθεση χρειάζεται ανανέωση	2%
Η αιγυπτιακή συλλογή ήταν ενδιαφέρουσα	21%

Ερώτηση 10: Διαβάσατε τα κείμενα που περιγράφουν την ιστορία της αρχαίας Αιγύπτου;

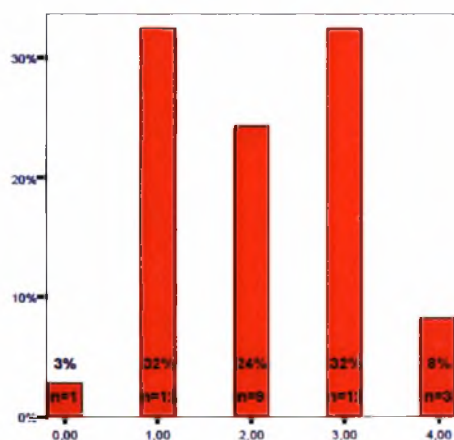
Ναι, όλα	2%
Τα περισσότερα	17%
Τα μισά	10%
Λίγα	44%
Όχι, δεν τα διάβασα	27%

Ερώτηση 11: Ποιά από αυτά τα κείμενα διαβάσατε;

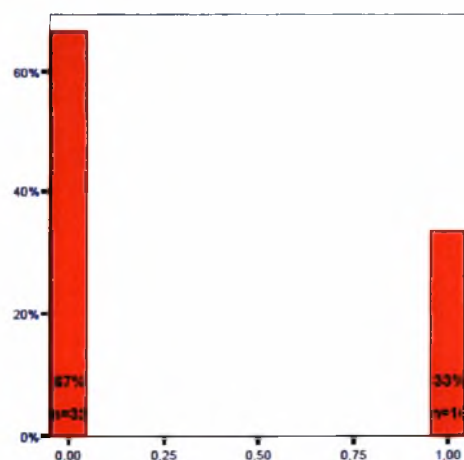
Κανένα	25%
Τα κείμενα της εισόδου	6%
Τα κείμενα που αφορούσαν στην ιεραρχία	6%
Εκείνα που αφορούσαν στις ταφικές πρακτικές	17%
Εκείνα που αφορούσαν στον Μ. Αλέξανδρο	4%
Τα κείμενα που αναφέρονταν στους θεούς	4%
Τους χάρτες	2%
Τα κείμενα για τα διάφορα στάδια κάθε εποχής	8%
Τα κείμενα που αφορούσαν στους γραφείς	2%
Το απόσπασμα από το Βιβλίο των Νεκρών	6%
Τις λεζάντες των εκθεμάτων	4%
Τα κείμενα με την χρονολογική ανάλυση	2%
Τα κείμενα για τη μαγεία	2%
Δεν θυμάμαι	10%

Ερώτηση 12: Σας βοήθησαν στην κατανόηση της έκθεσης;

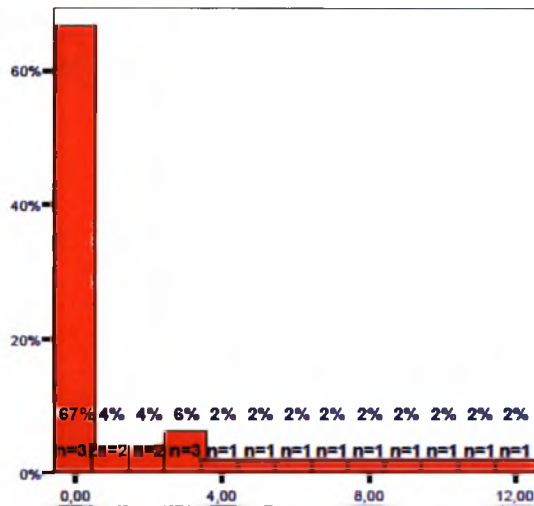
Πάρα πολύ	3%
Πολύ	32%
Αρκετά	24%
Λίγο	32%
Καθόλου	8%

Ερώτηση 13: α) Θεωρείτε πως έλειπε από την έκθεση κάτι που θα θέλατε να δείτε;

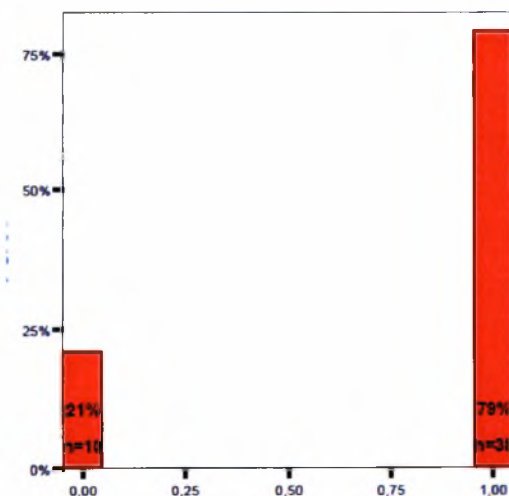
Ναι	33%
Όχι	67%

β) Κι αν ναι, ποιό είναι το στοιχείο αυτό;

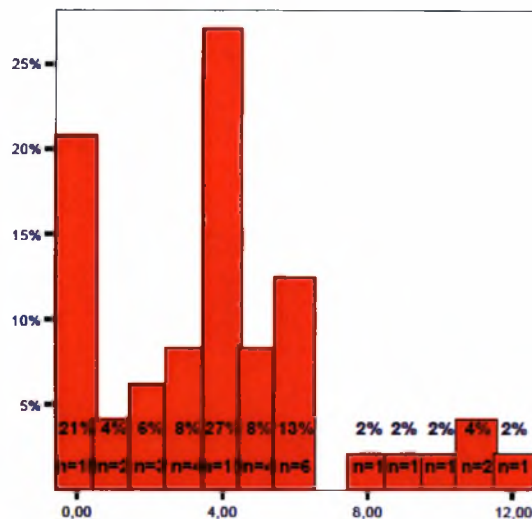
Τίποτα	67%
Αντικείμενα/Αναφορά στην ανασκαφή	4%
Περισσότερες πληροφορίες για τη γραφή	4%
Περισσότερες μούμιες	6%
Περισσότερες πληροφορίες για τις σχέσεις Ελλάδας - Αιγύπτου	2%
Περισσότερα κοσμήματα	2%
Περισσότερες πληροφορίες για την ιστορία της αρχαίας Αιγύπτου	2%
Περισσότερες σαρκοφάγοι	2%
Περισσότερα αγάλματα	2%
Περισσότερες πληροφορίες για τα μαθηματικά	2%
Οπτικοακουστικά μέσα	2%
Πληροφορίες για τη Σφίγγα	2%
Πληροφορίες για την ένδυση/υφαντική	2%

Ερώτηση 14: α) Υπήρξε κάποιο έκθεμα που σας έκανε ιδιαίτερη εντύπωση;

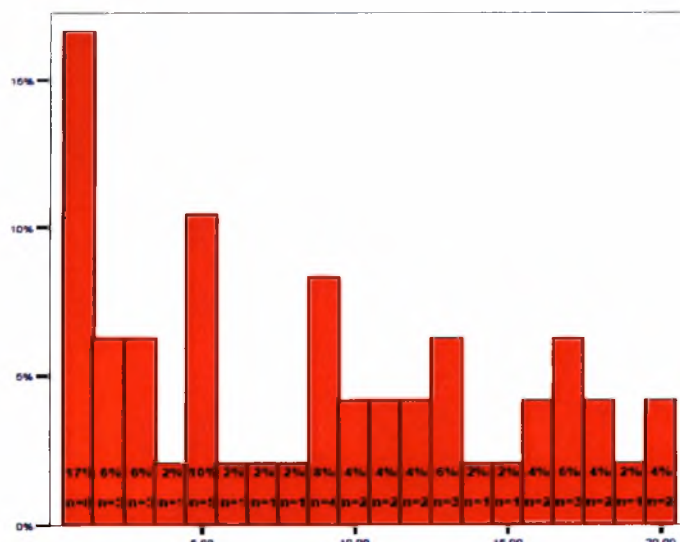
Ναι	79%
Όχι	21%

β) Αν ναι, ποιό ήταν αυτό;

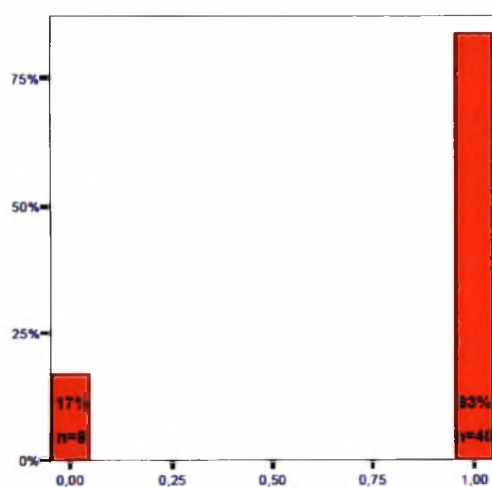
Σκαραβαίοι	21%
Κοσμήματα	4%
Μουμιοποιημένα ζώα	6%
Σαρκοφάγοι	8%
Αγαλματίδια (θεών, Ηρακλή)	27%
Ξύλινο άγαλμα γυναίκας που αλέθει	8%
Κείμενο για τη γραφή	13%
Ανάγλυφα	2%
Αγγεία	2%
Πορτραίτα Φαγιούμ	2%
Πλοίο της 12^{ης} Δυναστείας	4%
Άγαλμα της Takoussit	2%

Ερώτηση 15: Πριν επισκεφθείτε την έκθεση, ποιές σκέψεις σας δημιουργούσε η έκφραση «αιγυπτιακός πολιτισμός»;

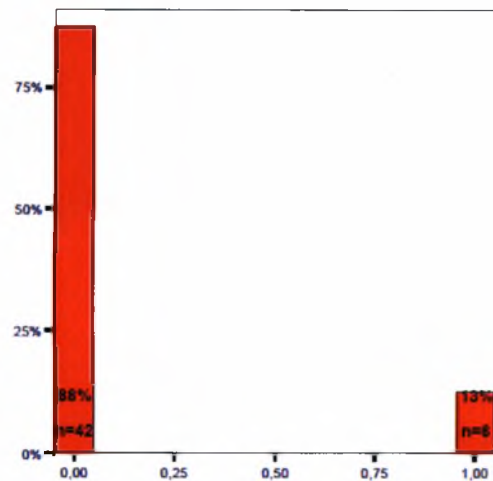
Ταφικές πρακτικές (μούμιες, σαρκοφάγοι, τάφοι)	17%
Ιεραρχία (φαραώ, σκλάβοι)	6%
Πλούτος	6%
Μεγαλοπρεπή οικοδομήματα (Σφίγγα, πυραμίδες)	2%
Αρχαιολογία	10%
Νείλος	2%
Μεταφυσικά θέματα (π.χ. μαγεία)	2%
Ιερογλυφικά	2%
Εκθέσεις σε μουσεία	8%
Αιγυπτιακή τέχνη	4%
Αρχαία ιστορία	4%
Avant-garde πολιτισμός	4%
Μαθηματικά και άλλες επιστήμες	6%
Βίβλος	2%
Σκαραβαίοι	2%
Αλεξάνδρεια	4%
Καθημερινή ζωή	6%
Θεοί των Αιγυπτίων	4%
Σύγκριση με την Ελλάδα	2%
Κοσμήματα	4%

Ερώτηση 16: Αυτές οι σκέψεις σας για την αρχαία Αίγυπτο παραμένουν ίδιες και μετά την επίσκεψή σας στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο;

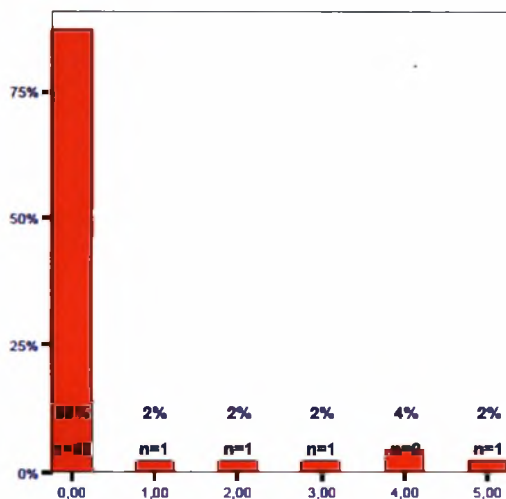
Ναι	83%
Όχι	17%

Ερώτηση 17: α) Πιστεύετε στις αιγυπτιακές κατάρες (π.χ. η μούμια που σκοτώνει όσους διατάραξαν τον τάφο της);

Ναι	13%
Όχι	88%

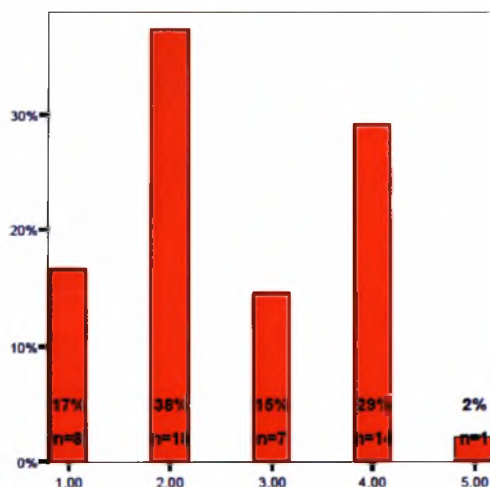
β) Αν ναι, τί πιστεύετε γι' αυτές;

Τίποτα	8
Έχουν δύναμη	2
Κάποια περιστατικά δεν μπορεί να συμβαίνουν τυχαία	2
Οι κατάρες τυχαίνουν σε εκείνους που διαταράσσουν τους τάφους	2
Τρόπος προστασίας για τη μεταθάνατον ζωή	4
Οι κατάρες δεν γίνεται να αγνοηθούν	2

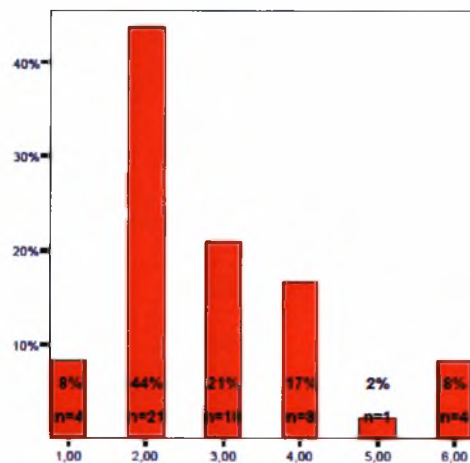
Ερώτηση 18: Ποιά από τα παρακάτω μέσα/φορείς πιστεύετε ότι έχουν συμβάλει στη δημιουργία στερεοτύπων για τον αιγυπτιακό πολιτισμό;

Τα μουσεία...

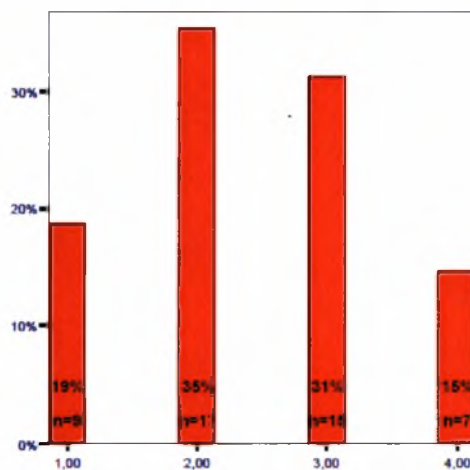
Συμφωνώ απολύτως	17%
Συμφωνώ	38%
Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	15%
Διαφωνώ	29%
Διαφωνώ ριζικά	2%
Δεν ξέρω/Δεν απαντώ	

Τα περιοδικά (π.χ. National Geographic)...

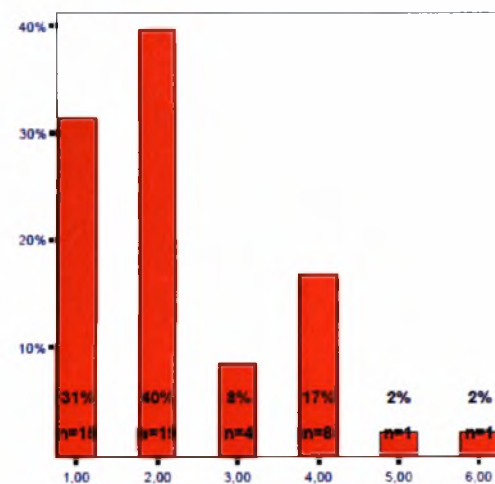
Συμφωνώ απολύτως	8%
Συμφωνώ	44%
Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	21%
Διαφωνώ	17%
Διαφωνώ ριζικά	2%
Δεν ξέρω/Δεν απαντώ	8%

Τα βιβλία...

Συμφωνώ απολύτως	19%
Συμφωνώ	35%
Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	31%
Διαφωνώ	15%
Διαφωνώ ριζικά	
Δεν ξέρω/Δεν απαντώ	

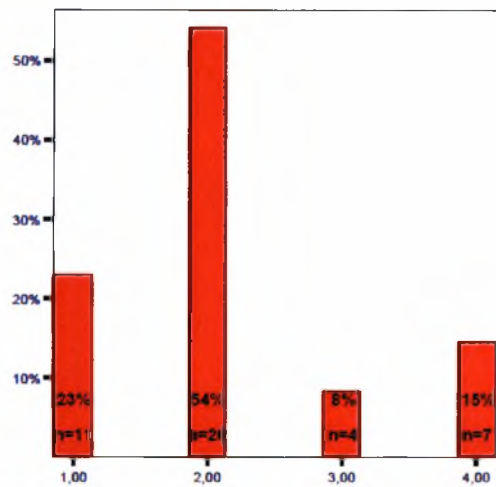
Οι κινηματογραφικές ταινίες...

Συμφωνώ απολύτως	31%
Συμφωνώ	40%
Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	8%
Διαφωνώ	17%
Διαφωνώ ριζικά	2%
Δεν ξέρω/Δεν απαντώ	2%

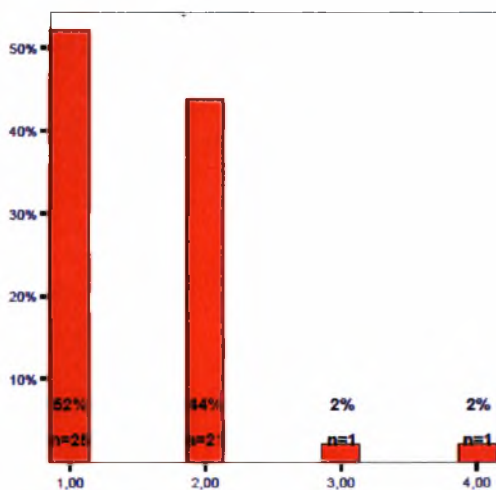
Ερώτηση 19: Θεωρείτε πως ο αιγυπτιακός πολιτισμός είναι:

Μυστηριώδης...

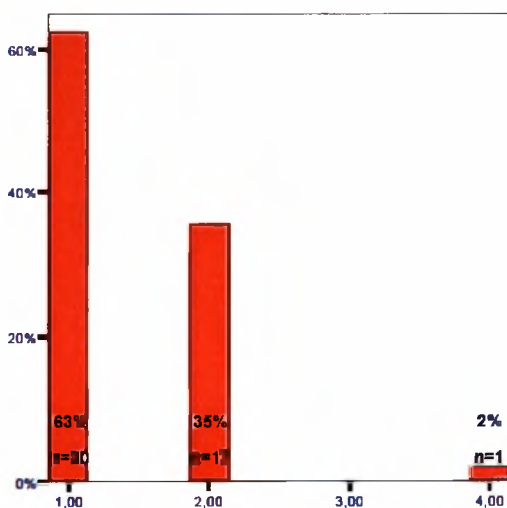
Συμφωνώ απολύτως	23%
Συμφωνώ	54%
Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	8%
Διαφωνώ	15%
Διαφωνώ ριζικά	
Δεν ξέρω/Δεν απαντώ	

Σπουδαίος πολιτισμός...

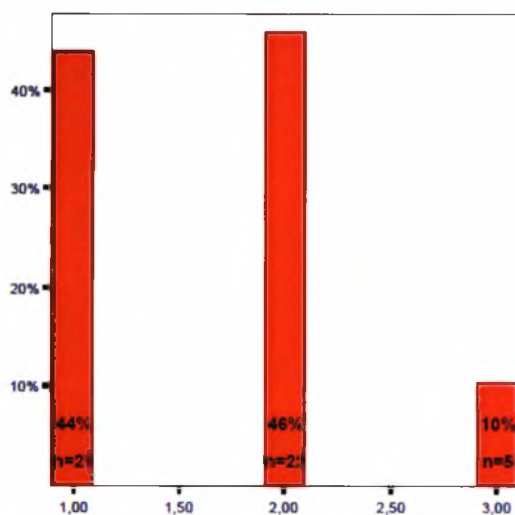
Συμφωνώ απολύτως	52%
Συμφωνώ	44%
Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	2%
Διαφωνώ	2%
Διαφωνώ ριζικά	
Δεν ξέρω/Δεν απαντώ	

Διάσημος για τις ταφικές πρακτικές του (π.χ. μουμιοποίηση)...

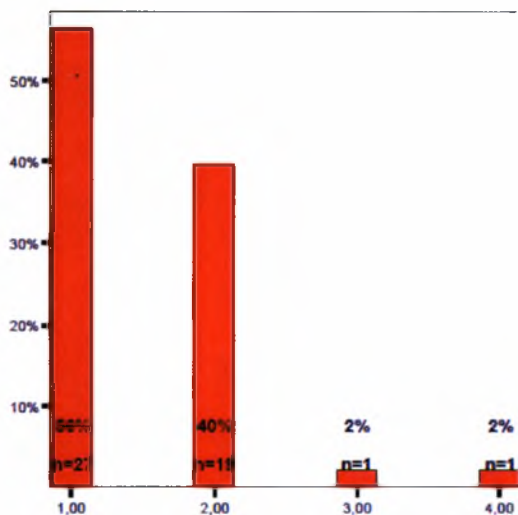
Συμφωνώ απολύτως	63%
Συμφωνώ	35%
Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	
Διαφωνώ	2%
Διαφωνώ ριζικά	
Δεν ξέρω/Δεν απαντώ	

Πλούσιος σε αντικείμενα αξίας (π.χ. χρυσά κοσμήματα)...

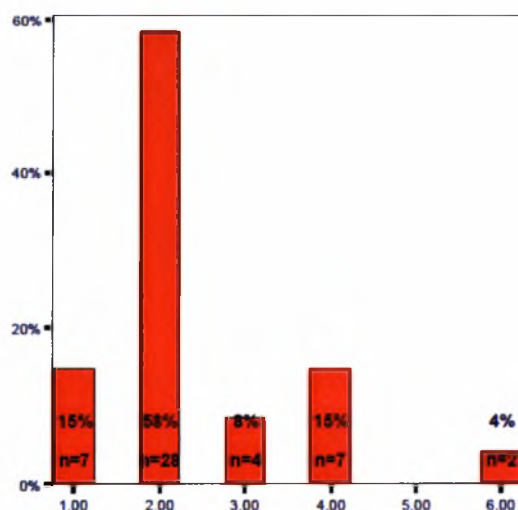
Συμφωνώ απολύτως	44%
Συμφωνώ	46%
Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	10%
Διαφωνώ	
Διαφωνώ ριζικά	
Δεν ξέρω/Δεν απαντώ	

Γνωστός για τις οικοδομικές πρακτικές του (π.χ. πυραμίδες)...

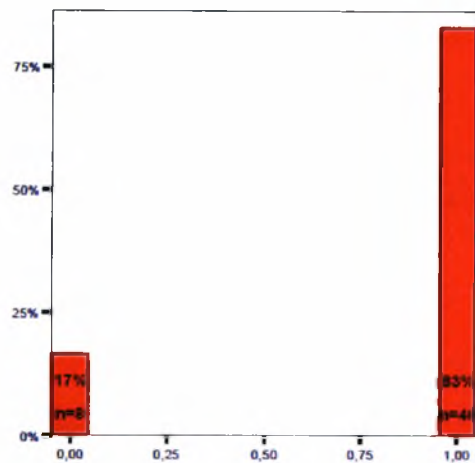
Συμφωνώ απολύτως	56%
Συμφωνώ	40%
Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	2%
Διαφωνώ	2%
Διαφωνώ ριζικά	
Δεν ξέρω/Δεν απαντώ	

Περίπλοκος στην κατανόησή του...

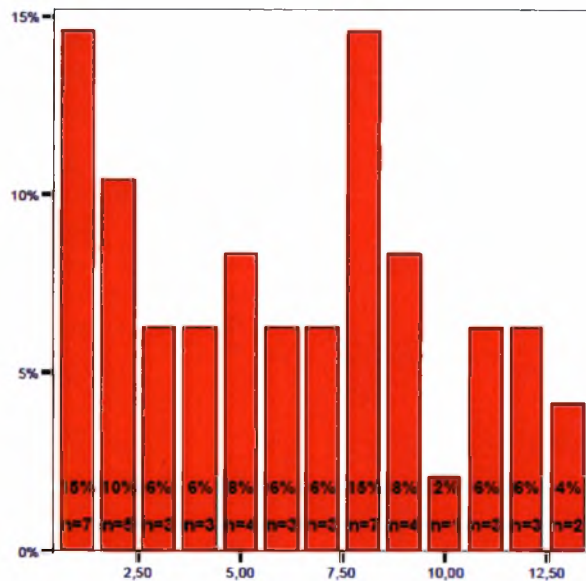
Συμφωνώ απολύτως	15%
Συμφωνώ	58%
Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	8%
Διαφωνώ	15%
Διαφωνώ ριζικά	
Δεν ξέρω/Δεν απαντώ	4%

Ερώτηση 20: Έχετε ξαναδεί στο παρελθόν μούμιες;

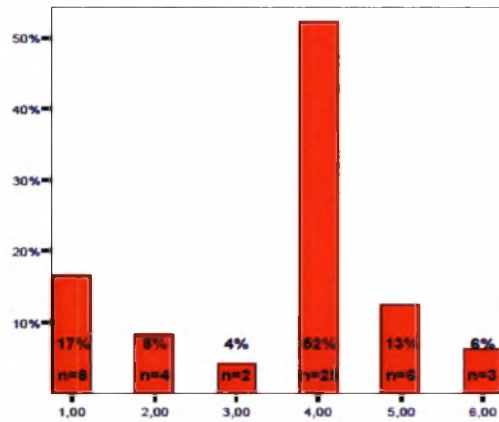
Ναι	83%
Όχι	17%

Ερώτηση 21: Ποιά συναισθήματα σας δημιουργήθηκαν βλέποντας τις μούμιες και τις σαρκοφάγους;

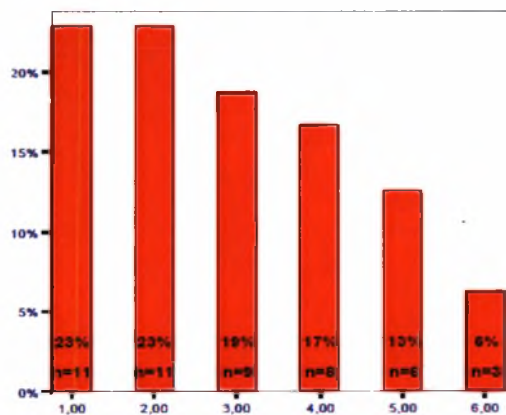
Θαυμασμός	15%
Περιέργεια	10%
Μυστήριο	6%
Σεβασμός	6%
Αιγυπτιακά πιστεύω για τη μεταθάνατον ζωή	8%
Προκατάληψη	6%
Ενδιαφέρουσα εμπειρία	6%
Έκπληξη	15%
Όμορφη διακόσμηση των σαρκοφάγων	8%
Τρομαχτικό	2%
Λύπη	6%
Η παρακολούθησή τους είναι κάτι απαγορευμένο	6%
Τίποτα	4%

Ερώτηση 22: Πιστεύετε ότι οι μούμιες και τα ανθρώπινα υπολείμματα πρέπει να εκτίθενται σε μουσεία ή όχι;

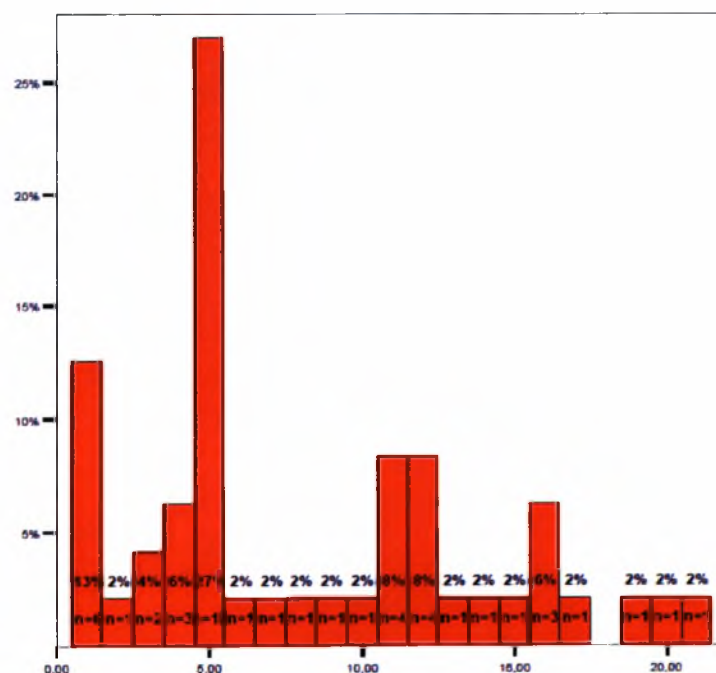
Ναι, με σεβασμό και αξιοπρέπεια	17%
Όχι, είναι ασέβεια	8%
Ναι, δεν τους βλέπω σαν ανθρώπους	4%
Ναι, είναι σημαντικά τεκμήρια για γνώση	52%
Ναι, είναι μέρος ενός πολιτισμού	13%
Όχι, είναι κάτι ιδιωτικό	6%

Δημογραφικά δεδομένα επισκεπτών:
Ερώτηση 23: Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;

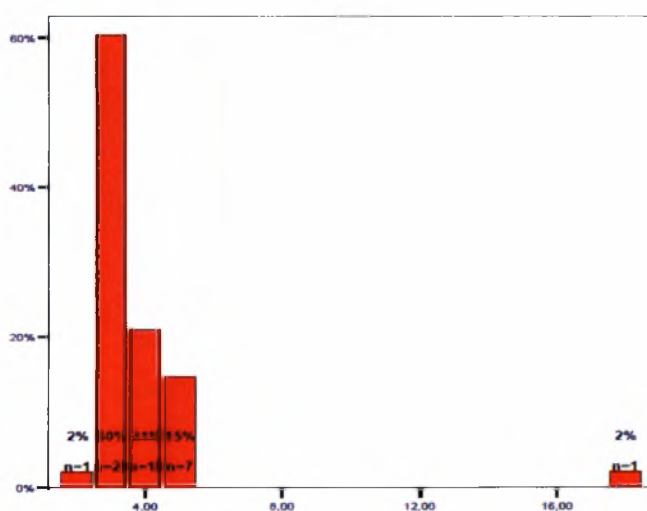
18-24 ετών	23%
25-34 ετών	23%
35-44 ετών	19%
45-54 ετών	17%
55-64 ετών	13%
65+ ετών	6%

Ερώτηση 24: Με τι ασχολείστε επαγγελματικά;

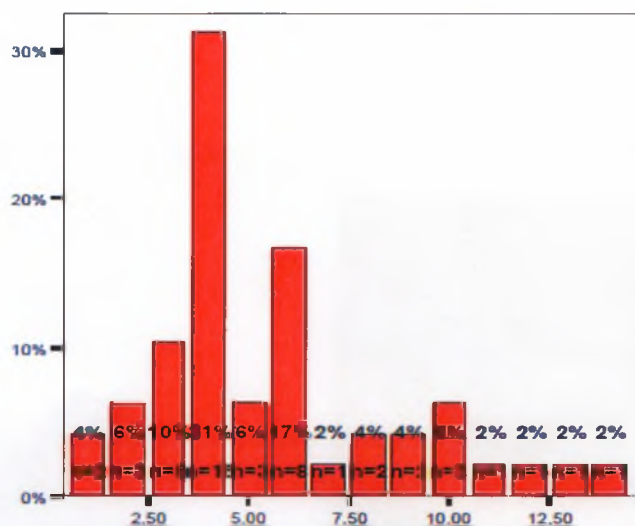
Καθηγητής/τρια	13%
Κοινωνική λειτουργός	2%
Δασοφύλακας	4%
Συνταξιούχος	6%
Φοιτητής/τρια	27%
Φυσικοθεραπεύτρια	2%
Μεταφράστρια	2%
Μάνατζερ πωλήσεων	2%
Βοηθός διευθυντή σχολείου	2%
Δάσκαλος/α	2%
Ελεύθερος επαγγελματίας	8%
Μηχανικός κομπιούτερ	8%
Οφθαλμίατρος	2%
Θεατρικός παραγωγός	2%
Οδηγός σχολικού λεωφορείου	2%
Δικηγόρος	6%
Διευθυντής σε σχολείο	2%
I-T developer	2%
Νοσηλεύτρια	2%
Art-therapist	2%
Ψυχολόγος	2%

Ερώτηση 25: Επίπεδο σπουδών:

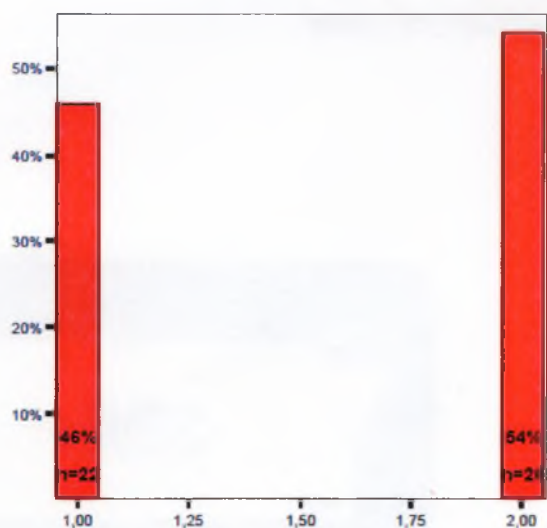
Υποχρεωτική εκπαίδευση	2%
Απόφοιτος/η Λυκείου	60%
Ανώτερη/ Ανώτατη εκπαίδευση	21%
Μεταπτυχιακές σπουδές	15%
Διδακτορική έρευνα	2%

Ερώτηση 26: Ποιός είναι ο μόνιμος τόπος διαμονής σας (χώρα και πόλη);

Γερμανία	4%
Γαλλία	6%
Αγγλία	10%
Ελλάδα	31%
Ισραήλ	6%
Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής	17%
Ισπανία	2%
Νορβηγία	4%
Μεξικό	4%
Δανία	6%
Αυστρία	2%
Πολωνία	2%
Ιράν	2%
Ιαπωνία	2%

Ερώτηση 27: Φύλλο:

Ανδρας	46%
Γυναίκα	54%

ΚΑΡΟΥΛΗ, ΣΟΦΙΑ

"ΕΒΛΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΗΝ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

ΑΡΧΑΙΑ ΑΙΓΥΠΤΟ = ΜΟΥΣΕΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ

ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΕΤΕΣ ,

ΔΕΞΗ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΔΑΝΕΙΖΟΜΕΝΟΥ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Τηλ.: 24210 06300

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000106293